

ÖNSÖZ

2 (53)

Bahar' 24

50 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.



DOSYA
LENİN VE SANAT

**BU YAZI UZUN SENELER DÜNYA EMPERYALİZMİNİN
ŞARKTA KANLI BEKÇİLİĞİNİ YAPAN ÇARLIK RUSYASININ
NE SURETLE ÖLDÜĞÜNE DAIRDİR**

Bin dokuz yüz on yedi

ikinciteşrin yedi...

Yumuşak ve derin

sesiyle Lenin:

"Dün erkendi, yarın geç
zaman tamam bugün," dedi..

Yağlı çarklılarla yağlı işçiler:

"Bugün!" dedi.

Ölümü açlıktan öldüren siper:

"Bugün!" dedi.

Ağır

çelik

kara

toplalarıyla AVRORA:

"BUGÜN!" dedi,

"BUGÜN!" dedi..

.....

.....

.....

.....

Artık

ne kışlık sarayda

sarhoş eteklerin ipekli sesi,

ne paskalya çanlarında deli duası çarın,

ne Sibirya yollarında zincir iniltisi...

Artık

votka kadehlerinde ıslanmıyacak

sarı sarkık bıyıkları pameşçiklerin.

Kara toprağın üstünde bir avuç kan gibi

yanmıyacak,

bakır sakalları

açlıktan ölen mujiklerin.

Artık

kararmıyacaktır karlı sokaklar

kara bir rüzgar gibi geçen

Çarın kazaklarından.

Sarkmıyacaktır işçi kadınların

kanlı saçları:

kara kalpaklı kazakların mızraklarından.

Yandı kanatları iki başlı kara kartalın,

düştü yere,

öldü.

Buzlu Baltık denizinin kıyısında

bir pencere örtüldü.

Açıldı bir pencere....

Bin dokuz yüz on yedi

ikinciteşrin yedi...

Çınqı

Sevgili Okur,

“Son günlerde sosyalizm için bir rüyaydı diyorlar. Gerçekleştirilemez bir ütopyaydı. Ama bize ‘sosyalizm bir rüyadır, sosyalizm gerçekleştirilemez bir ütopyadır’ dediklerinde kendimize ‘neden yaşıyoruz ki bu dünyada’ diye sormamız gerek. Hayvanlarla dolu bir dünyada, egoizm dolu bir dünyada neden yaşıyoruz? Bireycilik dolu bu dünyada neden yaşıyoruz? İnsanların hayatta kalmak için birbirlerinin gırtlaklarına yapıştığı bu dünyada neden yaşıyoruz? Neden insanız diyoruz? Neden düşünen canlıyız diyoruz, örgütlenip mantıklı bir şekilde yaşayamıyorsak?”

Bu sözlerin sahibi yeryüzünün gördüğü, en cesur, en umut dolu yüreklerden biri. Onun sesinde bu sözler, bir isyancının, bir sıra neferinin ve bir önderin sorgulayan, itiraz eden kalbinin cesur, bilicinin berrak yankısıdır. Bu sözlerin sahibi Fidel, bize bugünden sesleniyor. Sömürünün, çürümenin, vahşetlerin bu kadar açık ve bu kadar acımasızca yaşandığı şu günlerde biz de soruyoruz kendimize ve herkese Fidelce; neden düşünen canlıyız diyoruz, örgütlenip mantıklı bir şekilde yaşayamıyorsak?

Tam bu sorunun bıraktığı yerden, örgüt, örgütlenme ve sınıf denilince akla gelen ilk isim olan Lenin ile devam ediyoruz. Lenin’in ölümünün 100. yılına Lenin Yüzyılı demiştik, yalnız bu yılın değil, tüm yüzyılın Lenin’le anılması gerektiğini söylemiştik. Buradan hareketle bu dosyamızı “Lenin ve Sanat” başlığına ayırdık. Dosyada Yeni Dönem Yayıncılık tarafından düzenlenen Lenin Yüzyılı çevrimiçi etkinliklerine hazırlanan Lenin ve Sanat sunumlarını, Lenin’in kararğâhu çizimlerini ve Lenin’e atfedilmiş metinleri okuyacaksınız.

Bu sayımızda dosyanın dışında da araştırma yazılarını, röportajları, okurlarımızdan gelen şiirleri, öyküleri bulacaksınız. Rengarenk bir sayıyla daha yeniden birlikteyiz sevgili okurumuz.

Keyifli okumalar...

Önsöz Yayın Kurulu

3 Aylık
Önsöz Kültür Sanat Dergisi
Sayı: 2 / 53 / Nisan-Mayıs-Haziran 2024

Ekin / Sanat / Edebiyat

ISSN: 3023-5308

Sahibi

Gamze Nihal İyidoğan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ezgi Yergin
Genel Yayın Yönetmeni
Songül Yücel

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Ülkü Şeyda / Fatma Yıldırım /
Sena Şat / Esra Yeşilova
ve Onur Kopran, daima...

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul: Ayışığı Ekin Sanat Derneği
Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad. Hasat
Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Şişli-İstanbul
Taksim: Mephisto
Kadıköy: Mephisto
İzmir: Yakın Kitabevi
Diyarbakır: Aram Kitapevi / Lilav Pirtuk
kitapevi
Mardin: Mithra Sahaf
Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Kapak Tasarım & Sayfa Düzeni: Sena Şat

Baskı-Cilt: Alesta Ajans Basım Medya ve
Bilgi Teknolojileri San.Tic.Ltd.Şti
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:83
D Blok D.349 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 5012120 Sertifika No:45526

onsozdergisi@gmail.com
Facebook: Önsöz Dergisi
Instagram: @onsoz_dergi
Twitter: @onsoz_dergi

Yeni Dönem Yayıncılık Basım Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.

Adres: Mecidiyeköy Mah. Kervangeçmez
Sok. No: 14- 4 Şişli
Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57
www.yenidonemyayincilik.com

İÇİNDEKİLER

- 04 >> Yağmurlu Zamanlardan**
Ruhan Mavruk
- 05 >> Fyodor, Raskolnikov ve**
Sanırlar
E.Ruda
- 09 >> Dinyester'in Ceviz Ağaçları**
Ergül Çiçekler
- 12 >> Kentimizin Hikayesi**
Geri Döneceğiz İnisiyatifi
- 17 >> Dizilerin Kadınları**
Demet Demeter
- 23 >> Kalemizi Savunmak**
Röportaj
- >>>>>Dosya
- 30 >> Ben Lenin**
E.Ruda
- 33 >> Lenin ve Sanat**
Songül Yücel



41 >> Sanatın Fethine Çıkmak
Sena Şat

51 >> Lenin ve Sinema
Cenker Ekemen

57 >> Momentum SOL
Renas Toprak

59 >> Çizgilerle
"Lenin'in Karargâhı"
S.Ş.

>>>>>>>

66 >> Temmuzun İkisi
Dursun Ali Durur

71 >> Dolunay Katilleri:
They Don't Live Long
Toprak Güney

76 >> Lefikan
Bermal Ceyran

77 >> Isaac Asimov'un Robot Serisi
Özgün Denizci

79 >> Sevgi Soysal
Sarya

82 >> Turna Öyküleri: Işık ve Turna
Ergül Çiçekler

88 >> İki Kitapla Orta Doğuya Bakış
İ. Cevat Çetiner

yağmurlu zamanlardan

ruhan mavruk

I

yılkı atları yürüyor yağmurda
sessiz bir okyanus akıp gidiyor yanımdan

ayrı şehirlerde aynı aynalara bakıyoruz
her gün biri eksiliyor fotoğraflardan

biz hangi ağacın dalına asmıştık
suretlerimizi
gerçekten o kadar uzak mıydı cordoba
şimdi sularımızda kan izleri...

eski atlaslardan çıkarıp sözcükleri
yeniden yazıyorum
-illegal bir tarihin çocuklarıyız biz
medler'le adigeler'in yandığı ateş aynı-

II

bak bolivar bulvarı'nda sabah oluyor
yılkı atları dönmüş
incecik şırıltılarıyla denize akıyor imgeler...

tutup bir bulutun elinden geliyorsun
serin serin ağlıyor rüzgâr

biz son mohikan değiliz
tarihin kızgın ovalarında at süren

kuzeye bak neden güldüğümü anlarsın
neden ağladığımı...

büyük çöllerden bu yana arıyoruz sesimizi
bir kavşakta bulacaktık elbet

merhaba geronimo, ay ışığı savaşçısı
merhaba sevgilim,
tüm yakılanlar adına

merhaba içimizdeki şiir!..



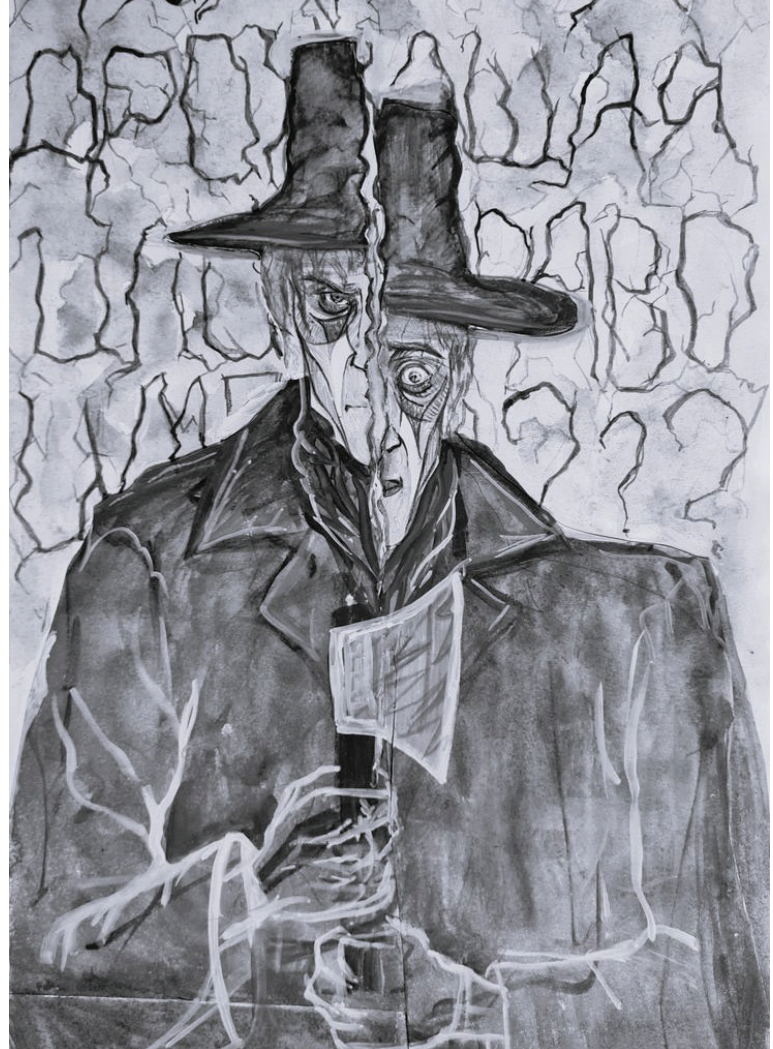
e. ruda

Fyodor, Raskolnikov ve Sanrılar

I.

Ne kadar da acıklı bir gündü. Bugün güneş sabahın serinliğine ılık bir huzur getirmeye değil, beni yakmaya gelmişti. Oysa gecenin histerik sanrılarının sabahın aydınlık rüzgarıyla biraz olsun hafifleyeceğini umut etmiştim. Bazı umutlar ne kadar acıklı oluyor... Başka çarem olsaydı böyle beyhude umutlara bırakmazdım kendimi, fakat yaşamaya devam ettiğim sürece her gece bu umuda sarılarak dayanmak zorundayım kabuslarıma. İşte yine geceyi dehşet ve yorgunluk içinde geçirmemişim gibi kalkıp yola koyuldum. Herkesin üstüne basarak yürüdüğü bir gölge gibi süzuldüm insanların arasından. Peki nasıl olur da bir gölge böyle ağır bir yürek taşıır? Bilmiyorum...

Bir anlığına arkama dönüp baktım. Kimsenin beni izlemediğinden emin olmak istedim. Kimse oralı değildi aslında ama yine de içimde kımıldanıp duran bir şeyler vardı. Hep böyleydi, ezikliğin ve günahkarlığın temsiliydi varlığım. Bilmediğim bir yerlerim ağrıyordu, tanımlayamadığım bir kabahatim vardı. Yürürken paçalarımından kan damlıyor



mu diye kaçamak bakışlarla etrafı kontrol ettim. Neden bilmiyorum. Kendimi suçlu hissediyordum ama belki de sadece yüreğimin kanayan biçimsiz parçalarını gizlemeye çalışıyordum. Evet, beni kovalayan şey kendimden başkası değildi.

Benim işim düşündüklerimi susmak mı? Konuşacak kimseyi bulamazsam sözcüklerimi toprağa gömerim, üzerine ağaç dikerim; meyvesi acı olur. Kendi ellerimle diktiğim ağacın meyvesiyle kendimi zehirlerim. Keşke konuşabilseydim...

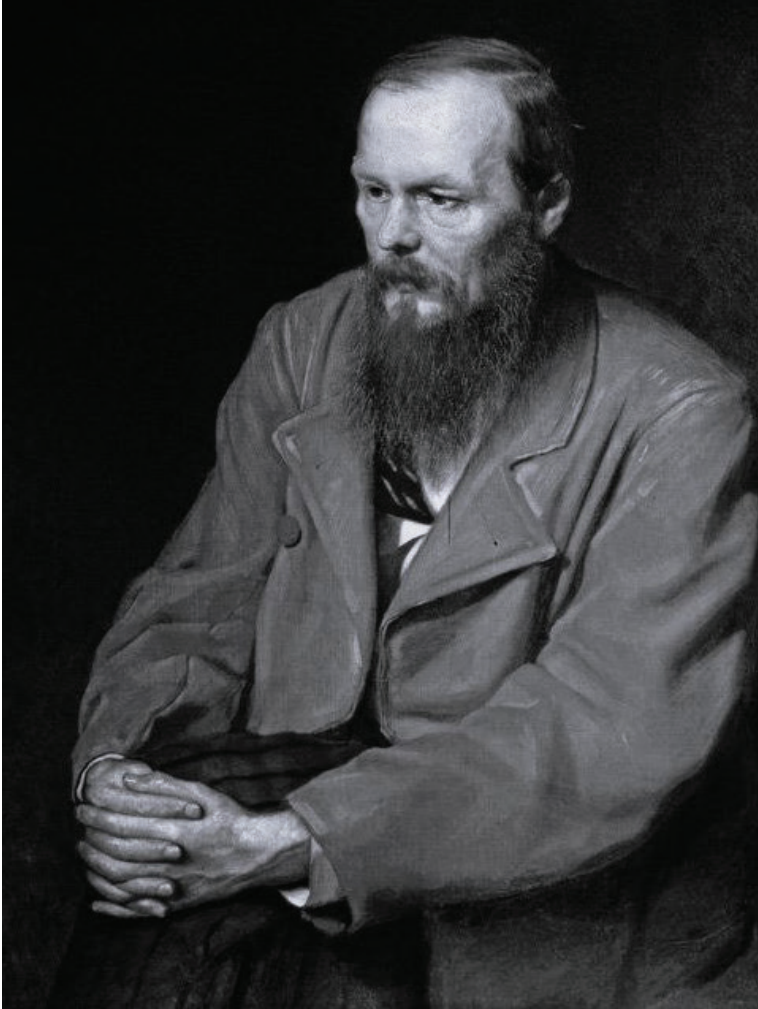
Kendimden kaçarken ona yakalandım. Belki de ben onun peşinden koşuyordum ama fark etmez, bugünden sonra hayat boyu huzursuzluğumun yol arkadaşı olacaktı. Cemal Süreya'nın ne demek istediğini artık anlayacaktım: "1944 yılında Dostoyevski'yi okudum. O gün bugün huzurum yoktur." Doğru, onun her bir satırı dünyaya zenginlik ve bir o kadar da ıstırap katar.

II.

Pis ve kireçli bir yaz kokusuna boğulmuş bir haziran günüydü. Hukuk felsefesi dersinden çıkıp kararsız adımlarla B. meydanından otobüs durağına doğru yürüdüm. Çift katlı otobüsün en ön koltuğuna oturduktan sonra kitabın ilk sayfalarını nedense utanarak çevirdim. Havasız ve pis kokulu otobüsün kasvetini de heybeme koyarak Raskolnikov'un sanrılı dünyasına doğru yola koyuldum. O ise beni çatı katındaki daracık odasında bekliyordu. Altı adımlık bir kafes de denebilirdi bu odacığa. Oturacak yer bulamadım. Raskolnikov'un yerine geçmekten başka şansım yoktu; geçtim. Dostoyevski Raskolnikov'du, Raskolnikov bendim. Yoksulluğun kamburlaştırdığı omuzlarıma baktım, cılız bedenime baktım. Bir iç bulantısıyla uğursuz mutfağın önünden geçip dışarı attım kendimi. K köprüsünden geçerken artık adımlarım daha ağır, daha ürkek, daha şüpheliydi.

Dostoyevski, babasının ölüm haberini, annesinin ölümünden sonra girdiği mühendislik okulunda almış. Ben de babam öldükten ve Petersburg'a hukuk okumaya geldikten sonra yoksulluğa düşmüş, aç kalmıştım. Açlık... Bir insanı tavan arasından alıp suç mahalline götüren o eziklik duygusu... Ya da insanın kafasının içini suç mahalline dönüştüren bir nevi hastalık... Bu hastalık, sınırlarımı iyice zayıflatıyordu. Gerçek bir insan olmak ne kadar da zordu, etiyle kemiğiyle insan olmak... Ağır geliyordu. İnancak hiçbir şeyim yoktu, hiç değilse gidecek bir yerim olsaydı... Bir insanın artık gidecek hiçbir yerinin olmaması ne demek anlıyor musunuz? Bazen yüreğimin ta derinlerine uğursuz düşünceler saplanıveriyor...

Boyuna düşünüyordum. Hayallerle avutuyordum kendimi, yani oyuncaklarla. Oyuncaklarımı elimden alsalar öylece kalacaktım ortada. Fakat bu oyuncaklar ileride zehirli bir baltaya dönüşerek hayatımın orta yerine saplanacaktı. Ruhum paramparça olacak, ama ağlayamayacaktım bile...



III.

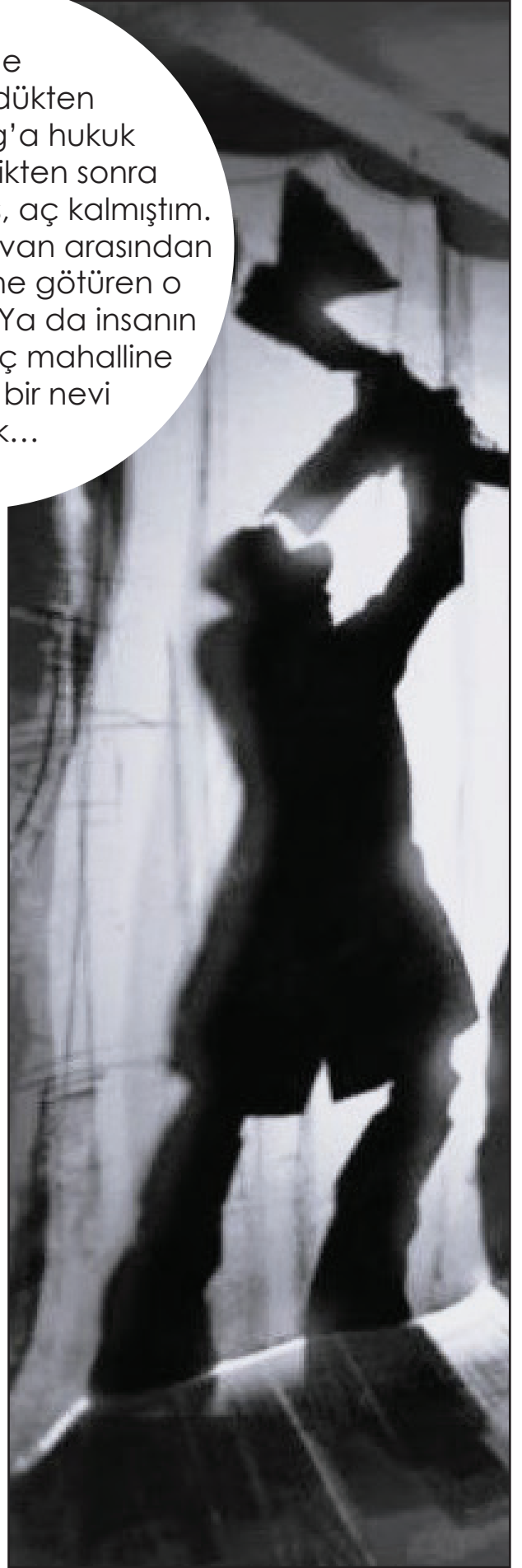
Acaba insanların en çok korktukları şey nedir? Ruhunu ve manevi varlığını kaybetmek olabilir mi? Ki manevi yoksunluklar, bütün maddi azaplardan çok daha ağırdır. Ama ben... İzin vermiyorlar, iyi olamıyorum... Hiçbir şeyim yok. Bir metelik bile etmeyen gümüş bir saatim var sadece, yoksulluğumun acı tablosunu tamamlayan. Bu değersiz eşya, kin dolu gözleri ile küçük sivri burnunun altındaki biçimsiz ağzından kötülük akan, temmuz sıcaklığında bile evinde o çirkin kürküyle oturan kara kuru yaşlı bir kocakarıya dönüşüyor birdenbire. Gümüş saat birdenbire tefeci kadının ağarmış, kirli, yağlı saçlarına dönüşüyor. Duygusuzluk, bilgisizlik, tembellik, yeteneksizlik ve hırsızlık o pis vücudunu baştan aşağı sarıyor. Evet, paçalarından kan damlayan ben değilim, pis olan ben değilim, hırsız olan ben değilim. O zaman suçlu olan da ben olmayacağım. Bu asalak yaratığa borçlu değilim, hatta alacaklıyım. Servetiyle değil, canıyla ödemeli bu borcu...

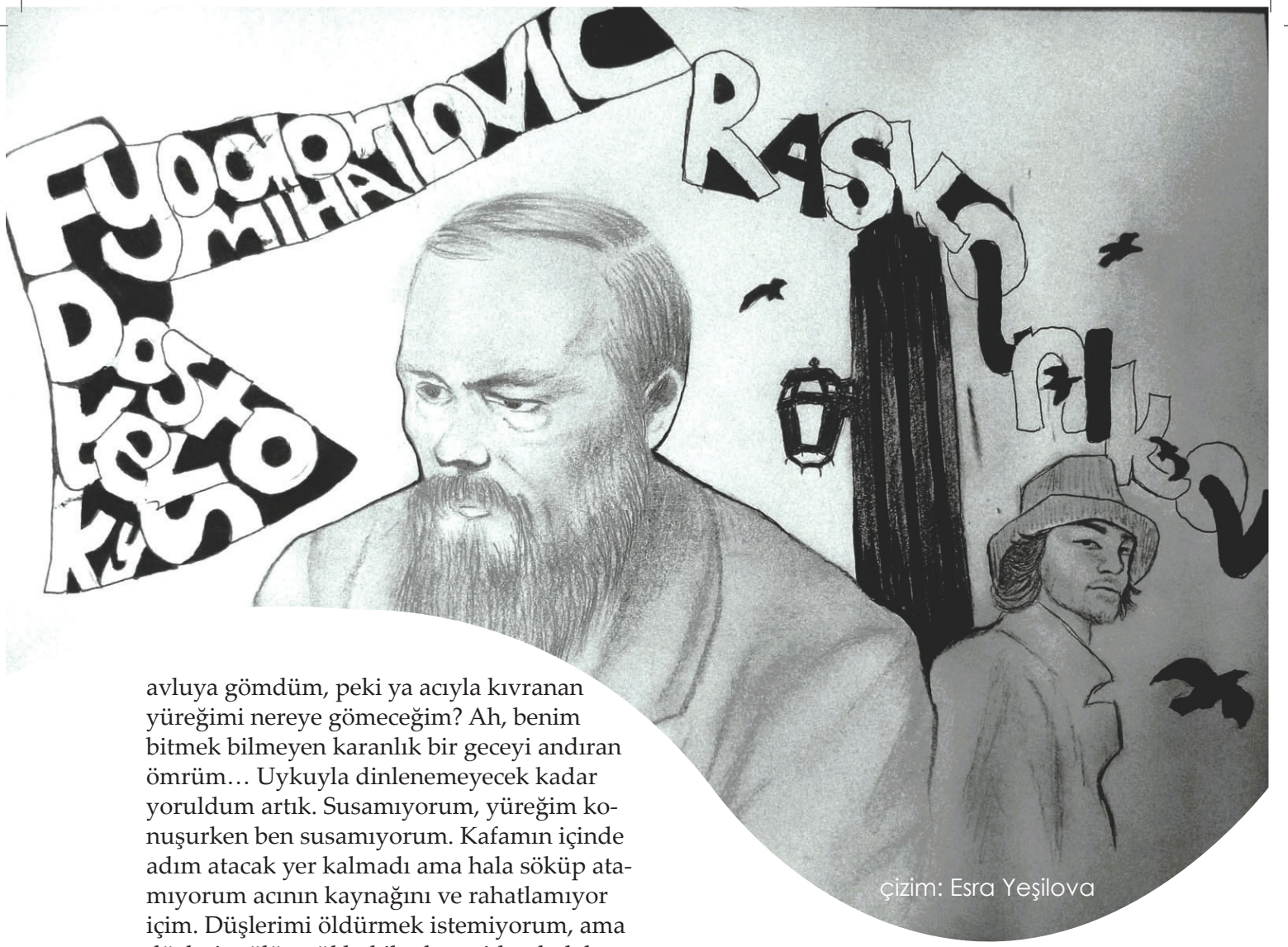
IV.

Onu yalnızca yoksulluktan kurtulmak için değil, insanlığı bir virüsten kurtarmak için cezalandırdım. Bir düşünsenize, insanın kendini tanrı gibi hissetmesi, bizzat tanrının bu duyguyu hissetmesinden daha heyecan verici değil mi? Evrende bir yerlerde bir tanrı olmadığını biliyorum, ama o tiksiniç tefecinin var olduğu bir evrende cehenneme mutlaka ihtiyaç vardır. Böylelerini cehenneme göndermek suç değil, olsa olsa bir kamu hizmetidir. Hem iyiliksever yasa koyucularımızın hepsi büyük birer kan dökücü değil midir? Artık ben de onlardan biri değil miyim? Bu olağanüstü insanlar gibi ben de insanlığın çıkarları için dünyadan bir pisliği temizledim. Onlara hak ise, bana değil midir?

Peki ya Lizaveta... Onun ne suçu vardı? Neden içim zevk ve neşe ile dolmadı da titreyerek ıstırap içine gömüldüm? Tefeci kadından çaldıklarımı bir

Ben de babam öldükten ve Petersburg'a hukuk okumaya geldikten sonra yoksulluğa düşmüş, aç kalmıştım. Açlık... Bir insanı tavan arasından alıp suç mahalline götürülen o eziklik duygusu... Ya da insanın kafasının içini suç mahalline dönüştüren bir nevi hastalık...





avluya gömdüm, peki ya acıyla kıvranan yüreğimi nereye gömeceğim? Ah, benim bitmek bilmeyen karanlık bir geceyi andıran ömrüm... Uykuyla dinlenemeyecek kadar yoruldum artık. Susamıyorum, yüreğim konuşurken ben susamıyorum. Kafamın içinde adım atacak yer kalmadı ama hala söküp atmıyorum acının kaynağını ve rahatlamıyor içim. Düşlerimi öldürmek istemiyorum, ama düşlerim ölümcül hakikatlere giderek daha çok benziyor. Neyse ki bugünlerde kimse ölümcül hakikatlerden ölmüyor. Bugün yalanlar kalabalık, doğrular yalnız...

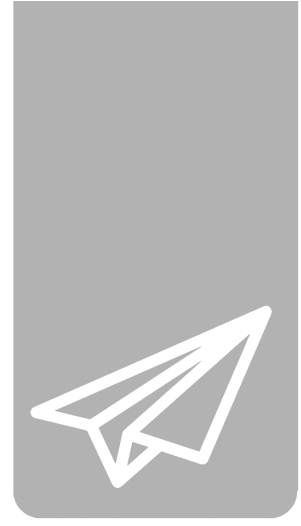
V.

Olağanüstü bir insan olacağım diye kendimi kandırmışım. Kendimi yasa koyucu, yasa koyucuyu olağanüstü sanmışım. Ben ve hüsnükuruntularım... Ben ve sanrılı kafam... Ben ve zehir zemberek hislerim... Yaşamın kaynağı kin değil, sevgidir, biliyorum. Ama yaşlı kadının kini benim aracılığım ile bir baltaya dönüşüyor, bunu değiştiremiyorum. Hayatımı çalışıyorlar ve elimden bir şey gelmiyor, kardeşim Dünya bile benim için onurunu hiçe sayıp kendini feda etmeye kalkıyor. Başka ne yapabilirdim ki? Bu kini bir baltayla parçalamaktan başka ne yapabiliirdim? İşte karşınızdayım, suçluyum. Ama yine de paçalarından kan damlayan ben değilim...

VI.

İşte bizim Raskolnikov. Olanca gücüyle çarpmakta olan kalbimi elimle bastırarak sakinleştirmeye çalışıyorum. Duygusuzluğun, bilgisizliğin, tembelliğin, yeteneksizliğin, hazıra konmak isteyenlerin devrinde yaşayan binlerce Raskolnikov'dan biri miyim? Bu yüzden mi ruhumda cinayet işlemişim gibi bir ağırlık var?

"Onu yıkacak gücüm olmasa da, önümde duvar var diye ona boyun eğecek değilim" diyorsun ama duvarı yıkamayacağını baştan kabul ediyorsun. Duvar yıkılmaz değil, sadece yalnızsın. Ben gölge değilim, sadece yalnızım. Sen huzur bulduğunu sanarak kendini kandırdığın derin bir bataklıktasın. Çık oradan, çünkü o çok korktuğun acılar bilincin kaynağıdır. Kan dökücülere dönüşmüyor, onları elinde baltanla bekliyorsun...



ergül çiçekler

Dinyester'in Ceviz Ağaçları



Gestapo Hanım çok çalışmış belli, emek vermiş ama başarmış, onları o kadar çatmış ki artık iki değil tek kaş sahibi olmuş. O yüzden kendisine general tek kaş demekte bir sakınca görmüyorum. Ayrıca o takdire şayan tutumundan dolayı bu yazıya kendisinden bahsederek başlamayı bir vefa borcu bildiğimi de vurgulamak isterim.

Hesapta Moldova'ya vizesiz giriliyor ama hesapta; yolcuların yarısı çoktan ayrılmış, belli ki çoğu sınır dışı edilecek. Özellikle de biz, çünkü Transdinyester'e gitmek istiyoruz ancak Moldova'ya göre böyle bir

ülke yok ve orası Moldova'nın bir parçası. Fakat bayrağında orak çekiç olan bu küçük ülke, bu meseleyi otuz yıl önce bileğinin gücüyle çözmüş ve Moldova'nın bir parçası olmayacağını net bir biçimde ispatlamış. İspatlamış ancak Transdinyester'e Moldova ya da Ukrayna üzerinden girebiliyorsunuz ve Moldova Dinyester'e kan kusuyor. Yani Gestapo Hanımın bizimle uğraşması boşuna değil. Yalnız biz de dersimize iyi çalışmışız; resmi evraklarımız ve yasal gerekçelerimiz var. Sonunda mecburen izin veriyorlar, tabii sadece üç günlüğüne...

Bir taksiye atlıyoruz. Rota Tiraspol. Kişinev'den Traspol'e taksi ücretleri sabit, ücretlerse her konuda olduğu gibi makul. Özetle birileri sizi kandırmaya, kazıklamaya çalışmıyor. Yaklaşık, bir saat sonra sınırdayız. Moldova girişindeki saçmalıklar burada yok. İnsan insana, temelde kendine duyduğu öz saygıdan dolayı insanca yaklaşır. Bunun özüksendiğini burada hemen fark ediyorsunuz. Kısa bir pasaport kontrolü ve hoş geldiniz. Moldova üç gün demiş, Dinyester ise kırk beş gün ve istersen oturum işlemlerine hemen başlayabilirsin. Biri; niye geldin ve bir an önce git, diğeri; hoş geldin! İki ayrı dünyayı nasıl da net tanımlıyor.

Sınıra varmadan tampon bölgeyi görüyoruz. Rus askeri güçleri sakın, size hiç

karışmıyorlar. Şehirlerin içine girmiyorlar fakat oradalar, şehirlerin etrafında, stratejik noktalarda ve dışarıdan gelecek bir saldırıya hazır olarak. Doğrusu buna kalkışacak olanları bekleyen cevap çok net, çok belli. Belki aklını yitiren bir devlet bunu deneyebilir fakat bu en iyi ihtimalle delilik olur ve bu delinin gideceği yer akıl hastanesi olmaz. Sanırım Gestapo Hanım da bunun farkındaydı ve intikamını almaya çalışıyordu. Nasıl da soylu bir çaba; Nazilerin katlettiği bir milyon çingeneyi, nüfusunun çoğunluğu çingene olan Moldova böyle anıyor; Nazilerin yolundan gitmeye çalışarak.

Ülke inanılmaz derecede düz. Yemyeşil ovaların her biri bir koca deniz; ufukta birleşen şey vadilerin yeşilleri ve göğün mavilikleri. Birkaç tepelik, birkaç yamaç, gerisi dümdüz tarım arazileri ve yeşil ormanlar ama ceviz ormanları.

Ceviz ekmiş Sovyetler Birliği. Vakti zamanında büyümüş hepsi, tutmuş, köklenmiş, alıp başını gitmiş. Şimdi, dünyanın en lezzetli cevizleri deniyor onlara. Diyenler haklı. Her evin önünde ceviz ağacı var. Caddelerde ceviz ağaçları var. Nereye giderse gitsin ve kaç kilometre uzarsa uzasın, tüm yolların iki yanı boylu boyunca ceviz. Öyle ki Transdinyester'de iseniz ufukta ve yanınızda mutlaka bir ceviz ağacı vardır. Hepsi kamunun, hepsi halkın. Her köy her mahalle kendi bölgelerindeki cevizi topluyor. Cevizden ibaret değil tabi, koca ülke bağ, bahçe, tarla dolu ve bunu yapan SSCB.

VE ŞEHİRLER

Meydanları görkemli, büyük, ferah. Buradakiler gibi değiller. Bizimkiler şaka kalır bunların yanında. Orada caddelerin eni bizim meydanlardan geniş. Temiz düzenli kentler, plansız yapılaşma neredeyse sıfır. Hız yapan budalalar, kırmızı ışıktan geçenler yok. Yayalar akan trafikle savaş halinde değil. Eğer bir köşe başındaysanız araçlar saygıyla duruyor ve geçmenizi bekliyor. Kurala uymayanlar nazikçe uyarılıyor. Burada uzun kornalara yer yok. Delirten trafik yok. Trafik bir saat gibi işliyor. Otomobiller, kamyonetler ve elbette birbirinden

güzel o trolleybüsler. Kimisi yeni, kimisi nostaljik. Esas bunlara emanet yolcu taşımacılığı. Görevlerinin bilincindedir, akıyorlar durakların arasında. Buralarda trafiğe yakalanmak yok.

Kurulmuş, akıp akıp giden nehrin kıyısına başkent Tiraspol. Kurulmamış aslında, yayılmış. Yayılmamış aslında, yârine sarılmış, sokulmuş, coşmuş, durulmuş, akmış, taşmış hasılı sevda. Gitmemiş, gide-memiş, öylece kalmış, mutlu. Özeti nehrine sevdalı kentlerden biri olmuş. Merkezinde parlamento binası, gönderinde orak çekiçli bayrak, önünde yerden on metre bir sütunun üzerinde yol göstericiliğiyle LENİN. Hoş geldiniz diyor size Lenin'le Transdinyester. Hemen karşıda, yolun öteki kıyısı sosyalizm ve ülkesi için can feda diyerek sonsuzluğa yürüyenlere atfedilmiş anıtlar. Şaşırarak bir şey yok. Devrimler cellatlarını ve evlatlarını unutmaz. İlki lanetle anılır, ikincisi sevdıyla sarılır.

Toplumsal kültür olarak bizden daha ilerdedir örneğin; halkın tüketim kültürü bizdekinden farklı. En iyi bilgisayarı alıyorlar ama modası geçti diye mutfak dolabını değiştirmiyorlar. Bunun nedenleri var tabi. İlki sosyalist alt yapının büyük oranda korunması ve ikincisi halkın sosyalist sistemde yaşamaktan yana istekli ve kararlı olması. Her ne kadar, kimi liberal ekonomi denemeleri mevcut olsa da sosyalizmde ısrarın olduğu açık. Yaşadığımız bir diyalog buna iyi bir örnek oldu. Oturduğumuz restoranda işletmeciye, açık alandaki boş masaları gösteriyor sonra da etrafına giyotin cam yaptırırsa insanların orada yemek yerken sigara içebileceğini anlatıyor, bizdeki sayısız örneği veriyoruz. Gülümsüyor önce sonra "Siz sigara yasağını delmek için bunları yapıyorsunuz." diyor. "Orada sigara içenler" bunu göze alıyor, sağlıkları için iyi olmadığını biliyorlar, diyoruz. Yine gülümsüyor "Öyle ama biz personelimizi oraya sokmayız." diyerek ekliyor "İsteyen, sigarasını çıkar dışarıda içer."

Bir başka örneği de nüfus müdürlüğünde yaşadık. Türkiyeli biri memura kibarca rüşvet teklif ediyor. "Sizce de uygunsuz dışarıda bir yemek yiyelim ve bu



işin nasıl daha erken biteceğini konuşalım.” Cevap yine kibar bir gülümsemeyle geliyor. “İşiniz yapıldığında yemek yiyebiliriz.” Güzel gülümsüyor ve rüşvet almıyorlar. Bu resmen delilik, buranın memuru işini bilmiyor.

Elbette bir yeri, üstelik bir ülkeyi üç günlük bir geziyle tam olarak tanımak ve anlamak mümkün değil. Hele de faşizmin kurumsallaştığı bir yerden gidiyorsanız ve orada polis, asker size yoldaş diyor ya da sert bir tonda bekleme yapma demek yerine nazik davranarak yardımcı olmaya çalışıyorsa, insana insan gibi yaklaşıyorsa etkilenmek mümkün değil. Orada insanlar birbirlerine, doğaya, diğer canlılara karşı saygılı. Laz müteahhitlerin rüyalarını süsleyecek kadar düz olan bu ülke bizim olsaydı o güzelim ovalar çoktan alışkın olduğumuz sitelerle dolmuştu bile. Ancak bu Transdinyester’de mümkün değil. Çünkü konutunuz dışındaki araziler kamunun ortak malı. Laz müteahhidi kat karşılığı vereceğiniz bir tarlanız yok. Çünkü bütün tarlalar sizin ve tarlalar tarla; bahçeler de bahçe olarak kalmak zorunda.

İnsanın insana duyduğu bu saygıyı kolayca fark edebiliyorsunuz. Dükkân sahipleri sizi kazıklamaya, taksici sizden fazla para koparmaya çalışmaz. Deneyen etraftakiler tarafından hemen ayıplanır. Toplumsal refleksler bozulmamış. Burada biri bir kadını taciz edemez, biri birilerini kolayca dolandıramaz. Üçkağıtçılar sokaklarda cirit atamaz. Pardon, atan birini duyduk. Bir TC vatandaşı tefecilik ve dolandırıcılıktan tutuklanmış. Yalnız kurbanlarının neredeyse hepsi TC vatandaşı!

Dediğimiz gibi, kimi liberal uygulamalar da yok değil. Bu bir noktaya kadar anlaşılır olsa da yol açacağı sorunları ortadan kaldırmaz. Evet, Moldova ve Ukrayna gibi iki saldırgan, iki düşman devlet arasında sıkışıp kalmak, hatta birçok ürünü, önemli ihtiyaç malzemelerini ülke dışından ithal etmek zorunda olmak, bunu mecbur kılıyor olabilir. Yine de bu ekonomik hamleler sosyalist sistemi zorlayacak ve onu az ya da çok yıpratacaktır. Güvenliğini Rusya’nın sağladığı bu küçük Avrupa ülkesi mevcut koşullarda bir çeşit denge politikası yürütüyor. Bir yandan kapitalist dünyanın desteklediği faşist Ukrayna, diğer yandan yine kapitalist dünyanın desteklediği Moldova’nın sürekli işgal tehditleri altında varlığını sürdürmeye ve sosyalist sistemi korumaya çalışıyor. Rusya ile olan ilişkisi, bu yüzden sadece tarihsel nedenler ve halkın yüzde sekseninin Rus olmasına değil, esas olarak mevcut politik duruma dayanıyor. Rusya’nın oradaki varlığı işgal ve savaş tehlikesine karşı en büyük koz.

Öyle ya da böyle, şu an Avrupa’nın ortasındaki bu küçük ülkede orak çekiçli bayrak dalgalanıyor. Sovyet lokantalarında insanlar enfes yemeklerini yiyor. İnsanlar sistemden memnun işlerine gidip geliyor, tarlalarda ekinler, bağlarda bahçelerde meyveler sürgünlerini verirken, Dinyester akıp akıp gidiyor ve bir defa daha meyveye duruyor ceviz ağaçları. Madam Gestapo ise hala havalimanında yolcuların canını sıkmaya devam ediyor.



geri döneceğiz inisiyatifi

Kentimizin Hikâyesi

*geride bıraktığın hatıralara döneceksin bir gün...
içinde küllenmiş tarihlere kısmadan gözlerini, aheste açmadan...
kühünde ısrar eder insan sürülünce,
kovulunca kendi yüzyılından....*

Efsaneler, söylenceler, hikayeler...
Ve izleri gitgide silikleşen bir dille nereye gidilebilir? Aynı şarkının sevinci ile nereye varılabilir? Kendi içinde devinen ve çemberi gitgide daralan o hatıra teslim mi olmaz, çekip kendini mi vurmaz? Hafızanın tüm tayfasını da toplasan, ilmek ilmek örgüsünü mü yutmaz zaman? Büyükçe bir tören; hatırlama ayinleri... Unutmak da cinayettir. Unutmak cinayettir. Yaralarını saracak gücü kendinde bulamazken zaman, onca yeteneği, hüneri nasıl koruyacak tam çağında? Yıkıldığıyla kalırsa yıkılan... Kimliksiz kalırsa hatıra...

Hatıranın tam kalbinde sonranın tohumları çatlamıyorsa mutaassıp bir damarda teslim olmuş akıyor demektir kan. O yitik hatıra kaybetmemişse ara yollarını, gözünü çoktan çevirmiştir hep bir sonraya. İşte öyle bir anda belirir hem arayış hem revan...

Dön. Dolaş. Dur. Nereye açılacak bu zaman? Yaşamda bir yere? Doğru bir yere?

Doğru bir yaşamdan yöne?

Biliyoruz, kendi avucundan doğup toprağa karışır insan... Avuçlarımızda o yarayı açan kış... Doğrulup doğrulup kendi avucunda da yıkıldığı zaman... Bir dalda iki çiçek... Halkları unutmadan başlamalı söze...

Halâ daha solumak unutmamaksa, bir tanığa ihtiyaç var ve orda olmak tanıklıksa "oradaydım" işte. Ordaydın! Ordaydık! Son bakışla değil, ilk günün o ilk bakışıyla... Çemberinden çıkan, hatta kendini de yer yer parçalayan ve yanına alarak hatırayı...

"Geri Döneceğiz" "Geri Döneceğiz"

Toprak bizi kucaklayacak. Ve sen! Toprağın riya bilmeden ölüm öğrettiği, dirim öğrettiği Antakya!

Seni gören... Sana hasret...

Hiç görmemiş kim varsa...



Binip bir fısıltı gibi seni saran nehrin rüzgarına

Buluşmaya gidiyoruz eski taş bir sokağında...



BİR *"Kentimizin Hikayesi"* ANTAKYA ANLATISI

YAZAN **BİLGİN NEŞE**
OYNAYAN **CANSER DAYANIR**
SES TEKNİK **HÜSEYİN PARA**

@geri.donecegiz 
@donecegizgeri 

 **Geri**
Döneceğiz
KÜLTÜR, SANAT VE DİRENİŞ HATTI



İSTANBUL, İLLA ONUR İLLA KAVGA

Bu keşmekeşin içinde İstanbul, bir şehrin kalbinden geçen nehrin sesini duymak için durabilecek mi? Durabilecek mi bahurun, reyhanın, defnenin toprağından hikayeler dinlemek için? Belki de biraz olsun kendini hissetmek için?

İlk sahnemiz. İlk merhabamız İstanbul...

-Yıl iki bin on üç... İnsanlar sokaklarda. Bir ağacın gölgesini de yok etmeye gelenlere inat... Kuşların konacağı o dalı kesmeye gelenlere inat... Kaç ayağa kalkış, kaç kez doğdu isyan bu topraklarda?

Her şehrin hikâyesidir biraz Antakya... Nasıl ki bir zaman sokaklarından hürriyet akıttıysa, yıl iki bin yirmi dört, şimdi de İstanbul'da sıra... İşçiler, öğrenciler, sanat seven çokça insan... Eli kalem tutanlar... Şehrinden göçe zorlanmışlar... Antakyalılar... Tüm ama tüm herkes dolaşmalıydı İstanbul'un orta yerinde Antakya'nın taş sokaklarında... Bu kez ışıkları yandığında İstanbul'un, herkes biraz kendisi oldu herkes biraz Antakya...

SÜWEYDİYE, KALBİMDEKİ O SİYAH NOKTA

Kara bir leke gibi girdin bu bin yıllık toprakların bağrından sayrılı bir hayata... Senin için, yazıyoruz bu hikâyeyi... Seni oynuyoruz, sen oluyoruz... Ve bir ukde gibi hiçbir yere ayrılmayan, boğazda bir düğüm oluyor altı şubat...

En çok da anneler geliyor seninle olmaya... Çocuklarıyla...

SERİNYOL, ANTAKYA

Mahallelerinde başlattığımız hikâye...
Ve o hikâyeye sığmayan şehir...
Sokaklarından taşıp taşıp bütün bir ülkeye...

SIRT SIRTA

Efsaneden hayata bir akışı Yaşar Kemal'den öğrenen Adana...

Hikayelerin içinde bir yürüyüşü Orhan Kemal'le arşınlayan Adana...

Safı Yılmaz Güney'den yana, hayır demeyi kendi üslubunca icat edip taraf olan Adana...

Güneş git gide kararan, solan bir havaya teslim olurken yarın bambaşka doğacağım diyen Adana...

Öyle çıktuk ki o gece anladık neden bunca yıl hep sırt sırtaydık... Ki ne kadar çok olduğumuzu sığdıramayacağımız dünyamızın içinden bir sabahla devam etmiştik sonra yola.

Zaman her yerde ilerlerken, bir tiyatro sahnesinde durup kalmıştı sanki hikayesine başlamadan hemen önce Antakya... Adana'nın kardeşi Antakya... Kilikya'dan bu yana Kenanî'lerden bu yana... Sığındık birbirimize bütün zamanlarda zamanın nerde nasıl aktığına bakmadan...

Bu kez de şehrin ışıkları Adana'da yanınca, herkes biraz Antakya oldu, biraz kendisi, biraz da Adana...



ESKİŞEHİR, BU ŞEHİR ARKANDAN GELECEKTİR

Kalsan... Yığılsan da öylece uzandığın yerde... Henüz mateme vaktimiz olmasa da bu günlerde ve dönecek bir yerin kalmasa da, bu şehir arkandan gelecektir.

Ali!

İsmail!

Korkma!

Herkes her yerde ölebilir... doğduğun topraklara dönemediyse ancak!

Ali!

İsmail!

Korkma!

Antakya geziyor vurulduğun sokaklarda!

AMED, BİR KENTTE ÜÇ ŞEHİR

Sesinle başlıyoruz her sabaha, her an'a... Bir fotoğraf tanık olabilir mi onca anıya, onca acıya... Dünyanın tüm acılarını kucaklayabilecek, surlarına hapsedecek bir kent Amed... duvarlarında Feyruz şarkılar söyleye-

cek elbet Amed... Arif... Tahir... Apê Musa.

Vurun ulan vurun... Nasılsa Feyruz bir fotoğrafın içinden elini uzatacak...

Bir kentte, bir salonda üç şehir...

"Geri döneceğiz" Antakya, Beyrut, Sur, Amed...

SMYRNA

Göçlerimiz, sürgünlerimiz oldu. Adımız değişti bir zaman sonra... Bu yüzyılda her şehrin bahtına şer düştü biraz... Antakya, gittiğin yerlerde dur durakla, soluklan biraz... Hikayeni hikayemiz bildik... Derdini derdimiz... Burdan çıkış yok, burası Karaburun, Smyrna... Sokaklarına vurduğun an devrim başlayacak Pagos'ta...

Yürüyoruz,

yol alıyoruz,

duruluyoruz...

Bu hikâye de durulsun biraz burada...

Bilgin Neşe & Cumhuriyet Özen

kuşların yeri yok burada

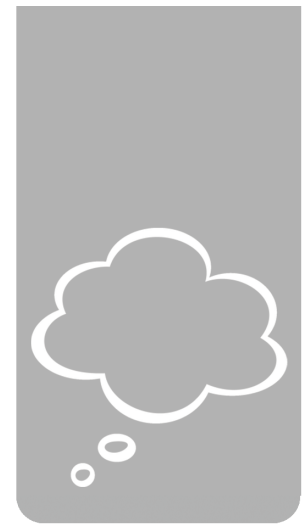
dursun ali durur

*Bir şehir ışıklarını açmış uzanmış yatağına üşüyor
uzakta, yalnız kalmış şeker fabrikasından
yükseliyor duman
içinden geçeni üflüyor bacasından.
Servis camına yansıyor yorgun gözlerim
şu görünen çatılara basa basa atlasam
insem şehrin meydanına
ulaşsam nehrin sularına
merhem olsa ayaklarımın ağrısına.*

*Sabah dediğin uyandığın vakittir
zemheri ayında çalar saatin
sonra okunur ezan
bitiminde güneşin mesaisi
ve vardığımda durağıma iş dönüşü
döngüsünü tamamlamakta
her gün biraz daha uzakta
bir önceki günden Ay*

*Makine uğultusundan duyulmuyor
kuşların sesi
askeri düzende kol hizasında
sıralanmış işçiler
önlerinde ustabaşı
taksalardı başlarına baret
miğfer gibi duracaktı
sancak misali
ellerindeki boru yedi metre
uçlarına bağlanmış bir çaput
hücumu geçecek süvariler gibi
bağırabilseler çıkacak ağızlarındaki marş
kuşların yeri yok burada
kuşların yeri yok burada
kirlenmesin diye mobilyalar
artı emeğe el konulduğunda doğan leke
temizlenecektir elbet sen özgür olduğunda
alın teri özgür aktığında*

*Kapılar açıldığında kuşlar içeriye doluşacak
bulacaklar bir yol
demir parmaklıklara benzeyen
naylon perdeler arasından
sabahın kör karanlığını aydınlatınca lambalar
ilk kuşlar cıvılayacak
bu kavga yeniden başladığında
ben her dem kuşların safında olacağım.*



demet demeter

Dizilerin Kadınları

Televizyon hayatımıza ilk defa 1950'lerde girip 90'lara kadar tek kanallı olarak yayın yaptı. 90'lı yıllarla birlikte televizyon hem çok kanallı oldu hem de giderek her eve girdi. Hemen hemen her evin mütevazı de olsa bir televizyonu oldu. Yoksul evlerinin bile en baş köşeye oturduğu bir vazgeçilmez halini aldı.

Televizyonun toplum üzerindeki etkisi herkesce bilinen bir gerçektir. Televizyon üzerinden, onun programları, dizileri, haberleri, şovları, reklamları vs ile toplumun kültürü yeniden oluşturulmaktadır. Bu saydıklarımız arasında diziler ise farklı bir öneme sahiptir. Dizide yer alan başrol oyuncusu ile kadın-erkek fark etmez, bir rol model yaratılmaya çalışılır. Sonra o kahramanın, başrol oyuncusunun davranışları, hayata bakışı, eğlence anlayışı vs. ile "bir yaşam biçimi" izleyicisine sunulur. Toplumun kültürünün yeniden şekillenmesine yol açıyor.

Popülerleşen bir diziyi seyrettikten sonra o diziyi izleyen kesimlerin giyim-kuşamları, konuşmaları, üslupları, hatta birbirleriyle olan ilişkileri dizideki karakterlerle benzerlik göstermeye başlıyor. Dizilerle birlikte pazarı artan ürünlerden hiç bahsetmiyoruz bile; "Hürrem yüzükleri", "Dilber dansları", "Bihter geceliği" ilk elden aklımıza gelenler...

Tüketim kültürünü pompalayan medya ve dizileri aracılığıyla; buradan aldığımız uyarılarla önce giyim kuşam ve davranış biçimlerinde değişimler görmeye başlıyoruz. Daha sonrasında ise bu değişimler yeniden şekillenmeyi beraberinde getiriyor. Diziler aracılığıyla var olan toplumsal gerçeklik yeniden üretiliyor, dizi karakterleriyle yeniden inşa ediliyor. Gerçekliğin yeniden inşasında dizi karakterleriyle seyirci arasında sosyal bir etkileşim süreci gelişiyor.

Dizilerde kadın ve erkek rollerinin genelde belli kalıplarda sunulduğunu görüyoruz. Kadına ve erkeğe yüklenen misyon toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız değil, bu perspektifte ele alınmalıdır. Dizilerde topluma sürekli bir mesaj veriliyor. Dizilerin sözlü ve görsel mesajları toplumu şekillendirmenin yollarına, topluma kabul ettirilmek istenilenlere göre biçimleniyor. Dizi rollerinde “normal” ve “normal olmayan” sürekli hatırlatılıyor ama hiçbir zaman neye göre ya da kime göre “normal” sorusu sorulmuyor.

Erkek ve kadın rollerinin “toplumsal cinsiyet rolleri”ne uygun olarak kurgulanması, “toplumsal değerler”in bir yansıması olarak çıkıyor karşımıza. Dizi kahramanları toplumsal rollerine uygun olarak ve bu rollere bağlı kalarak davranıyor ve seyircisine var olan toplumsal durumu kabullendirmeye çalışıyor. Kadın açısından yeni ya da ileri bir şey sunmuyor. Öyle bir derdi de yok aslında. Onun derdi reytingini arttırmak, çeşitli entrikalarla yada popülariteyle diziyi güncel tutmaktır. Egemen olan kültürün; toplumsal rollerin cinsiyetçi temelde yeniden üretilmesinden başka birşey yapmazlar. Toplumsal cinsiyet rolleri kadının aleyhine yeniden üretilir.

Bu cinsiyetçi temele uygun olarak kurgulanan kadın rolleri genellikle birbirine benzer ve kalıplaşmış tiplerden oluşuyor. Ataeril sistem içindeki karakterler geleneksel olanı yeniden üretip duruyorlar. Farklı kurgularda bile benzer özellikler çıkıyor. Aile her zaman en kutsal olandır. Ve aileyi de “dişi kuş” yani kadın yapıyor. Dizilerde aile toplumun çekirdeği ve vazgeçilmez unsuru olarak sunuluyor ve kadının toplumdaki yerinin ailesi olduğu vurgulanıyor. Hatta bazı dizilerde kadının başarısının

ölçütü ailesi olarak karşımıza çıkıyor. Böylece dizilerde kadının en önemli görevi ailesini mutlu etmek ve bir arada tutmak olduğu fikri veriliyor.

Çoğu zaman dizilerde kurgulanan, gösterilen dünya toplumsal “değerler”den beslenmekle birlikte, her zaman gerçeği yansıtmazlar. Gerçek bir olaya dayanmaz. Hatta var olan gerçekliği de yeniden kurgulayarak sunar izleyicisine. Ve karşımıza bambaşka bir gerçeklik çıkar. Yeniden üretilmiş içerikle yeniden üretilen gerçekliği seyrediyoruz.

Dizilerin çoğunda kadın tipleri belirli, kalıplaşmıştır. Modern kadın,

bağımsız, işinde kariyerinde ilerlemiş, “özgür”

kadın imajıyla çizilir.

Geleneksel kadın tiplmesi ise; dizide

ister başı kapalı

olsun isterse

baş açık olsun;

ailesine bağlı,

ailesinin birlikteliğini, beraberliğini her şeyin

üzerinde tutan,

ailesi için “saçını

süpürge eden” ve

çevresindeki tüm

aile fertlerinin fiziksel

ya da psikolojik her

türlü şiddetine katlanan,

nihayetinde eşinin-erkeğin

sözünden çıkmayan, yani “makul”

kadıdır. Öyle ki çoğu zaman iyi niyeti

suisital edildir. Her şeye rağmen mutluluğu

ailesinde ve çocuklarında bulur. “Modern

kadın” ise; yalnız kalmaya mahkum, işinde

ilerlemiş, belirli ekonomik bağımsızlığı olan,

“özgür” ama mutsuz kadın tiplmesiyle

anlatılır. Dizilerde ana karakterdeki kadın

rolleri dışında da yine farklı kadın tiplmeleri

vardır. Onlar da önünde sonunda “normalleştirilerek” herkesin kabul ettiği kadın

tiplerine dönüştürülürler.

Gerçeklik sistemin ideolojik bakışına göre yeniden inşa edilir. Dizilerde verilen mesajlarla da zihinlerimizdeki çağdaş kadın profili etkilenir ve yeniden şekillenir.

Son dönemin en popüler birkaç dizisinin



den bazı örneklerle devam edelim...

"Bahar" dizisinin Bahar'ı eğitilmiş, üniversiteyi bitirmiş, hatta türlü zorluklarla hem çalışıp, hem okuyarak doktor olmuştur. Fakat kendisini üniversite yıllarında aşık olup evlendiği adama ve ailesine adamıştır. Sanki o "külkedisi"dir. Polyanna misali etrafına gülücükler saçarak dolaşır. İki çocuğu, kocası ve kayınvalidesi ile birlikte yaşar. Bahar hepsinin mutluluğu için çok çaba harcar.

Ailesi için her şeyden vazgeçen fedakar bir gelin, bir eş ve bir annedir. Birgün iflas eden karacığeri yerine nakil ameliyatı geçirdikten sonra yaşama bakışı değişir. Artık kendisi için yaşamaya karar verir ve doktorluk mesleğine geri döner. Bu karardan sonra Bahar'ın hem ailesi hem de işi, kariyeri arasında; hastane ile ev arasındaki yaşadıklarıyla devam eder dizi. Bahar'ın iş hayatına girmesiyle "özgürlüğü" başlamıştır. Evet, kapitalizm kadını iş hayatına sokarak özgürleşmesinin yolunu açmıştır. Fakat Bahar yine kendisinden beklenenleri yapmaya devam eder. Eşinin, çocuklarının ve kayınvalidesinin, evdeki herkesin hayatlarını kolaylaştırmak için işlerini yapmayı sürdürür. Hiçbiri evdeki işlere elini sürmez. Bahar bir taraftan hastanede asistanlık yaparken, bir taraftan da hastanedeki işleri biter bitmez koşa koşa eve gelir ve evin işlerini de halleder. Daha sonra evin işlerini yapmaktan da vazgeçer. Ama yine "özgür" değildir.

Aslında sistemin Bahar'a, kadına tanıdığı "özgürlük" de ancak bu kadardır işte. Bütün gün hastanede koşturduktan sonra koşa koşa evine gelip, buradaki "işleri" de yapacak kadardır. Dizide de daha ilerisini göremeyiz. En ileri nokta, kadının iyi bir meslekle çalışma hayatına dönmesidir. Toplumla verdiği mesaj da budur; hem çalışıp iyi bir kariyer yapabilirsin hem de ailenin mutluluğu için çaba haralayabilirsin. İşte hepsi bu kadardır. Bahar ancak bu kadar "özgürleşebilir".

Bahar bir varoluş mücadelesi vermektedir. Bahar dışında başka kadın karakterler de vardır elbette dizide. Ancak tipik olduğu için biz Bahar örneğini ele alıyoruz. Yoksa dizide tipik bir burjuva karakter olan kayınvalide Nevra hanım, sınıfsal özü itibarıyla incelenmeye değerdir.

Toplumsallaşması gereken bütün işler kadının sırtına yıkılmıştır bu dizide de. Ailenin mutluluğunun ölçütü de kadının "kadınsal görev"lerini yerine getirmesine bağlanmıştır. "Normal" olan devam ettirilir. Kadını; hep erkekle birlikte, erkeğe, eşe, sevgiliye bağımlı olarak verilir.

Kadının toplumsal durumu ve konumu; toplumdaki yeri açısından "modern", kendince "ileri" olan diziler bile bu sistemin kadına yüklediği misyonu, rolü yeniden ve yeniden üretip sunar izleyicisine.

"KEŞKE BEN DE HIÇ GİTMESEM"

Kadın bedeninin kullanıldığı, kadının çaresiz bir cinsel obje olarak sunulduğu başka bir örnek İnci Taneleri. "Bu işi yapmak zorunda olan" bir kadınla empati kurdukturmayı amaçlayan bir dizi. Başka şansı olmadığı için müzikholde yani pavyonda çalışan bir kadın olan Dilber'in hikayesi. "Bakın, böyle hayatlar da var" der gibi bir dizi. Evet, gerçekten de var böyle yaşamlar. Daha başkaları da var, kadın bedeninin "pazara" sunulduğu ve o pazarda "alıcısı"nın da bolca olduğu yaşamlar. Her şeyin alınıp satıldığı bir sistemde kadının bedeni de bir metadan başka bir şey değildir. Yeri gelir boşanmaya çalıştığı eşinden dayak yer, yeri gelir mor gözüyle sahneye çıkması ve seyirciyi eğlendirmesi istenir.

Şiddete karşı koyan ama aynı zamanda ne yasa tarafından korunan ne de "güçlü" sağlam "arkası" olan bir kadındır Dilber. O, her an binlerce kadının yaşadığı şiddeti yaşayan, istemediği bir adamdan boşanamayan, zalimin zulmüne uğrayan, buna rağmen istemediği "adam"a "koca"sına boyun eğmeyen bu yanılla içimizden biri.

"Hayatım boyunca bütün bedelleri ben ödedim. Bundan sonra da böyle olacak. Herkes yer içer, hesabı Dilber öder."

Asıl hasar bedeninde değil, görülmeyen yerlerindedir. Çocuk yaşta zorla evlendirilen; yoksulluğun, çaresizliğin, anne olmanın bütün bedellerini ödeyen tüm kadınlar gibi...

İnci Taneleri'nin ilk bölümünden itibaren faili gizli bir kadın cinayeti vardır. Karısını öldüren -en azından suçu üstlendiğini anlıyoruz- bundan dolayı yıllarca hapis yatan



bir edebiyat öğretmeni Azem'in tahliyesiyle başlar dizi. Bir otele yerleşen Azem, yine bu otelde kalan pavyon dansçısı Dilber ile tanışır. Dilber çocuk yaşta zorla evlendirilmiş, en zor şartlarda yaşamış birisidir. Kocasından boşanmak ister ama bir türlü boşanamaz. Çünkü adam Dilber'den sürekli para alır ve ayrıca tek çocuğu da ondan kaçıtır.

Pavyonda asıl işi dans etmek olan Dilber aslında "konsa çıkmamak" ile övünür. Sanatını icra etmek onun için her şeyden önemlidir. Ama günün sonunda masalara gitmeye mecbur kalır. Bu yüzden sevdiği adam Azem'in de başına türlü işler gelir. Bu "manzara"yla karşılaşmak istemeyen Azem artık onunda pavyona gitmek istemez, Dilber "keşke ben de hiç gitmesem" dese de gitmek onun için bir "zorunluluktur". Çaresizlik kadına istemediği işi yaptırmaya devam eder.

VE UÇLARDA BİR HİKAYE: KIZIL GONCALAR

Diziler, döneminin özelliklerini yansıtmaması bakımından ilginç örneklerle doludur. Cemaatlerin günümüzde ne kadar yaygın olduğunu düşünürsek, bunların dizilere de yansıtıldığını görmek bizim için şaşırtıcı olmu-

yor. Ve bu diziler aracılığıyla cemaat yaşamının bizlere "alıştırılmaya" ve "sevdirilmeye" çalışıldığını da söylemek yanlış olmaz. İşte Kızıl Goncalar bu tür dizilerden biri olma özelliğini taşıyor.

Toplumun gözünden düşmüş, adları ne kadar gerici ve insanlık düşmanı mesele varsa onunla anılan, cemaat yurtlarında ve vakıflarda yaşanan çocuk tecavüzlerinin bir numaralı failleri olan cemaatler... İnsana düşman ne varsa bu cemaatlerden çıkıyor. Hele kadına düşmanlıkları!.. İlk saldırdıkları her daim kadınlar oluyor.

Bu dizide kadın rolleri neredeyse en aşağı noktadan başlıyor. Erkeğine itaat eden, dört duvarın dışına çıkmasına izin olmayan, söylenen neyse onu yerine getirmekle mükellef kadın karakterler "normal"dir bu dizide. Cemaatin izin vermediği hiçbir şeyi yapamaz kadın. Cemaat istediğini istediği ile evlendirir, daha çocuk yaşta olsa bile.

Kızıl Goncalar dizisi, toplumsal bir ayrışma, bir çatışma üzerinden ilerler. Bir tarafta 28 Şubatçılar diğer tarafta tarikatçılar... Yani bir grubu laiklikle, diğer muhafazakar grubu da dindarlıkla bir arada göstermeye çalışarak, çeşitli kesimlerden seyirciye ulaşmaya hedefindedir dizi. 28 Şubatçı fizik

profesörü olan bir babanın laik oğlu doktor Levent ve gelini doktor Beste'yi yakından tanırız. Kızı "yetmez ama evetçi" işsiz bir gazeteci ve torunu da 15 yaşlarında şımarık bir kız. Her şeye ulaşabilen ama bir türlü mutlu olamayan bir ergen.

Dizi ilk bölümlerinden itibaren cemaatlerdeki insanları tek tek sevdirmeye, onların da "insani" yanlarını göstermeye çalışıyor. Cemaatlerdeki kadınların da kendilerince "mücadele- nin içinde olduğunu" anlatma derdine düşüyor. Bir tarafta ana karakterlerden biri olan Meryem karakteriyle, en geri bilinçteki ortamda bile bir annenin kızı için verdiği mücadele vardır. Çocuk yaşta evlendirilen Meryem'in "kendi kaderime kurban etmem karakuzumu" diyerek tarikat içinde verdiği mücadeleye tanık oluruz. Diğer tarafta da her şeye sahip doktor Beste hanımın mutsuzluğu ve yaşamdan kopukluğu ile "yüzleşiriz". Bu dizinin "modern" kadınlarından biri budur. Umutsuz ve bir hiçlikte yaşayan bu modern kadının yaptığı en iyi iş ise, cemaatten kurtulmaya çalışan başka bir kadına yardım etmiş olması. Onun okuyup, İmam Hatip'de öğretmen olması için ekonomik destekte bulunması. "Modern" tüm karakterler hayat amacından yoksun ve mutsuz, cemaat insanları ise her şeye rağmen "yaşıyorlar".

Geleneksel roldeki kadınıymız Meryem mücadelecidir. Her şeyden önce en geri gelenek-din-kültür vs ortamında dindar bir kadın olarak mücadele eder. Doğrudan yanadır. Kızını okutmak ister ama tarikatın geleneklerinden, tarikatın elinden kurtara-

maz kızı Zeynep'i. Ve Zeynep çocuk yaşta ona uygun bulunan biri ile evlendirilir. Oysa Zeynep çok zeki, okumak isteyen, çözülmesi zor fizik problemlerini çözen ama ne yazık ki aynı yaşta Mira gibi şanslı olmayan bir çocuktur.

Kızıl Goncalar'da iki kesim arasında sürekli bir kıyaslama yapılarak, her şeye sahip olanın "özgür" olan kadının mutsuzluğu göze sokulurken, cemaat içindeki kadınların çektiği çilelere rağmen, eziyetlere, işkencelere rağmen inançlarına sığınarak mutlulukları anlatılır.

Kadının konumu, durumu; yaşadığı sınıftan ve toplumsal yapıdan ayrı, bağımsız ele alınamaz. Yıllardır verilen mücadeleler bir şekliyle dizilerde de yansımaları bulur. En "geri" durumdaki kadın bile mücadeleciler olarak çıkar karşımıza. İçinde bulunduğu tarikatla, eşiyile, çevresiyile, inancından vazgeçmeden, "doğru bildiği"nden vazgeçmeden mücadele eder. Toplumsal kutuplaşma ve çatışma bu dizilerde de bir şekilde yer almıştır.

Bu dönem dizilerinin ortak noktası ise şudur; yaşadığı toplumsal durum farklı kesimler ve versiyonlarda yeniden üretilip sunulur. Ancak buna rağmen en gerici kadın karakteri bile mücadeleciler vermek zorunda kalır diziler. Çünkü toplumsal gerçek budur. Bugün kadın açısından geldiğimiz noktada kadınlar kendisine biçilen veya atfedilen "kadınlık rolleri"nin içine sığmıyorlar. O yüzden tarikat üyesi kadın da mücadele etmek zorunda hissediyor kendini. Başka türlü hiçbir kadın izleyiciyi ikna da edemez.





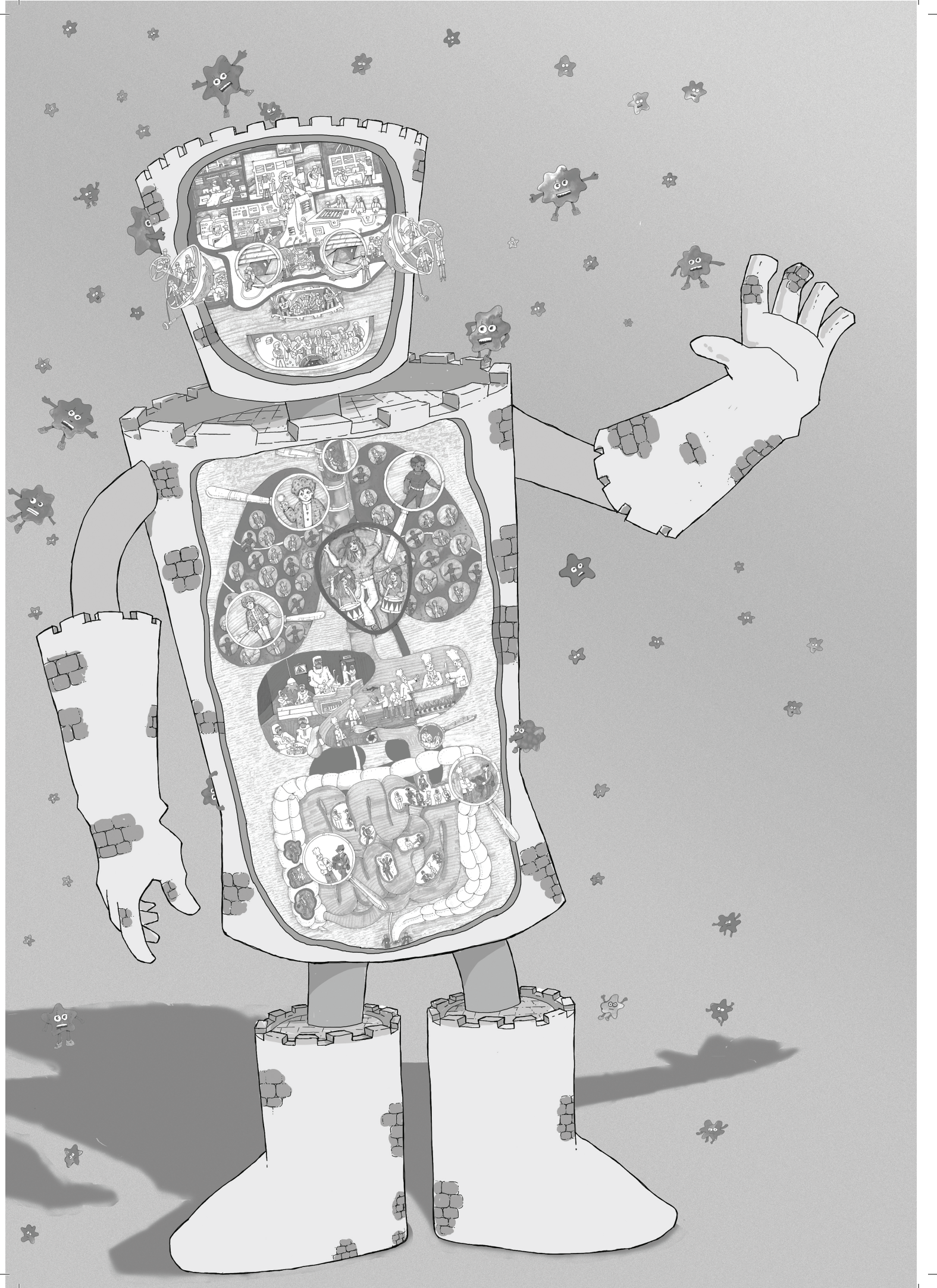
röportaj

Kalemizi Savunmak

Çocuklara Bilimsel Düşünmeyi Öğretmek

Yazı kurulumuz üyelerinden Ülkü Şeyda'nın çocuklar için hazırlanan kitap dizisi geçtiğimiz kış yapılan İstanbul Tüyap Kitap Fuarı'nda ilk defa okuruyla buluştu. Önsöz sayfalarında daha önce başkaları hakkında yazdığı yazılarını okuduğunuz Şeyda, bugün soruları kendi yanıtlıyor.





7 Farklı kitaptan oluşan Kalemizi Savunmak adlı serinin önsözünde hikayelerinizin kızınıza anlattığınız masallarla başladığını yazmışsınız. Kalemizi Savunmak anlattığımız kadarıyla uzun bir hazırlık süreci sonucu üretilmiş bir seri.

Ülkü Şeyda: Evet, Her çocuk gibi kızım da ilk yaşlarında vücudunda olup bitenleri merak ediyordu. Bugünkü haline gelinceye kadar pek çok kez değişen masal o zaman başladı. Ateşi olduğunda vücudunda bir savaş olduğunu, vücudunun mikropları yenmek için mücadele ettiğini anlatıyordum. Ona yardım etmek için vücudunu soğutmak gerektiğini mesela. Bu tür masallar tahmin edersiniz ki özellikle beslenme alışkanlıkları ve ilaç kullanma gibi konularda çocuğu ikna etmek için kolaylıklar sağlıyor. Hikayenin oluşması daha eskilere dayansa da hayata geçirilmesi konusundaki ilk girişim bundan yirmi yıl sonra, 2015’de Emekçi Kadınlar’ın Uluslararası Kadın Konferansında Sevim Erdem ve Eyyüp Epekinci ile tanışmamızla başladı. Ülküm Ülkü öğretmenimiz ortak tanıdığımızdı ve benim sağlığımızla ilgili sorunları anlatırken kullandığım dili çocuklara sağlık bilgisini anlatırken kullanmam gerektiği fikrini paylaşıyordu. Daha önce de sevgili Orhan İyiler hasta olduğu süreçte, onu takip ederken “Bana anlattıklarını çocuklara da anlatmalısın” diye ısrar ediyordu. Çocuklara bir masal yoluyla sağlık sistemini anlatma fikri başta iyi gelmişti ama bu fikrin hayata geçmesi henüz bana uzaktı. Ülküm öğretmen, kitabımızın da danışman öğretmenidir ve kendisi öğretmenlik mesleğinin de mücadelesinin de önemli figürlerinden biridir. Daha önce yalnızca bir fikir olarak aklımda şekillenen şeyin bir kitap olarak hayata geçmesine ve somutlanmasına Ülküm öğretmen öncülük etti diyebiliriz.

Bu çalışmadan kitap diye bahsediyoruz ama yedi kitap ve posterden oluşan bir set aslında bahsettiğimiz. Kitapta gördüğümüz kadarıyla arkasında büyük bir ekip var.

Bu kitap ilk yola çıktığı andan itibaren kendisine pek çok yol arkadaşı buldu. Figen ve Tuba ile ilk yazılı hali üzerinden aylarca

çalıştık. Doğrusu benim ilk yazdığım hali çocuklara göre fazla ciddiye. Şu halinde bile çok fazla bilgi olduğu için çocuklar açısından zorlayıcı bir kitap, bir de o zaman nasıldı düşünün. Figen ve Tuba gerçekten birer pedagog titizliğiyle cümlelere dokundular. Son halini Coşku Can yeniden redakte etti. Kitabın çocukları nasıl etkileyeceği hakkında bir hata yapmaktan gerçekten çok korkuyorduk. Bir dahiliye uzmanı arkadaşımız tıbbi yönden hata olmaması açısından yeniden redakte etti. Ama büyük kısım sonradan geldi; kitabın çizilmesi... Bir yıldan fazla bir sürede Egemen, Sevim, Eyyüp ve ben çizimleri renkleri, karakterleri tartışa tartışa onlarca kez yeniden yeniden çalıştık. Egemen yüzlerce sayfa çizdi. Ömürden ve Roni ve bütün saydığım ekip bu çizimleri bilgisayara uyarladı ve mizanpajı tasarladı. Birçok çalışmada olduğu gibi Covid-19 bizim de başımıza geldi. Kitap olduğu yerde, baskıya hazır halde beklemeye geçti. Tabii bu dönemde çok şey değişti. Nihayet 2023 Temmuz’unda Yeni Dönem Yayıncılık bu kitabın yeryüzüne çıkması için bizimle bağlantıya girdi. Hepimiz çok sevindik. Ve kitabımızın son yol arkadaşı Sena Şat, kitabı fuara hazırlamaya başladı. Tüm seti yeniden ele aldı ve baskıya verdi. Sonunda gün yüzüne çıktık.

Kitapla birlikte “çocuklara bilimsel düşünmeyi öğretmek” ten bahsediyorsunuz. Kalemizi Savunmak bunu nasıl yapıyor?

Doğrusu ilk çalışmaya başladığımızdan itibaren tüm yol arkadaşlarımızın ilk kaygısı buydu. Çocuk kitaplarındaki dini, mistik, bilim dışı kaynaklar üzerine de çokça haber yayınlanıyordu. Kalemizi Savunmak, vücudumuzun nasıl çalıştığı hakkında bir hikaye anlatırken aynı zamanda doğanın bir parçası olan vücudumuzun diyalektiğini öğretmeye çalışıyor. Bizden bu kitabı isteyen öğretmenlerimizin talebi; ders kitaplarındaki donuk ve birbirinden kopuk sistemler yerine birbirine bağlı, birbiriyle ilişki ve hareket halindeki sistemleri zıtlıkları ve birlikleriyle birlikte anlatmamızdı. Resmi ideolojinin dışında bilimsel ve insani birçok çalışma yapıldı ama bunlar okuruna ulaşmakta güçlük çekiyor. Tıpkı büyüklerin kitaplarında olduğu gibi



çocukların kitaplarında da resmi ideolojinin temsilcileri ya da çeşitli sponsorluklarla desteklenenler dışında alan bulmanın zor olduğunu biliyorduk. Ulaşabildiğimiz her aileyi önemsedik.

Kitap seti altı ile on iki yaş arasını kapsıyor diye bahsetmişsiniz. İlkokul üç ve dördüncü sınıfların müfredatının ders sıralamasına göre yazıldığı için yardımcı ders kitabı da aynı zamanda. Geri dönüşler nasıl?

Farklı yaşlarda farklı tepkiler alıyoruz. Anaokulu çocuklarının ellerini yıkarken “gidin rasiler gidin” dediklerini, ilk okuldaki çocuklardan birinin “ben Kardi’yim” diyen diğerine “sen Kardi olamazsın çünkü Kardi çok hareketli” dediğini, hatta beslenmeyle ilgili sorunlarda ailelerin kitaptaki karakterleri “kullandığını” öğreniyoruz. Kitabın bazı çelişkileri var. Öncelikle bütün sistemleri

anlatma çabası çok yoğun bir bilgi yığınına önümüze süpürdü. Okulda iki yılda anlatılan müfredatı belli bir hacme sığdırmak, bir yandan altı yaşın çizimleri diğer yandan on iki yaşın bilgisi... Kitabı belirli bir sınırdaki yaş aralığında tutamaz mıydık, hem masalı hem bilgi yoğunluğunu nasıl sunabilirdik, bunları çizgilerle anlaşılır kılabilir miydik? Bu çalışmanın bundan sonra yapılabilecek çalışmaların başlangıcı olabileceğini düşünüyoruz. Çocukların birçok uyararla eski kuşaklardan daha kolay kavradığını ve çizimlere kolayca adapte olduklarını gördük. Yukarıdaki çelişkileri çözebilmek için kitaplara poster ekledik. Doğrusu küçük yaşlar zorlanır derken daha çok dijital dünyaya yüzünü dönen büyük çocuklarda okuma konusunda daha fazla güçlük çektiğini gördük.

Kitap seti okuruna ulaşmak için nasıl bir yol izliyor?

Kitabın çıkmasıyla birlikte kitap fuarına girmesi iyi oldu. Ancak dağıtım Yeni Dönem Yayıncılık’ın internet sitesinde, fuarlarda ve elden





ele yoluyla dağılıyor. Kitapçılardan aldığımız pay kitabın maliyetini karşılamamızı bile engelleyecek düzeyde. “Daha düşük kaliteli yapsaydınız keşke” sözünü hemen her yerden duyuyoruz. Kitapların genel sorunu burada da söz konusu, ucuza mal et ki daha fazla kar edeceğimiz şekilde piyasaya sürebilelim. Sevim ve Eyyüp’ün başlangıçta kitapla ilgili projeleri çizgi filminin, bilgisayar oyununun, karakterlerin oyuncaklarının yapılması ve hatta okullar için bir oyun sahası üretmekti, belki bu hayal gelecekte bir gün gerçekleşir.

Kitaptaki karakterler ve onlara bulduğumuz isimlerin anlamları hakkında her kitabın arkasında bir sözlük var, bu isimler nasıl oluştu?

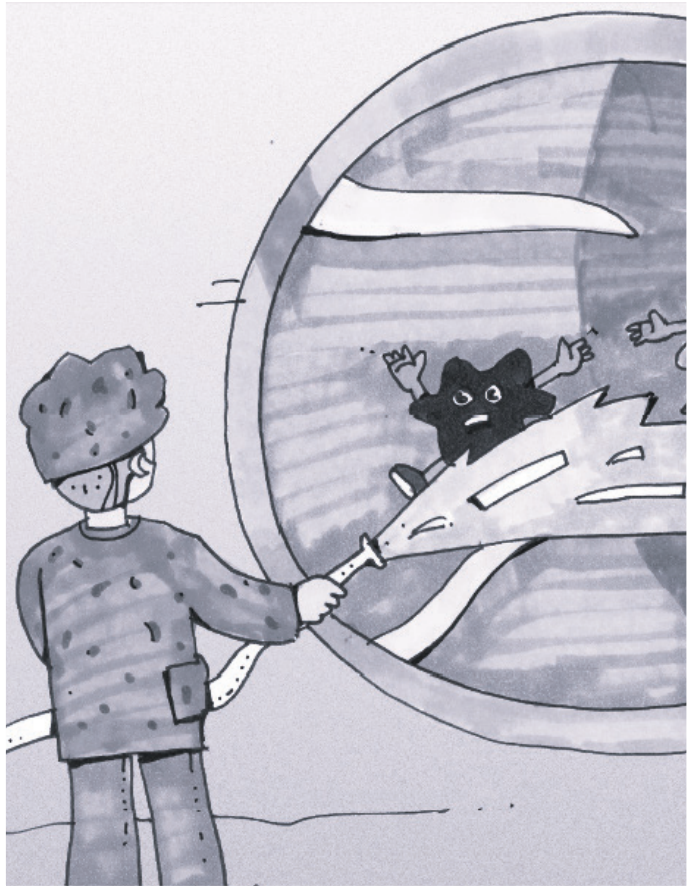
Kitabın çıkması söz konusu olduğunda vücudumuzdaki hücrelere ve mikroplara bir isim bulmak gerekiyordu. Arama motorunda çevirilerde çalışkan, tembel gibi kelimelerin değişik dillerdeki söylenişine baktım. Etiyopya’da kullanılan Amharca dilinde çalışkan kelimesi “Tiguhi” ve yaramaz, aylak kelimesi “Rasi” bizim karakterlerimize çok uyuyordu. Böylece vücudumuzdaki tüm hücrelerin temel adı Tigu, mikropların temel adı Rasi oldu. Her sistemin bir organına danışman dedik. Yönetici gibi kavramlardan kaçındık. Sağlık sisteminde karşılaştığımız sorunlardan birisi de bizim kullandığımız dille toplumun kullandığı dil arasındaki farklılıklardı. Ama birçok alanda



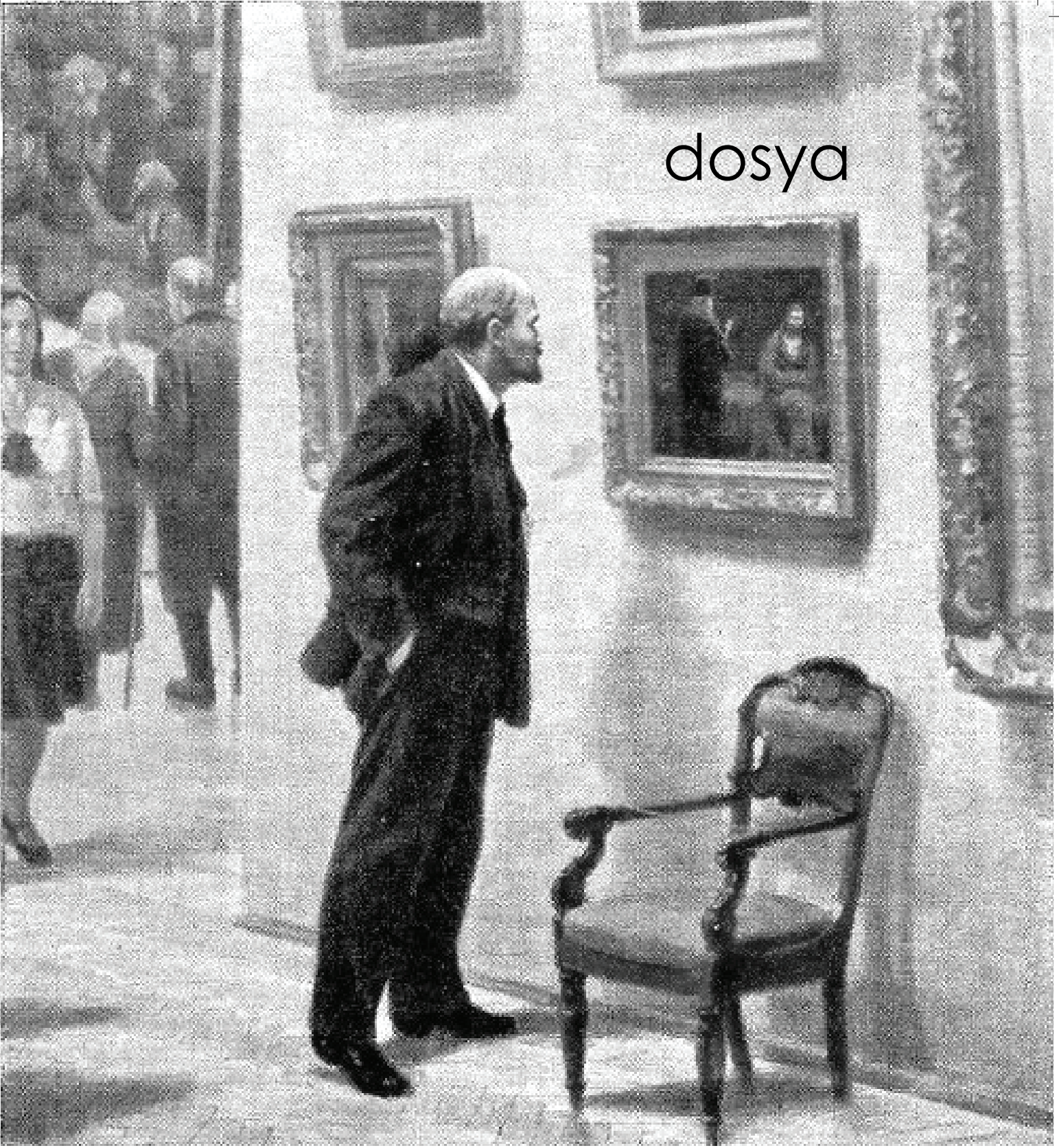
bu fark azaldı. Herkes kardiyolojinin ne iş yaptığını biliyor. Tıbbın temel kavramlarını aldık ki çocuklarda daha ilk yaşlarda bu kavramlar yerleşsin, yabancıklar azalsın. Bütün bunların ne kadar uzun tartışmalar sonucu oluştuğunu anlatmaya gerek yok sanırım.

Kitapla ilgili Önsöz'e söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Yayınevi ortaklığından dolayı Önsöz'le çoğunlukla aynı standı paylaşıyoruz. Önsöz kendisine bir yer edindi. Okurları tarafından aranan bir yayın haline geldi. Kalemizi Savunmak henüz emekliyor onun da yürüyüşünü göreceğimizi, tüm emek verenlerinin dilediği gibi çocuklarda diyalektik düşünceye bir katkıda bulunacağını umut ediyoruz. Emegi geçen herkese teşekkürler.

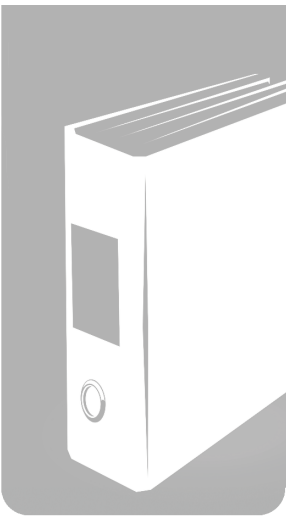


dosya



Lenin ve Sanat

Ölümünün 100. yılında, teorisi ve pratiğiyle dünya devrim tarihine damgasını vuran, bugün dünya proletaryasının büyük önderi olmaya devam eden, en büyük ve en görkemli eseri sosyalizm olan Lenin, sanatımıza da ışık tutmaya devam ediyor. Bu dosyamızda Lenin'in sanatla bağına ışık tutuyoruz.



e. ruda

Ben Lenin



Ben, Lenin. Sizin Lenin.

Bedenini ve ruhunu her gece devrim için kuran; yüreğini ve belleğini her sabah yeniden devrime sunan, sizin Lenin.

O sabah bir düşten uyandım. Uykusuz geçen fakat yorulma şansı tanımayan acımasız gecelerin ardından hala devrimi düşleyebilmek, ancak sizin Lenin'in yapacağı bir işti. O sabah gördüğüm düşün, yalnızca zihnimde değil, bütün gerçekliğiyle Rusya topraklarında da yeşermekte olduğundan henüz haberim yoktu. Devrim haberi, kara bulutları yarararak ve doğaya can katarak baharla birlikte bize geliyordu.

Nadejda ile birlikteydik. Öğleden sonra koşarak yanımıza gelen Bronski'nin ayak sesleriyle irkildim ve işte sonunda o haberi aldım:

"Duydunuz mu?! Rusya'da devrim patlak verdi!"

O ne büyülü, ne görkemli, ne unutulmaz bir andı! O anın yüreğimize işlediği hisler hiçbir zaman eskimedi. Geleceğe dair düşler ve planlar, billurlaşan bir olgu olarak önümüzde duruyordu. Gelen gazeteleri, ha-

berleri büyük bir heyecanla okuduk. Sonra yine, yine ve yine okuduk. Başımızı döndüren bahar güneşi miydi, yoksa henüz mürekkebi kurumamış gazetelerin "Rusya'da Devrim" başlıklı haberleri mi?

Ertesi gün Şubat Devrimi üzerine hükümetin resmi haberleri de bize ulaştı. Zihnimi büyük bir istek ve iradeyle sarsan düşünceleri Stockholm'daki Kollontay yoldaşa yazmaya başlamıştım bile:

"Devrimci program ve devrimci taktik! Şimdiye kadar olduğu gibi devrimci ajitasyon ve propagandaya devam!"

İktidar dışında her şey hiçbir şeydi. İktidar, İşçi Temsilcileri Sovyeti tarafından ele geçirilmeliydi. Hedefimiz bu kadar berrak, çizgimiz bu kadar uzlaşmaz olmak zorundaydı.

Devrimin haberini aldıktan sonra Rusya'ya dönmenin bir yolunu mutlaka bulmalıydık. Rusya'ya dönemediğimiz her gece uyumak daha da imkansızlaştı. Kollontay'a yazmaya devam ettim:

"Kitlelere gidin! Yeni kesimleri harekete geçirin! Her yerde yeni girişimler yaratın, bütün kesimlerde yeni örgütler oluşturun ve onlara barışı sadece silahlı İşçi Temsilcileri Sovyetinin iktidarı ele geçirerek getirebileceğini kanıtlayın"

Bütün görüşmelere ve denemelere rağmen Rusya'ya dönüş yolu bulamamak ne büyük bir eziyetti! Ama soğukkanlı olmalıydık. Bu sırada Pravda için beş mektuptan oluşan "Uzaktan Mektuplar"ı yazdım; ilkinin ancak Rusya'ya ayak bastığım gün, diğerlerinin ise ölümünden sonra yayınlanacağından habersiz. Devrimin hızla gelişen pratik görevlerini eyleme geçirmek en acil görevimizdi, bunu her yerde en gür sesimizle haykırmak zorundaydık. Yazdım, yazdım ve yazdım.

Ve sonunda, Rusya'ya dönüşümüz için İsviçreli sosyalist ve enternasyonalist Fritz Platten aracılığıyla İsviçre'deki Alman büyük elçisiyle anlaşmaya varıldı. Karar verildi, bir an önce Petrograd'a varmalıydık. Geride kalan yoldaşlara cesaret ve sabır dileyerek hızla dönüş hazırlıklarına başladık. İlk trenle Zürih'ten Bern'e geçtik. Bern Halkevi'nde yolculuğumuza ortak olacak yoldaşlarla buluştuk. Otuz kişiydik. Bu yolculukta, sürgündeki en yakın çalışma arkadaşlarımdan Zinovyev de vardı. Devrim haberinin ardından heyecan içinde Zürih sokaklarında kendisiyle uzun bir yürüyüş yaptığım, fakat Ekim'den önce yollarımızı ayıracağımız Zinovyev...

Yolculuğumuz elbette tartışma konusu oldu. Bir zamanlar Marksizmin Rus topraklarındaki en büyük temsilcisi olan Plehanov da dahil çeşitli Menşevik-

"Lenin dediğimizde Partiyi kastediyoruz; Parti dediğimizde Lenin'i kastediyoruz."



"Kitlelere gidin! Yeni kesimleri harekete geçirin! Her yerde yeni girişimler yaratın, bütün kesimlerde yeni örgütler oluşturun ve onlara barışı sadece silahlı İşçi Temsilcileri Sovyetinin iktidarı ele geçirerek getirebileceğini kanıtlayın"

Petrograd'a vardığımızda tutuklanacağımız fikrine çoğumuz ikna olmuştuk.

Beloostrov'da bizi kız kardeşim Maria, Stalin, diğer yoldaşlar ve kadın işçiler karşıladı.

Sormadan edemedim:
"Petrograd'da tutuklanacak mıyız?"



çizim: Esra Yeşilova

ler burjuva basınının hakkımızdaki alman casusu söylemlerine ortak oldular.

Mühürlü trenin penceresinden dışarıyı izledim. Yollar akıp gidiyor, yer yer kadınlar ve çocuklar tarlaları işliyordu. Güneş yer yüzünü göz alıcı bir parlaklıkla yakıyor, yer yüzü derin bir sessizliğin içinden uyanarak bizi selamlıyordu. Ya da ben yer yüzünü böyle görmek istiyordum. 27 Mart'ta Almanya'dan, 3 Mart'ta İsveç sınırından geçtik. Geçici hükümet, Bolşevikleri ülkeye sokmaya cesaret edemedi, Fin kızaklarıyla İsveç'ten Finlandiya'ya geçtik.

Sınırı geçer geçmez hemen gazetelere koştum. Pravda'nın bir sayısını buldum ve burada Malinovski'nin aslında bir casus olduğunu okudum.

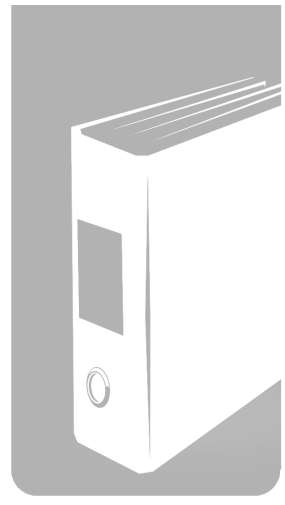
Petrograd'a vardığımızda tutuklanacağımız fikrine çoğumuz ikna olmuştuk. Beloostrov'da bizi kız kardeşim Maria, Stalin, diğer yoldaşlar ve kadın işçiler karşıladı. Sormadan edemedim:

"Petrograd'da tutuklanacak mıyız?"

Yoldaşlar nedense kesin bir cevap vermeden hafifçe gülümsemekle yetindiler.

4 Nisan akşamı, nihayet Petrograd'daki Finlandiya Garına vardık. İstasyonda bizi bekleyen tutuklama değil, bir zafer coşkusuymuş. Binlerce insan; işçiler, askerler, bahriyeliler, bayraklarla, zırhlı arabalarla, heyecanla bizi bekliyordu. Bazı anları anlatmak için sözcüklere başvurmak beyhudedir. İşte bu o anlardan biriydi. Göz kamaştırıcı bir kalabalık, sevinçle ve göz dolduran bir güzellikle bana bakıyordu. Perona iner inmez bir yüzbaşı karşıma geçip tekmil verdi, bir an afalladığımı, buna şaşırığımı itiraf etmeliyim. Sonra elimi kasketime götürerek ben de onu selamladım.

Devasa bir fener yanıp sönüyor ve yolu aydınlatıyordu. Artık sadece düşlerim değil, bedenim de Rusya'ya varmış, binlerce insandan oluşan kalabalığın ruh hali akışkan bir madde gibi etrafa yayılmış, başlayan devrimi ruhuma zerk ederek beni heyecanlandırmıştı. Uluslararası devrim tarihinde yeni bir bölüm başlıyordu. İstasyon Enternasyonal marşı eşliğinde önderlerini karşılamaya gelen binlerin sesiyle gürlüyordu...



songül yücel

Lenin ve Sanat

İyi akşamlar arkadaşlar, herkese merhaba. Bugün burada sizlerle birlikte olmak, Lenin'i, devrimi ve sanatı konuşmak çok anlamlı ve güzel.

Lenin, işçi sınıfının mücadele bayrağında adı her zaman en öne yazılan, devrimle özdeşleşmiş, tarihsel bir kişiliktir. İşçi sınıfının sosyalizm düşünüyü gerçeğe dönüştürmüş bir lider olarak, yüzyıldır anılmayı hak eden devrimci bir önderdir.

Lenin bir Nisan günü İsviçre'den Rusya'ya doğru trenle yola çıkarken, Petrograd tren istasyonunda o kadar büyük bir kalabalığın kendini bekliyor olacağını biliyor muydu, bilmiyoruz. Ama yıllardır uğruna sürgün yaşadığı, tüm yeteneklerini adadığı devrim onu çağırdığında, hiç tereddüt etmediğini biliyoruz. Sürgünlük yıllarında hep devrim için ve bir gün devrim çağırdığında hazır olabilmek için yaşadı. Tüm hayatı devrimin saatine ayarlıydı. Tren garında binlerin karşısına çıktığında yükselttiği slogan "Yaşasın Sosyalist Dünya Devrimi" düşlerinin büyüklüğünün simgesiydi. Düşlerinin büyüklüğü kadar, bir devrim meydana geldiğinde, bunun ne olduğunu anlama ve yeterli olup olmadığına karar verebilme öngörüsüne de sahipti. O kesintisiz bir devrim mücadelesinden yanaydı. Her yeni uğrak biliyordu ki insanlığı gerçek kurtuluşa biraz daha yaklaştıracaktı. İşte Lenin'i Lenin yapan bu gücüydü.

O, Şubat devrimi haberini alır almaz, emperyalist dünya savaşı tarafından yol açılan ilk devrimi büyük bir coşku ile selamladı, ama bu ilk devrimin sonuncu olmayacağını belirterek, emekçi halkları, partisini, yoldaşlarını ikinci evreye hazır olmak için



Düşlerinin büyüklüğü kadar, bir devrim meydana geldiğinde, bunun ne olduğunu anlama ve yeterli olup olmadığına karar verebilme öngörüsüne de sahipti.



uyardı. Gerçekten 1905 ve Şubat ile yaratılmış olan sürecin Ekim Devrimine doğru evrilmesi ve gerçek bir proletarya diktatörlüğü ve işçi devletinin kurulması, Lenin'in asla uzlaşmayan kararlı duruşunun sonucuydu.

Lenin, herhangi bir konu üzerine teorik çalışma yaptığında önceliğini her zaman devrimin ve pratik hayatın ihtiyaçlarına göre belirlemiştir. Marx ve Engels'te olduğu gibi Lenin de sanat konusu ele alınırken, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesine, devrim ve sosyalizm mücadelesine katkısı, toplumları ileriye taşımaktaki rolü, görevi ve sorumluluğu üzerinden bakmışlar ve böyle değerlendirmişlerdir. Bu açıdan sorunu ele aldığımızda, bilimsel maddeci estetiğin kurucularının bıraktığı miras için genel olarak şöyle cümlelerle karşılaşmışsınızdır: *"Sistemsel olarak ortaya konulmuş bir estetik öğretilerine rastlanmaz."* Tartışma burada kalır ve sanki ustalar bu alana hiç dokunmamış, sanatçıların ve estetikçilerin daha sonradan ele aldığı bir konuymuş gibi değerlendirilir. Halbuki bunun böyle olmadığını Marx, Engels ve Lenin'i biraz incelediğimizde görüyoruz.

Marx ve Engels'in kendi öğrencileri ile izleyicileri bile, hocalarının belirli bir estetik düşünce sistemini geliştirememiş olduklarını sanmışlar, bilimsel maddeci estetik çalışmalarının ilkin kendi genel felsefi öğretileriyle birlikte başlamış olabileceğini düşünmüşlerdir. Marx'ın değil Plehanov'un bilimsel maddeci estetiğin kurucusu olduğunu sanmışlardır. Eserler Rusçaya çevrildikçe Engels'in çalışmaları Rusça okundukça, bilimsel maddeci estetiğin temellerinin Marx ve Engels tarafından atılmış olduğu açıkça ortaya çıkmıştır.

Bilimsel maddeciliğin yaratıcıları, Baumgarten, Kant, Çernişevki, Tolstoy gibi estetiği özel alan olarak ele alan herhangi bir yazı bırakmadıkları gibi, Schelling ya da Hegel gibi de estetik üstüne baştan sona işlenmiş herhangi bir yapıt kaleme almadılar. Ancak buna rağmen başlıca noktalarını kendi çeşitli yazı ve mektuplarında dile getirdikleri üzere, uyumlu ve kendi içinde tutarlı bir estetik görüşler sistemini geliştirmişlerdir. Bunlar da şöyledir:

1. Toplumda estetik bilinç ile sanatsal kültür ile toplumsal mücadele arasındaki bağlantı sorunu
2. Kapitalist bir toplumda toplumcu bir sanatın gelişmesi sorunu
3. Toplumcu kesimlerin çağdaş burjuva sanatın çeşitli akımlarıyla olan ilişkisi sorunu
4. Klasik sanat mirasını değerlendirmenin ölçütü ve toplumcu kesimlerin manevi gelişiminde bu mirastan hangi ölçüde yararlanabileceği sorunu

Bu sorular, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başları arasında bilimsel maddeci kuramcılar tarafından toplumsal ilerici hareketlerin somut gelişme koşulları içinde taşıdığı öneme göre ele alınmıştır. Bizim de bugün bu sorulara cevap aramamız, 21. yüzyılda üretilen eserler üzerinden değerlendirmeler yapmamız, toplumsal mücadelenin gelişimi açısından önemlidir.

Lenin'e baktığımızda da onun, Marksist estetiğe katkı sunma anlamında özel olarak ele aldığı bir çalışması yoktur. O başta da söylediğimiz gibi, devrim ve sanat ilişkisi üzerine durmuş, sanatın devrime, toplumsal gelişmeye ve toplumsal hayata nasıl müdahale edeceği, sanatın görevinin özellikle de edebiyatın görevinin ne olacağı üzerine kafa yormuştur. Lenin'in eserlerini okuduğumuzda, kocaman bir edebiyat dünyasına sahip olduğunu görürüz. Kendinden önceki Rus edebiyatını iyi özümsemiş, Rus edebiyatının yazarlarını sevmiş ve bunların geleceğe aktarılması için özel çaba sarf etmiş iyi bir okurdur. Aynı zamanda da o eserleri kendi politikasına kendi teorisine yoldaş yapmıştır. Menşeviklerle, Sosyalist Devrimcilerle yürüttüğü tartışmalarda Gogol'un, Tolstoy'un, Gorki'nin, Şedrin'in eserlerinde yarattığı karakterleri eleştirisinin nesnesi haline getirmiştir. Gorki onun için şunu söylüyor, "*Düşüncesi tıpkı bir pusula ibresi gibi emekçi halkın sınıf menfaatleri yönünde dönerdi.*" Bu anlamda Lenin'de emekçilerin, işçi sınıfının çıkarları dışında bir şeyi bulmak mümkün değildir. Ve şu konuda da çok emindir Lenin, devrimsiz bir sosyalist kültür olmaz. O nedenle de sosyalist bir kültürü yaratmanın, işçi sınıfının kültürünü ve sanatını yaratmanın, ancak onun toplumsal alt yapısını hazırlayarak olacağını çok iyi bildiğinden bütün enerjisini, bütün aklını, yüreğini ve toplumun bütün unsurlarını devrime katılmaya çağırır.

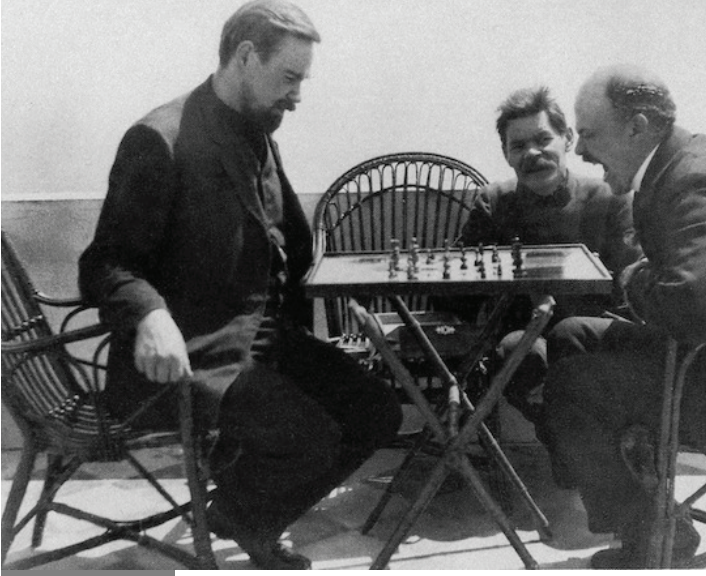
1905'ten 1917'ye, aydınlar ve sanatçılar bu çağrıya çok güçlü katıldılar. Rusya'da aydınların aristokrasıyla Çarlık ile olan sorunlu ilişkisi Dekabristler ve Narodniklerle başlamış, geleceği çarın ortadan kaldırılmasında görmüşlerdir. Rus aydınları her zaman toplumun ezilenlerinden yana olmuşlardır. Mücadele örgütleri kurmuşlar, sanatsal örgütlenmelerde bir araya gelmişler, her tür yolla çarlığın halk üzerindeki baskısını teşhir etmeye çalışmışlardır. Herzen'in söylediği gibi "*Siyasi hürriyetten yoksun bir halk için edebiyat, öfkesinin ve vicdanının çılgınlığını duyacağı biricik kürsüdür.*" Rus aydınları bu kürsünün sözcüleridir. Güçlü bir aydın geleneği vardır Rusya'da.

Ekim Devrimi sonrası Proletkült adında bir hareket çıkar. Devrimin coşkusu ve heyecanı içindeki bu

Lenin'in eserlerini okuduğumuzda, kocaman bir edebiyat dünyasına sahip olduğunu görürüz. Kendinden önceki Rus edebiyatını iyi özümsemiş, Rus edebiyatının yazarlarını sevmiş ve bunların geleceğe aktarılması için özel çaba sarf etmiş iyi bir okurdur.



Bogdanov, Gorki ve Lenin



Proletkültçülerin yaklaşımını ciddi şekilde eleştirir. "Bizim sahip olduğumuz geçmiş bir edebiyatçılar kuşağı var, Tolstoy'dan Gogol'dan, Çernişevski'den öğreneceğimiz çok şey var Çok şey kattılar onlar. Evet, onları kendi tarihsel koşulları içerisinde ele almak gerekir, eksiklerini de ortaya koymak gerekir ama onlar olmasaydı bizler olmazdık."

sanatçılar, geçmişle olan tüm bağları koparmak isterler. Geçmişten alınacak bir şey yoktur onlar için. Lenin bu harekete karşı ciddi bir ideolojik savaş yürütür ve şöyle seslenir, "Biz hangi mirası reddediyoruz?" Evet, yeniyi oluşturabilmek için bir şeyleri reddetmek gerekir, ama neyi reddettiğimiz, neyi harcımıza kattığımız önemlidir. Toplumların değişim dönüşüm dinamiğinde geçmişten alacağımız mirasların da olduğuna özel vurgu yapar. Geçmiş Rus edebiyatına sahip çıkar. Her şeyi reddeden Proletkültçülerin yaklaşımını ciddi şekilde eleştirir. "Bizim sahip olduğumuz geçmiş bir edebiyatçılar kuşağı var, Tolstoy'dan Gogol'dan, Çernişevski'den öğreneceğimiz çok şey var. Çok şey kattılar onlar. Evet, onları kendi tarihsel koşulları içerisinde ele almak gerekir, eksiklerini de ortaya koymak gerekir ama onlar olmasaydı bizler olmazdık." diyen bir yaklaşıma sahiptir. Lenin aynı zamanda "Teori gridir dostum, ölümsüz hayat ağacı yeşildir." der. Hatta Devlet ve Devrim'i yazarken bile "devrim deneyiminden geçmenin, devrim hakkında yazmaktan daha güzel ve daha yararlı" olduğunu söyler. Sokakta hayata geçen bir devrim varken, onun içinde olmayı onu yazmaktan daha değerli görür. Lenin her zaman devrimin, sosyalizmin pratik sorunlarına çözüm bulmak için teoriye başvurmuştur. Parti ve örgüt sorunları ve geleceğin nasıl kurulacağı, onda daima pratik bir sorun olarak karşılık bulmuştur. Ve yarattığı araç, yani Leninist Parti, gerçekten yapıcısının damgasını taşır. Onun sadeliğini, sarsılmaz gücünü, tutarlı kararlı tek bir hedefe yönelmişliğini yansıtır. İşte bu kararlılık, bu tutum onun devrim mücadelesinde Ekim Devriminin yaratılmasında ve yüzyıldır tarihe damgasını vuran bir lider olmasında önemli payı olduğunu düşünüyoruz.

Sempozyumun adı işte tam da bu nedenden dolayı "Lenin Yüzyılı" oldu. "Ölümünün 100. Yılında Lenin" demedik. İkili bir yanı olduğunu düşünüyoruz. 20. yüzyıla damgasını vurmuş, ilk işçi iktidarı ve devletini kurmuş ve yüzyıl Ekim Devrimi ve Lenin ile başlamış. 90'lı yıllarda karşı devrim dalgasıyla birlikte başlayan süreci de yenilgi olarak adlandırmıyoruz. Kapitalist dünya sosyalizmin yarattığı değerleri, onun aklını, ekonomik alt yapısını, kültürünü yok edebilmek için bugüne kadar çok uğraştı. Ama ne yaparlarsa yapsınlar, sosyalizmin değerlerini ve yarattığı gerçeği ortadan kaldıramıyorlar. Bu anlamda da bir yüzyıllık gerçeğimiz sosyalist dünya olarak. 21.

yüzyılına ayaklanmalar yüzyılı dedik, dünyanın her yerinde toplumlar hareketli, ayaklanma halinde. Ve milyonlarla sokakta süren bir hareket var. 3. Dünya savaşının içindeyiz ve bu savaşın daha büyük boyutlara gelmesiyle ilgili yeni durumları konuşuyoruz. İzliyoruz. Filistin’de görüyoruz. Ukrayna’da görüyoruz. Sosyalizmle kapitalizm arasında, işçi sınıfıyla burjuvazi arasında, emperyalist dünyayla yoksul emekçi halklar arasında süren bir savaşım var.

21. Yüzyıla damgamızı vurabilmek için gerçekten Lenin gibi ve Lenin’le birlikte yola çıkmış tüm Bolşevikler gibi, devrim hareketine katılmış olan öncüler gibi mücadele etmek gerektiği ortadadır. Lenin’in dediği gibi: *“Sanatçılar en öne”*. Gerçekten mücadelenin en önüne geçme zamanıdır. Sanatçılar, kültür yapımcıları, geleceğin hayalcileri, düşçüleri ve geleceği kurmaya aday olan insanlar olarak sanatı göreve çağırarak, en öne çağırarak gerekiyor.

Amacımız Lenin övgüsü yapmak değil. Bir gerçeği hatırlamak ve hatırlatmak. Lenin gerçekten sanatın ve sanatçının yoldaşı olmuş, onlara yol göstermiş. Gorki ile olan ilişkisi buna örnektir. Siyasal hayatın bazı kritik anlarında kafası karıştığında, Gorki Lenin’i daima yanında bulmuştur. Lenin ona gerçekten bir yoldaş olmuş ve birlikte çok güzel şeyleri yaratmışlar. Lenin, Gorki’nin Ana romanını okuduğunda, *“tam zamanında çıkmış bir kitaptır bu”*, der. Estetik açıdan nedir, bir edebiyat eseri olarak nereye düşer, dili ve anlatımı nasıldır diye bakmaz. Bunları bilmediğinden, anlamadığından değil, çok yüksek sanat bilgisine ve zevkine sahiptir ama, onun için o anda önemli olan, bu romanın topluma ne kattığıdır. Hatta devrimden sonra, işçi sınıfı iktidarı kurulduğunda birçok sanatçı, yazar, kitaplarını çıkarmak ister, burada da Lenin *“faydacı”*dır. Gerçekten toplumu ilerletecek olan sanat eserlerini, üretimlerini sınırsız olanaklarla donatmak gerektiğini düşünür. Kendi iç dertleriyle uğraşan bir esere de toplumun bütün kaynaklarını kullanmanın gereksiz olduğunu çok açık bir şekilde söyler.

Son olarak *“fayda”*dan bahsederken konuya ufak bir katkı daha yapmakta fayda görüyorum. Sunumum içinde aktarmayı çok gerekli görmediğim bir tartışma olan *“sanatın kim ve ne için yapıldığı”* konusu burada da sorulduğu için kısa da olsa açma gereği duyuyorum.

“Sanat sanat için mi, yoksa toplum için midir?” sorusu duyulduğunda, genellikle zamanı geçmiş ve çok eski de kalmış ve bitmiş bir tartışma gibi gelir. Sanat camiasında da tu-kaka ilan edilmiş konulardan birisidir. Oysaki, hiçbir zaman güncelliğini

Gerçekten toplumu ilerletecek olan sanat eserlerini, üretimlerini sınırsız olanaklarla donatmak gerektiğini düşünür. Kendi iç dertleriyle uğraşan bir esere de toplumun bütün kaynaklarını kullanmanın gereksiz olduğunu çok açık bir şekilde söyler.



Yeni kurmak isteyenler açısından sanat-toplum ilişkisi belirleyici tartışmalardan birisi olmuştur. Egemen sınıflar ise egemenliklerinin devamı için sanatı, bilimi, felsefeyi kendi kontrolü altında tutmaya özen göstermiştir.



kaybetmemiş bir tartışmadır. Sosyalist bir dünyanın kuruluş döneminde şimdiye dek egemen olan burjuva kültürün yerine proletaryanın kültürünün yaratılması önemlidir. Sanat, tarih boyunca yaptığı yürüyüşte insana yoldaşlık etmiş, onunla birlikte yürümüştür. Yeni kurmak isteyenler açısından sanat-toplum ilişkisi belirleyici tartışmalardan birisi olmuştur. Egemen sınıflar ise egemenliklerinin devamı için sanatı, bilimi, felsefeyi kendi kontrolü altında tutmaya özen göstermiştir. Ezilenleri, emekçi sınıfları ve geleceği kurmak isteyenleri önemli bir güçten yoksun bırakmak istemiştir. Her tür diktatörlüğün her tür köleliğin, her tür faşizmin, her tür baskının gericiliğin karşısında dimdik durmayı sanat ve edebiyat başarmıştır.

İşte tüm bunlardan dolayı, toplumsal değişime katkı sunmakla görevli bir işlevi var sanatın. Bu işlevden dolayı da tarihin kritik anlarında ve dönemlerinde sanatçılar toplumsal gelişmenin, siyasal tartışmaların dışında, üstünde ve ötesinde değildir. Sınıflar üstü değildir.

Hangi konuyu tartışıyorsak o konuyu, -bu bir sanatçı, bir birey, bir toplumsal hareket, bir sanat akımı olabilir- kendi tarihsel koşulları içerisinde ele alıp değerlendirmek ve ona göre tanımlamaları yapmak gerekir. Lenin'in bir makalesi vardır, "kahrolsun partisiz edebiyat" diye. "Bunu duyanlar, şöyle bağırlıyorlar, talimatlarla üretim yapan, parti kararlarıyla sanatsal eserlerini şekillendiren askerlersiniz sizler. Bağırmanıza gerek yok." der Lenin ve devam eder "Bizim istediğimiz böyle bir şey değil. Biz sadece sanatın ve sanatçının işçi sınıfının ve emekçilerin yanında bir taraf olması gerektiğini ve bu taraflılığını da hangi sanatı yapıyorsa, hangi akımla, hangi biçimde üretiyorsa bunun en iyisini yapması ve bu mücadeleye katılmasını istiyoruz."

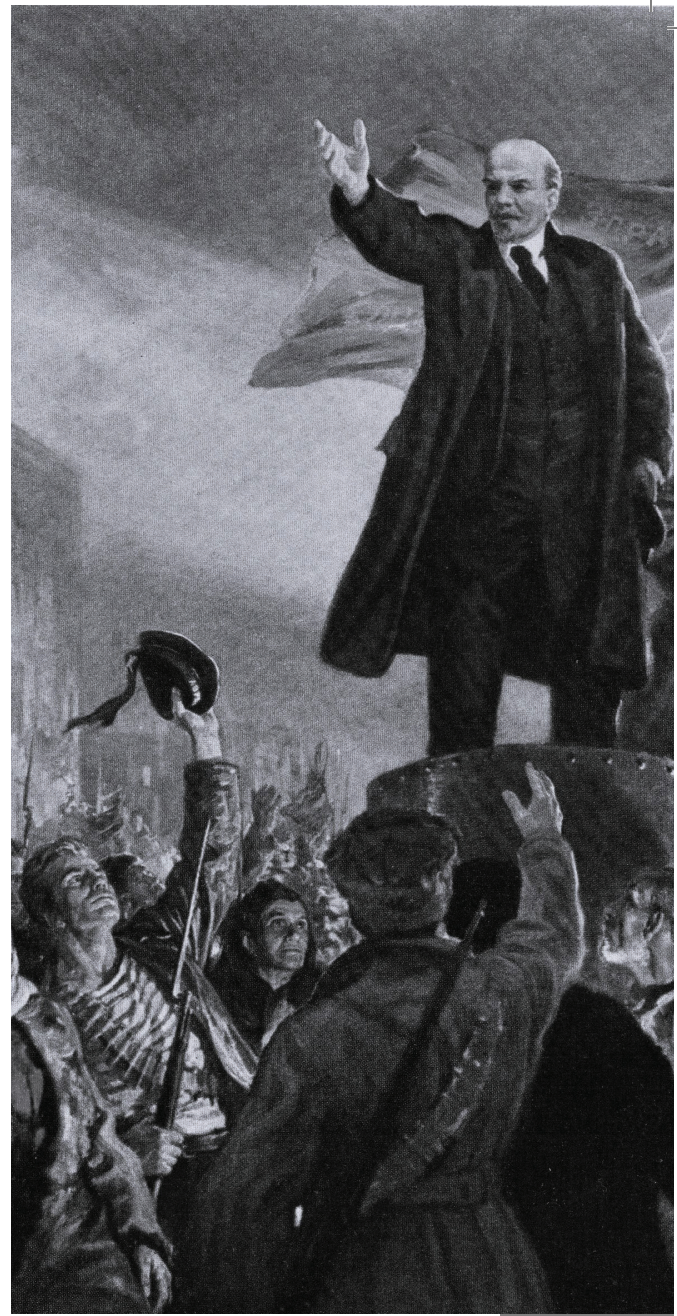
Toplumcu gerçekçilik bir dönem biçim tartışması olarak algılanmış ve biçimi darlaştıran sanatın kendi olanaklarını darlaştıran, kabalaştıran tartışmalar halini almıştır. Ama ustalar bu konuda yol gösterici olmuş ve izin vermemişlerdir. Sosyalist gerçekçilik, toplumcu gerçekçilik bir biçim tartışması değil, bir içerik tartışmasıdır. İçerikte ise şimdiye kadar ortaya konulmuş olan burjuva estetiğin, burjuva kapitalist dünyanın değer yargılarının, yaşam biçiminin ve hayatı algılayışının güzellemesinin yapıldığı edebiyatın, sanatın, sinemanın yerine işçi emekçilerin dünyasını, onların değerlerini, yeni toplumun yaratacağı değerleri ortaya çıkaracak, o günün insanını tüm yönleriyle tüm çelişkileriyle ortaya koyacak eserlere ihtiyaç vardır. Bunu en kapsamlı şekilde sanatçıların ele almasına ihtiyacın olduğu söylenip tam

bir özgürlük sunulmuştur. Cenker'in sinema üzerine dediği gibi, 20 yaşındaki gencecik sinemacılara Sovyet iktidarı her tür olanağı sunmuş "şımarıkça" bir sürü denemeler yapmalarına fırsat vermiştir. Yine Cenker'in dediği gibi sinemada şimdiye kadar uygulanmış çekim teknikleri ile ilgili ne kadar bilgi varsa, çoğu o dönem Sovyet sinemacıları tarafından temelleri atılmıştır. Yaratılmış büyük bir değer var.

Sanatçıların, toplumsal hayatın neresinde durduğu çok önemlidir. Bugün 21. yüzyılda Rus edebiyatına, Sovyet edebiyatına ait eserler, filmler üniversitelerde, kendine "demokrasinin beşiği" diyen ülkelerde yasaklandı. Bir kez daha yakıldı, bir kez daha vahşice yok edilmeye çalışıldı. Ama gerçeklik ile böyle istediğiniz gibi oynayamazsınız. Kimsenin tarihin biriktirdiği gerçeklikleri bir kararla, kararnameyle, aldığı bir ambargo kararıyla yok etmesi mümkün değildir. Onlar yaşamaya ve toplumun geleceğini kurmada görevlerini yerine getirmeye devam edecektir.

Asla eklektizme, dar kalıpcı yaklaşımlara düşmeden bugünün insanını, geleceği kuracak olan insanı bütün çelişkileriyle anlatacak, geleceğe umutla bakan üretilere ihtiyaç var. Çünkü umutsuzluğun yeşertildiği bir çağ. Kapitalistler geleceğe baktıklarında kendi yok oluşlarını görüyorlar ve onu estetize ediyorlar. Bizler ise geleceği aydınlık görenler olarak eserlerimiz, üretimlerimiz gerçekten bunun tüm renklerini yansıtan şekilde olmalıdır.

Bir diğer soruya cevap olarak şunları söylemek isterim. "Aristo feodal sınıfın temsilcisi, onun felsefesini yapar. Goethe de egemenlerin eserini yazıyordu." gibi bir yaklaşım ortaya konulmuş sorularda. Her sanatçıyı ve eseri kendi döneminde değerlendirmek gerektiğini ortaya koymuştuk. Aynı zamanda da her eserin hangi toplumsal sistemde, hangi sınıf çelişkileri içinde ve nerede durduğuna bakmak gerekir. Emin olun, geçmişten bugüne kadar gelebilmiş Shakespeare, Goethe, Dante, Aristo, Platon kendi dönemlerinin sınıfsal ilişkileri içinde, o dönemin gerçekten ileriye doğru gitmesi için katkı sunmuş, eser üretmişlerdir. Egemenlerin ortaya koyduğu yaklaşımlara eleştirel yaklaştıkları için, bugüne kadar gelebilmiş ve binlerce yıl insanların başucu kitapları olmayı başarmış eserleri yaratabilmişlerdir. Tüm klasik eserler, bugüne kadar gelmeyi başarabilmiş felsefi yazıtlar, gücünü buldukları çağda toplumsal çelişkilere, toplumsal değişime katkı sunmuş olmaktan alır. Onlar egemenlerden yana değil, onların işledikleri günahları evrensel düzeye çıkarıp mahkûm eden eserler ortaya koymuşlardır.



Kapitalistler geleceğe baktıklarında kendi yok oluşlarını görüyorlar ve onu estetize ediyorlar. Bizler ise geleceği aydınlık görenler olarak eserlerimiz, üretimlerimiz gerçekten bunun tüm renklerini yansıtan şekilde olmalıdır.

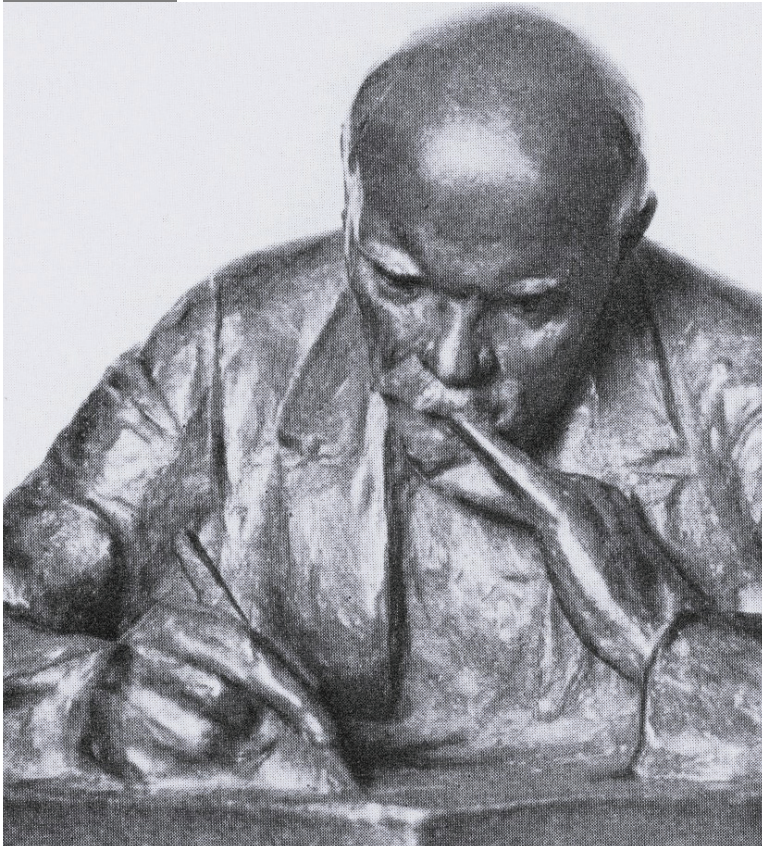
Biriktirerek ilerlerken de bugüne kadar gelebilenler, gerçekten o karşılıklı sınıf çatışması dediğimiz olgunun hangi toplumsal sistem olursa olsun, kölecilik, feodalizm, kapitalizm o gerçeklikte ezilenin yanında yer aldığı için bugüne gelebilmiştir. Tolstoy'u, Victor Hugo'yu bu nedenle okuyoruz. Dante'yi, Goethe'yi bu nedenle okuyoruz. Orada başka bir şey var. İnsana dokunan ve insanı geleceğe taşıyan başka bir şey var.

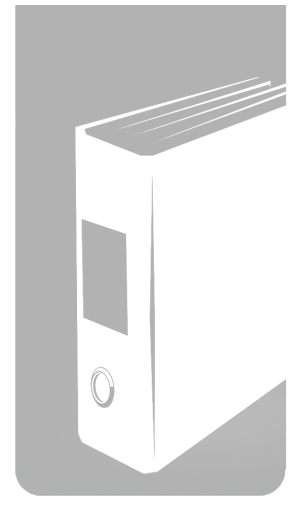
Felsefenin de bir tarihi var. Düşüncenin kendi iç evrimi ve tarihi var. Bu tarihin içinde bir yerlere oturtmamız gerekir. Köleliğin olması gerektiğini iddia eden bir felsefeciyeye nasıl ileri diyebiliriz, diye düşünülebilir. Kendi toplumsal koşullarında sınıf çelişkisi içinde köleliğin varlığını kabul eden bir durumda olabilir. Ama onlar düşünce tarihinin içinde dünyayı anlama ve kavramada daha ileriye, insanlığı daha aydınlığa doğru götüren yeni görüşleri ortaya koymuş ve tartışmışlardır. Bilim, felsefe, sanat ve toplumsal hareketin kendisi, biriktirerek ilerler. Biriktirerek ilerlerken de bugüne kadar gelebilenler, gerçekten o karşılıklı sınıf çatışması dediğimiz olgunun hangi toplumsal sistem olursa olsun, kölecilik, feodalizm, kapitalizm o gerçeklikte ezilenin yanında yer aldığı için bugüne gelebilmiştir. Tolstoy'u, Victor Hugo'yu bu nedenle okuyoruz. Dante'yi, Goethe'yi bu nedenle okuyoruz. Orada başka bir şey var. İnsana dokunan ve insanı geleceğe taşıyan başka bir şey var.

Kapitalizme kadar sanat üzerine olan tartışmalar "Sanat toplum için mi sanat sanat için midir?" biçiminde olmamıştır. Sanat için başka tartışmalar ön plandadır. Estetik de bir bilim ve bu bilimin kendi iç disiplini var. Kapitalizmle birlikte bireyi yücelten, bireyin her şey olduğu algısı yaratılıyor. Aslında bu birey de kapitalist bireydir, burjuva bireydir. Burjuvazinin dünyası geldi ve burjuva bireyin mutlaklaştırılması gerekiyordu. Ve bunu yaptılar. Sanat sanat için midir tartışması da buradan çıkmıştır. Sanatın ilk çıkışından bugüne toplumla ve insanla ilişkisi üzerine tartışma yürütsek, eminiz ki kendimizi yine toplumsal hayatın içinde buluruz. Bizlerin toplumsal hayattan koparak üretebileceğimiz yaratabileceğimiz bir satır yazma, tek bir kare çekme olanağımız yok. Hepsi hayatla ilgilidir ve hayatla bağı güçlü olan eserler geleceğe de kalacak olan eserlerdir.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Not: Bu metin ile devamındaki iki metin, Lenin Yüzyılı Sempozyumu öncesi düzenlenen çevrimiçi "Lenin ve Sanat" etkinliğinde sunulmuştur.





sena şat

Sanatın Fethine Çıkmak

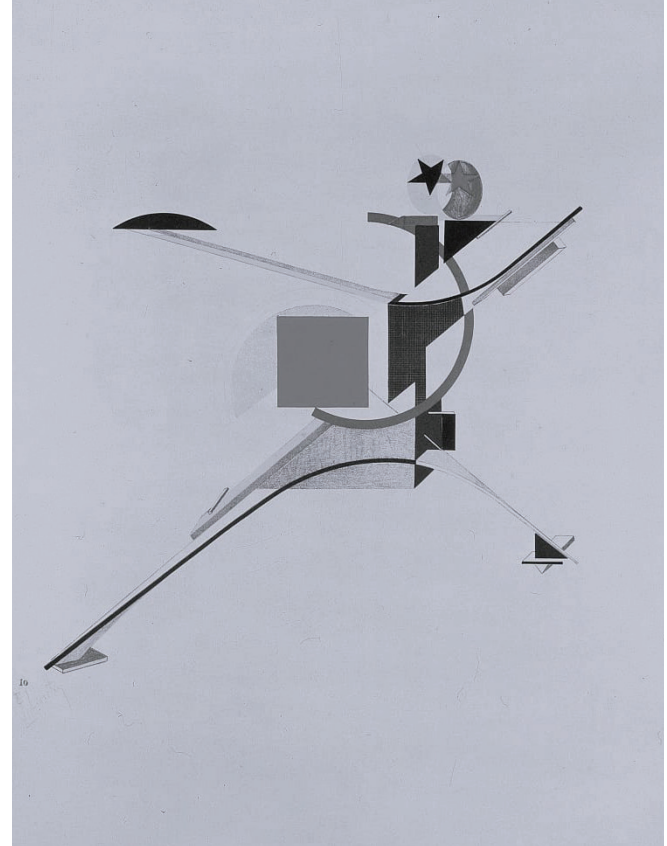
“Tarihte ilk kez sanatın iktidarı sanatçıların elindedir. Ne var ki onlar bu iktidar sayesinde devraldıkları mirası parçalamak üzere örgütlenmişlerdir.”¹

Ekim Devrimi ile iktidara gelen Sovyetler, Paris Komününün 72 günlük iktidar deneyimini saymazsak, tarihin ilk işçi devletini kurdular. Komünden bir gün daha fazla yaşadığını gördüğünde karlar üzerinde sevinçten dans eden Lenin’in ve tabii Parti’nin ve Sovyetlerin başarısı 73 gün ile sınırlı kalmayacaktı. Çağın tavan arası odalardan, sürgün kütüphanelerinden alıp dünya tarihinin girdabına, hem de tam ortasına oturttuğu adam² Lenin, tarihin tüm seyrini değiştirecekti. Sadece işçiler için değil, ezilen tüm uluslar, kadınlar, gençler gibi sanatçılar ve sanat tarihi için de bir kırılmanın öncülüğünü yapacaktı.

Herkesin bildiği gibi Lenin’in kültür ve sanat alanında yazıp çizdikleri, tıpkı öncüleri Marx ve Engels’te olduğu gibi siyasal ve politik alanda yazdıklarının yanında sınırlı bir yer tutar. Lenin külliyatı çoğunlukla felsefi, siyasal ve politik konulardan oluşur. Ve bütün eksen proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenebilmesi ve geleceğini kazanması üzerinedir. Tarihin bu

¹ Ali Artun, Sanatın İktidarı, 1917 Devrimi, Avangart Sanat ve Müzecilik, İletişim Yayınları

² Ivan Olbracht, Vladimir İlyiç Lenin’le İlgili Anılarım



Yeni İnsan, El Lissitzki

Ermitaj Müzesi ve koleksiyonlar



Çar Petro'nun Avrupa seyahatlerinden görüp etkilendiği bazı koleksiyonları Çarlığa getirtmesiyle başlayan koleksiyon merakı, imparatorluk müzelerine giden yolu açacaktı.

aşamasında değiştirme ve dönüştürme gücü ve görevi olan tek sınıf olarak koyduğu proletarya için atar kalbi. Ama bu tıpkı Marx ve Engels'te olduğu gibi Lenin'de de kültür ve sanat alanında bir derinlik oluşmasına engel olmamıştır. Hatta çağdaşları birçok sanatçıya ilham veren estetik görüşlerinin olduğunu görürsünüz. Örneğin Marx'ın Kapital'i ekonomide çığır açan bir kitap olmasının yanında estetik kategorileri içeren, sanatsal birçok cevher barındıran bir kitaptı. Hatta yakın zamanda bu kitabı sadece sanatsal anlamda ele alan çalışmalar bile çıktı.

Lenin'de de durum benzerdi. Lenin'in dünyaya bakışını nasıl ki 'sınıf' olgusu şekillendirmişse, Lenin tarihi ve politikayı nasıl 'sınıf' süzgecinden geçirmişse o, kültür-sanat ve estetik konularını da benzer şekilde sınıftan okumayı bilmmişti. Hatta Lenin'in bu bakışı proletarya sanatının şekillenmesine belki de birçok sanatçının ya da estetikçinin çabalarından daha çok katkı sağlamıştı. Lenin'in sınıf perspektifinde süzdüğü sanat anlayışı, proletaryanın yanında olan sanatçılara tarihte ilk kez sanatın yönetimi tamamen teslim etmesine neden olacaktı.

Lenin'in yıkmak üzere yola çıktığı Çarlık Rusya aslında çok köklü bir mirasa sahiptir. Çarlığın sonunu getirecek proletaryanın doğduğu ve devrimci olduğu kent St. Petersburg 1703 yılında "Büyük Petro" olarak bilinen Çar I. Petro tarafından Çarlığının Avrupa'ya açılan kapısı olması amacıyla kurulmuştu. Çarlığa 200 yıl başkentlik yapacak bu işçi kenti aynı zamanda Çarlığın kültürel mirasının merkezi olacaktı.

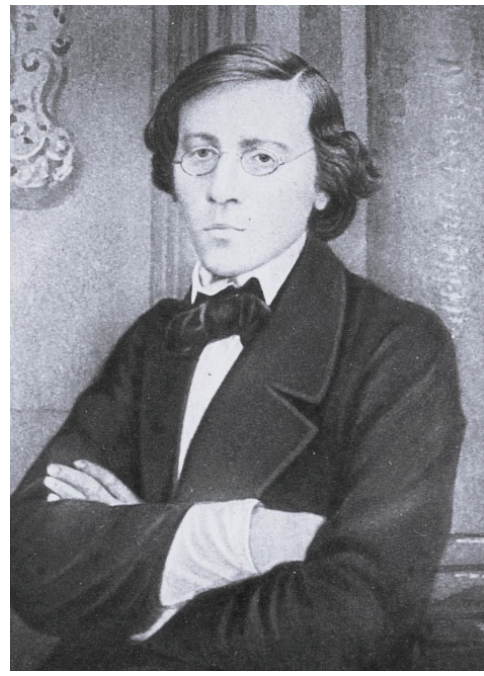
Çar Petro'nun Avrupa seyahatlerinden görüp etkilendiği bazı koleksiyonları Çarlığa getirtmesiyle başlayan koleksiyon merakı, imparatorluk müzelerine giden yolu açacaktı. On binlerce tablodan, heykelden, kitaptan, hatta egzotik hayvanlardan oluşan 'canlı'lardan oluşan koleksiyonlar ilk önce Kunstkamara, daha sonra Ermitaj İmparatorluk müzelerinin kurulmasına giden yolu açar. Toplanması yaklaşık yüz yıl kadar sürecek bu koleksiyonların olduğu imparatorluk müzeleri St.Petersburg'ta 1852'de halka açılacaktı. Artık müze imparatorluğun hazinesi değil, bütün insanlığın evrensel kültür hazinesi olacaktı. Müzenin halka açılmasını 1861'de

Rusya'da serfliğin kaldırılması, endüstrileşme, kapitalizmin gelişmesi, aristokrasinin burjuvallaşması gibi toplumsal dönüşümler izler. Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı" kitabı tam da bu süreçte yazılır. Aydınlanma çağının izleri, bir toplumun özgürleşme hayallerini kurmaya başladığı köklü değişimleri Lenin'in başucu kitabı olan bu kitaba da yansır.

Çernisevski'nin Nasıl Yapmalı'sı 1863'te basıldığında Çarlık Rusya'da imparatorluğun klasik dönem sanat anlayışına akademilerden itirazlar da yükseliyordu. Aynı sene, imparatorluk himayesinde olan akademinin dayattığı estetiğe karşı çıkan on dört genç mezun sanatçı, akademileriyle ilişkilerini kesip kendi "akademi"lerini kurarlar: Petersburg Serbest Sanatçılar Arteli. Daha sonraları bu akım Geziciler ya da Gezinler adıyla anılacaktır, çünkü bu sanatçılar Rusya'yı gezerek kendi sergilerini açacaklardır. Ve bu sergileri siyasal protesto sergileri gibi düzenlerler. Bu sanatçıların eserleri bir tür yoksul halk realizmidir. Sıradan yoksul insanları gündelik hayatları içinde resmeder ve kahramanı olan halkı yüceltir. Sosyal realistlerin gözünde "Güzellik hayattır, gerçeklik sanattan yüz kere daha güzeldir." ve "Gerçek hayatı parazitlerden devrim temizleyecektir." Rusya'nın resmi imparatorluk sanatını yıkarak sanatta özerkliği getiren bu hareket "On Dörtler Devrimi"dir. Bu devrim Çarlık Rusya'da sanatçı kolonilerini, kolektifleri ve cemiyetleri örgütler. Bu Artel'in, çarlığın diğer büyük kenti olan Moskova'daki ortağı Abramtsevo kolonisidir. Bu koloniler elli yıl kadar varlıklarını sürdürürler ve bu süre zarfında Rusya'da sanatçıların örgütlendiği zeminler olarak varlık sürdürürler. Temsil ettikleri realist akım Avangartçıların etkinlik kazanmasına kadar devam eder.

1890'ların başında yine Petersburg'ta bir başka sanatçı örgütlenmesi ortaya çıkar: Sanat Dünyası. Bu koloni realist sanatçılara karşı örgütlenme olarak var olur. Realist sanatçılarla felsefi bir tartışmaya girerler. Sanatla siyaset yapmayı değil, ama sanatın siyasete dönüşmesini savunur. Bütün sanatları birleştiren bir Gesamtkunstwerk³ -bir topyekûn sanat eseri- hayal

3 Gesamtkunstwerk: İlk defa besteci Richard Wagner tarafından



Üstte: Çernisevski
Altta: Evi Taşımak, Vasnetsov, 1876





Maksim Gorki



Vladimir Mayakovski



Aleksandr Bogdanov

ederler. Geçerli olan anlamıyla sanatı ve bütün sanat kurumlarını reddederler. 1898 ile 1903 arasında bu koloninin Sanat Dünyası adında bir dergileri yayımlanır. Genellikle evlerde düzenlenen entelektüel salonlarda sanat ontolojisi, estetik tartışılır, tiyatro yapılır, şiir dinletileri düzenlenir, çağdaşların müzikleri dinlenir. Avant-gart sanat kolonileri bu derginin deneyimlerinden doğar. Devrim arifesinin Avant-gart sanatı da bu hücrelerde örgütlenir. Bu örgütlenmeler ve deneyimler sanatta Avrupa'nın etkisini kırar ve Rusya'ya özgü bir sanat anlayışının ve formlarının doğuşuna öncülük eder. Serpiliş yayılan sanat kolonilerinin, Avrupa olanın tersine, sanatın ilerleyişinde Rusya topraklarında akımlardan daha etkin, daha belirleyici olduğunu görürüz. Sanatın örgütlendiği bu kolonileri kendi başlarına "akım" olarak tanımlamak zor olmakla birlikte bu koloniler tıpkı birer parti hücresi gibi devingen, değişen, değiştiren canlı yapılardır.

Fransızca askeri bir terim olan 'avant-garde' öncü birlik teriminden gelen Avant-gartlar, gerçekten hem Rusya'da hem dünya sanat tarihinde bir öncülük misyonu alırlar. Sanat tarihinde zaman zaman fütüristler olarak adlandırılırsalar da Rus Avant-gartının Marinetti fütürizmi aramaz. İtalyan faşizminin destekçisi Marinetti ve fütürizmiyle, Bolşevikler tarafından ayrılmayan Rus Avant-gartının arasında tarihte kapanmayacak bir uçurum vardır. Avant-gart sanatçılar sosyalizm fikriyle yan yana yürürler ve ilerleyen yıllarda da hem Marksizm ile bağını korurlar hem de Bolşeviklerle organik bağ içine girerler. Ancak Avant-gart sanatın öncüleri felsefi anlamda metafizik taraftan kopmazlar. Bu 1900lerin başından devrimin ilk yıllarına kadar Lenin ve Bolşeviklerle tartışmalara yol açar. Avant-gart sanat anlayışının başını çeken en önemli kadrolar Lunaçarski, Bogdanov ve Mayakovski'dir. Maksim Gorki de onlarla sıkı ilişki içindedir. 1900lerin başında Lunaçarski ve Bogdanov Sosyal demokratlar arasında Otvovist adlı bir parti grubu kurarlar. Lenin'in 1909 yılında yayınladığı "Materyalizm ve Ampiryokritisizm" adlı eseri

ortaya konulan kavram bütünlüklü sanat eseri anlamına gelir. Bu teori, müziğin, dramın, şiirin ve sahnede bulunan her şeyin aynı düzlemde estetize edilmesiyle mükemmel ve tamamlanmış sanat eserine ulaşılacağı savunur.

tam da bu grubun yoğun çalıştığı dönemde Bogdanov'u idealizm felsefesini savunmakla itham ettiği bir tartışmadır. Avangart sanatın yürüttüğü felsefi tartışmaların idealizm cephesinden ayrılması tam anlamıyla mümkün olmaz. Onları ve sanatlarını devrimci kılan hayatı sanata ve sanatla dönüştürme çabaları olacaktır. Lenin ve Bolşevikler avangart sanatçılarla hem sürekli bir felsefi tartışma içindedirler hem de proletaryanın devrimci mücadelesinde birliktedirler. Bu organik ilişki Avangartçılar ile Bolşevikler ve dolayısıyla proletarya arasında kopmaz bir bağ yaratır. Devrim sırasında ve sonrasında Partiy-le, Lenin'le ve sınıfla hep bir arada olacak olan Avangartçılar sanatın iktidarına bu bağ sayesinde gelirler.

Gezginlerin yerine yükselen Avangart sanatın örgütlendiği ve örgütlediği iki cephe St. Petersburg ve Moskova'dır. Rus Avangartı Batı'daki çağdaşları gibi realizmden sembolizme geçişle başlar. Sembolizmi Rusya'da tanıtanlar Sanat Dünyası çevresidir. İlk sembolist, Rus Avangartın öncüsü Vrubel'dir. Vrubel St.Petersburg'un "çizgi okulu"na, Avangart bir koloni olan Mavi Gül'den Kandinski ise Moskova'nın "renk okulu"na bağlıdır. Bu iki kampın estetik çatışmaları uzun yıllar devam eder. Sembolistlerin etkisi ilerleyen zamanda sembolizmin bağrından çıkan ama sembolizmin iktidarını da eline alan kübizmin Avrupa'daki yükselişiyle kırılır. Rus Avangartının iki temel akımı olan süpermatizmin (Maleviç) ve konstrüktivizmin (Tatlin) ortaya çıkmasında sembolistlerin etkisinden çok kübizmin etkisi vardır. Picasso'nun atölyelerini gören ve kübizminden etkilenen Maleviç ve Tatlin'in kurucu olduğu bu akımlar Avangartı proletarya diktatörlüğü ile birleştiren iki akım olarak tarihe geçer. Maleviç'in "saf pentür⁴ kültürü" kübizmle başlar. Tatlin'i etkileyen şey ise kübizmin geometrisinden ziyade kolajdır. Pentürün güzellik doktorinini kolaj yoluyla yıkabilme fikri Tatlin'in sanat anlayışında bir devrim yaratır. Artık istediği her malzemeye, borular, peçeteler, kumaşlar, mumlar, kartpostallar vb ile resim yapmak mümkündür. Konstrüktivist estetiğin temellini oluşturan "rölyef pentürleri"

4 Pentür: Sanatsal boyama için kullanılan bir kavramdır.



Mikhail Vrubel

Gezginlerin yerine yükselen Avangart sanatın örgütlendiği ve örgütlediği iki cephe St. Petersburg ve Moskova'dır. Rus Avangartı Batı'daki çağdaşları gibi realizmden sembolizme geçişle başlar. Sembolizmi Rusya'da tanıtanlar Sanat Dünyası çevresidir. İlk sembolist, Rus Avangartın öncüsü Vrubel'dir. Vrubel St.Petersburg'un "çizgi okulu"na, Avangart bir koloni olan Mavi Gül'den Kandinski ise Moskova'nın "renk okulu"na bağlıdır.



İktidarı fetheden proletarya gibi Lissitzki de sanatın fethine çıktıklarını ilan eder. Bu fetih girişimlerinin en ünlüsü Lissitzki'nin pentürle mimarlık arası bir durak olarak tanımladığı PROUN'udur. Propaganda ve ajitasyon için tasarladığı kuleler ile yeni insan PROUN'u bunun en bilinen örneklerindedir.

böyle başlar.

Rus Avangartının süprematist dünyası metafizik ve konstrüktivist dünyası da maddecidir. Ama bu evrende dada ya da sürrealizmde olduğu gibi akıldışılığa, bilinçaltına, gerçeküstüçülüğe, şansa, arzuya yer olması pek mümkün değildir. Metafizik yanının öncüsü Maleviç'in soyut resmin simgelerinden olan Siyah Kare'sinin bile altında toplumsal bir dönüşüm simgesi yatar. Avangart sanat kolonilerinden biri olan ve Maleviç'in de yer aldığı Eşek Kuyruğu'nun bir sergisinde gösterilen Güneşin Zaptı operası tarihteki ilk fütürist operadır. Maleviç'in "formun sıfır noktası dediği" Siyah kare, operada arka plan olarak tasarlanan üç perdeden biridir. Bu soyut Siyah-Beyaz kare, operada devrim yapan Siyah Kare'nin sahneye girişidir.

Devrimden sonra süprematist ütopyada en ileri giden kişi El Lissitzki olur. *"Bizim için süprematizm zaten tamamlanmış bir evrensel sistemin bir parçası olan mutlak bir formun tanınması demek değildir. Tam aksine, karşımızda ilk kez bütün saflığıyla, hiç yaşanmamış yeni bir dünyanın planı durmaktadır, amblemi durmaktadır. Kuruluşunun ilk aşamasında olan bu dünya bizim iç varlığımızdan fişkırmaktadır. Süprematizmin karesi bu nedenle bir fener sayılır."* İktidarı fetheden proletarya gibi Lissitzki de sanatın fethine çıktıklarını ilan eder. Bu fetih girişimlerinin en ünlüsü Lissitzki'nin pentürle mimarlık arası bir durak olarak tanımladığı PROUN'udur. Propaganda ve ajitasyon için tasarladığı kuleler ile yeni insan PROUN'u bunun en bilinen örneklerindedir.

"Atölyelerimizde artık resim çizilmiyor, hayatın formları inşa ediliyor." Diyen Maleviç için süprematizm bir anlamıyla sanatın sonudur. *"Yoldaşlar, ayağa kalkın, kendinizi nesnelere tiranlığından kurtarın."* der Maleviç ve sanatın yerini hayat inşa etmek çağını söyler. Sanatın üretildiği alanlar birer laboratuvarıdır artık.

Her ne kadar birbirine zıt gitseler de, konstrüktivizmin kurucusu Tatlin de sanatı böyle algılayacaktır. Komünist Enternasyo-

nal kulesi tasarımı ile tanınan Tatlin için de sanatın malzemeleri tuval ve boya değildir artık. Tatlin sanatı üretimden ayrı görmez. Sanat, proletarya için olduğu gibi, demir, çelik, camdır. Sanat eserleri birer makinedir. Maddenin formasyonu üzerine çalışır ve üretir. Maleviç'in kozmik armoni arayışı, Tatlin'de mekanik bir armoni arayışıdır. Birinin ideal formları idedir, diğeri-ninki ise üretim araçları.

Devrimin hemen ertesinde Sovyet yönetimi saray, kilise koleksiyonları ile özel koleksiyonları kademeli olarak kamulaştırır. Tüm mirasın korunması, araştırılması ve envanterinin çıkarılmasına girişilir. Asıl önemli iş artık halkın olan bu mirasın halka açılmasıdır. Bu girişim tarihte eşi benzeri görülmemiş bir müzeleşme atılımı başlatır. Yeni yasalar çıkarılır, komite, komisyon ve özel idareler kurulur, uygulamalar düzenlenir. Devrimin ilk yıllarındaki kaos, iç savaş, yokluk ve kıtlığın yanında mirasın ayaklanan kitlelerin şiddetinden korunması ön plandadır. Bu sayede Sovyetlerde Fransız Devriminde olduğu gibi bir yağma ve tahribata rastlanmaz.

Çarlık dönemi koleksiyonlarının derlenmesi ve sergilenmesi çalışmaları devrimden sonra kurulan Halk Eğitim Komiserliği tarafından yürütülür. Diğer bir adı Narkompros olan bu komiserliğin başına Lunaçarski getirilir. Narkombros bünyesinde koruma ve müzecilik ile ilgili ayrı bir birim kurulur. 1918-1920 yılları arasında Müze Dairesi 550 eski malikane 1000 kadar özel sanat ve hazine koleksiyonuna sahiptir. Bu dairenin başında ressam ve sanat tarihçisi İgor Grabar vardır. Grabar 1934 yılına kadar Devlet Sanat Restorasyonu Atölyelerini yönetir. Devrimi izleyen dönemde "milli miras" bilincinin yerleşmesinde ve milli mirasın örgütlenerek müzeleştirilmesinde en yetkili otorite Grabar'dır. "Lunaçarski bana ve benim seçtiğim sanat işçilerine tam bir özgürlük tanıdı." Bu sözler hem Lunaçarski'nin hem devrimci iktidarın sanatçılara duyduğu güvenin bir yansımasıydı.

Yine aynı yıllarda devrim öncesi aristokraşiye ait, içinde 14. Yüzyıldan bu yana toplanan koleksiyonların olduğu malikaneler kamulaştırıldı ve bunlar birer "proleter müzesi"ne çevrilerek halka açılır.

Çarlık dönemi koleksiyonlarının derlenmesi ve sergilenmesi çalışmaları devrimden sonra kurulan Halk Eğitim Komiserliği tarafından yürütülür. Diğer bir adı Narkompros olan bu komiserliğin başına Lunaçarski getirilir.



Varvara Stepanova



Bütün bu görevlendirmelerin yanında avangardın öncülük ettiği asıl devrim Narkompros'un ötesinde yaşanır. Devrimle birlikte, o zamana kadar biriken tüm avangart potansiyel açığa çıkar. Onlarca sanat birliği, sergi, girişim, cemiyet, resmi-gayri resmi birliktelikler kurulur art arda.

Lunaçarski ve komünistler devrimle kurdukları organik bağa güvenerek sanatın yönetimini Avangart sanatçılara teslim ederler. Narkompros'a bağlı Güzel Sanatlar Departmanı İZO'nun Moskova Konseyinin (kollegiya) başına konstrüktivizmin babası Tatlin geçirilir. Aynı zamanda Moskova Sovyet'i Sanat ve Eğitim Dairesini Yönetiyordu Maleviç'in en yetkin üyesi olduğu Petrograd Konseyinin başında Natan Altman vardır. Kollegiya adı verilen bu sanat birimleri neredeyse tamamıyla Avangart sanatçılardan oluşur. Müzeler ve Satın Alma Bürosunun başına Rodçenko getirilir. Yardımcıları Stepanova ve Kandinsky'dir. Kapatılan Çarlık Sanat Akademileri yerine Maleviç'in yönetimindeki Petrograd ve Tatlin'in yönetimindeki Moskova Sanatsal Kültür Enstitüleri açılır. Avangart mimarlığın başını çeken Vladimir Krinski ve Nikolay Ladovski Moskova Sanatsal Kültür Enstitüsü üyeleriydiler ve bu enstitüye bağlı Devlet Yüksek Sanat ve Teknik Atölyelerinde hocalık yaparlardı. Narkompros'un Tiyatro bölümünün başında Olga Kamaneva ile birlikte Meyerhold vardır.

Bütün bu görevlendirmelerin yanında avangardın öncülük ettiği asıl devrim Narkompros'un ötesinde yaşanır. Devrimle birlikte, o zamana kadar biriken tüm avangart potansiyel açığa çıkar. Onlarca sanat birliği, sergi, girişim, cemiyet, resmi-gayri resmi birliktelikler kurulur art arda. Açılan akademilerin bile daha özgür küçük alt atölyeleri kurulur. Bu birliktelikler ve atölyelerde estetik kavramlar, sanatın hayatla ilişkisi, form tartışmaları sınırsızca tartışılır. Yeni bir çağın yeni sanatını ya da sanatsızlığını irdeler sanatçılar. Bunun vardığı en uç nokta, belki de bu tartışmaların en popülerleri, Proleter Kültür Organizasyonu, yani Proletkült'tür. Bir deneysel girişim olarak başlayan hareketin tarihi avangart sanatın teorik tartışmalarının tarihi kadar eski olmasına rağmen, uygulama özgürlüğünü devrimle birlikte elde eder. Başını çeken isim, Materyalizm ve Ampiryokritizm'in ithaf edildiği isim, Bogdanov'dur, aynı zamanda Lunaçarski ve Gorki de belli

oranlarda bu hareketin içindedirler.

Aynı zamanda bilim kurgu yazarı olan Bogdanov'un akli hep bilim ve ütopya arasında gezinir. Sibernetik teoremin öncüsü olarak sayılan Bogdanovproleter eğitiminin tasarımını yapıyordu. İlgilendiği tüm alanlar onu geleceğin kentini tasavvur ve inşa etmesine yönlendiriyordu. Bogdanov işçilerin eğitiminin Partiden ve devletten bağımsız olması konusunda ısrar ediyor, geçmişin tüm mirasını -aristokrasinin mirası olarak- reddediyor, o mirasın yok edilip yerine proleter mirasın inşasını savunuyordu. Proletkült, eski tüm müze ve müzecilik anlayışlarından, sergileme yöntemlerine, üretim biçimlerine kadar sanata dair her şeyin ama her şeyin Maleviç'in siyah karesi misali sıfırdan başlatmak üzerine örgütleniyordu. Proletarya iktidarı öncesi tüm kültürel mirası yerle bir etmek için harekete geçmeyi öngörüyordu. Ama bu tartışmalara hem Lenin hem Partinin karşı çıkışı çok netti. Miras kültürel olduğu kadar tarihseldi de. Proletaryayı, köylülüğü, ezilen tüm halkları onların tarihsel mirasından koparıp almanın hiçbir yanı Marksizm ile örtüşmüyordu. Lenin özellikle felsefi ve politik tartışma yürüttüğü Bogdanov'un deyim yerindeyse bu konuda hiç rahat bırakmadı. En sonunda, Bogdanov Proletkült hareketinden çekilme kararı aldı. Proletkült bir daha çıkmayacak şekilde son bulmuş oldu.

Proletkült hareketinin sonu aynı zamanda avangart hareketin de sonuna işaret ediyordu. Ama bu son ne sadece Lenin'le ne de sadece Partiyle alakalıydı. Avangart sanat devrimci yanını yitirmeye, avangart sanatın dili halkın dilinden uzaklaşmaya başlamıştı. 1927'de Narkombos'un başındaki Lunaçarski bu gerilemeyi şöyle ifade ediyordu:

"Sanatçıların arasındaki gerçekçiler, devrimden hemen sonra devrimin kazanımlarına karşı kayıtsız, hatta düşmanca bir tutum almışlardı... Buna karşılık 'solcu' sanatçılar, sivri deneylerin, empresyonizm sonrası deneylerin temsilcisi sanatçılar, devrimi hararetle desteklemişlerdi. Daha sonra iki olgu ortaya çıktı. Birincisi, devrimin eğittiği geniş halk, sanatçı, her şeyden önce dikkate değer, kapsayıcı ve aynı zamanda net bir biçimde ifade edilen bir toplumsal içerik talep ediyordu; oysa 'solcu' sanatçılar öncelik-

Proletarya iktidarı öncesi tüm kültürel mirası yerle bir etmek için harekete geçmeyi öngörüyordu. Ama bu tartışmalara hem Lenin hem Partinin karşı çıkışı çok netti. Miras kültürel olduğu kadar tarihseldi de. Proletaryayı, köylülüğü, ezilen tüm halkları onların tarihsel mirasından koparıp almanın hiçbir yanı Marksizm ile örtüşmüyordu.

Olga Kameneva



“Sanatçıların arasındaki gerçekçiler, devrimden hemen sonra devrimin kazanımlarına karşı kayıtsız, hatta düşmanca bir tutum almışlardı... Buna karşılık ‘solcu’ sanatçılar, sivri deneylerin, empresyonizm sonrası deneylerin temsilcisi sanatçılar, devrimi hararetle desteklemişlerdi.”

le formalistlerdi. ... Gerçeklerin dilinden uzaklaşmışlar ve kitleler bakımından anlaşılabilir olmuşlardı. İkinci oldu: Realist sanatçılar arasında, devrim yönünde ... kapsamlı bir gruplaşmaya dönüşen bir değişim başlamıştı.”

Gerçekten de avangart sanatın ve sanatçıların 1900'lü yıllardan başlayan ve karşısına çıkan her formu ve estetik anlayışı değiştiren dönüştüren yanı en yüksek noktasına ulaşmış olmasına karşın, formal tartışmaları kendi sonunu getirmişti. Bunun yanında On Dörtler Arteli geleğinin devamcıları olarak da görebileceğimiz sosyalist gerçekçiler, devrimin üzerinden geçen yıllarda örgütlenmelerine yeni başlamış, avangartçıların deneyimleri üzerinden yeni bir deneyime doğru yelken açmışlardı. Ancak toplumcu gerçekçilerin, avangartçılardaki gibi bir deneysel form laboratuvarları yoktu. Bu yüzden burjuva sanat tarihçilerin gözünde hep sığ bir bağlamda tartışıldı. Formal laboratuvar girişimleri eksik olmasına rağmen tıpkı avangartçılar gibi onlar da proleter kültürün inşasını öncülüyordu.

Neredeyse bir asır ayakta kalan ve dünya tarihini ters yüz eden proletarya iktidarının sanatı, tüm tartışmalara ve çatışmalara rağmen bugün hala sanat tarihinde bir dönüm noktası olma işlevini koruyor. Tüm dünyada halklar Kızıl kamalarla beyazları ezmeye, bir göğü fethetmeye hazırlanıyor. Sanatın da bu kamaların bir parçası olarak geleceğe yolculuğa билетini kesmesi umuduyla...

Kaynakça

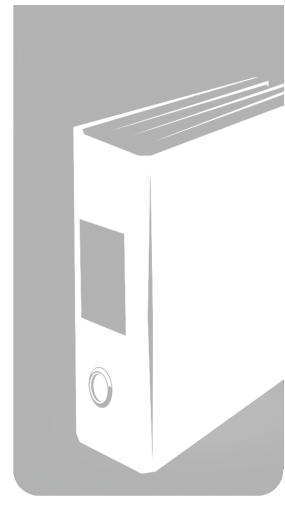
Sanatın İktidarı, 1917 Devrimi, Avangart Sanat ve Müzecilik, Ali Artun, İletişim Yayınları

Sanat ve Edebiyat, Marx - Engels- Lenin, Evrensel Basım Yayın

Yazarların ve Sanatçıların Gözüyle Lenin Hazırlayanlar Gregori Zlobin ve Evgeni Vitkovski, Yordam Yayınları



Proletkült dergisi Fırın'ın kapağı



cenker ekemen

Lenin ve Sinema

Dünya sinema tarihine dair yazılan kitapların pek çoğunun ortaklaştığı nokta, sinemanın bir sanat, dahası yeni bir dil olarak ortaya çıkışında miladın Kuleşov deneyi olduğudur. Kuleşov, ifadesiz bir şekilde objektife doğru bakan bir oyuncunun görüntüsünün arkasından önce bir kız çocuğunun görüntüsünü koyar. Arka arkaya bağlanan planları izleyen denekler adamın mutlu olduğunu söylerler. Sonra kız çocuğunu çıkarıp arkasından bir tas çorba görüntüsünü koyar ve izleyen denekler aynı ifadesiz adamın aç olduğunu söylerler. Bir tabut görüntüsü geldiğinde ise adamın üzgün olduğu kanısına varırlar. Böylelikle Kuleşov, bir başlarına anlamları olmayan planların arka arkaya sıralandığında farklı duygu durumları ve anlam yarattığını kanıtlamış olur. Bu deney, bugün hala kullanılan sinema dili ve sinematografik anlatının temelini oluşturur. Ancak Kuleşov yıllar sonra bu deneyden bahsederken, bunun illa biri tarafından yapılacağını ve deneyin kendisine denk geldiğini söyleyecektir. Kuleşov bunu söylerken yalnızca bir tevazu göstermemekte, aslında başka bir gerçeğe vurgu yapmaktadır. O da Sovyet toplumu içinde daha devrimin ilk yıllarından itibaren, Sovyetler Birliği'nde sinemaya verilen önem ve sinemacılara devlet tarafından sağlanan olanaklardır. Zira Kuleşov, bilinen ilk sinema kolektifi olan Kuleşov Grubu'nu oluşturmadan birkaç yıl önce, devrim henüz birkaç günlük emekleme aşamasındayken, sinemacılar komiteler şeklinde örgütlenmiş, başında Lunaçarski'in olduğu Halk Eğitim Komiserliği tarafından



Vertov film çekiminde

Kameralı Adam, 1929
film afişi



Lenin, sinemanın kitleleri olumlu ya da olumsuz etkileme gücünün farkındadır. Burjuva sınıfın elinde toplumu çürüten bir silah, işçi sınıfının eline geçtiğinde sosyalizmin inşası için muazzam bir eğitim aracıdır sinema. Bu sebeple daha devrimin ilk günlerinde kültür ve eğitim politikasının merkezine oturmuştur.

bir sinema konseyi oluşturulmuş ve başına da Okul Dışı Eğitim Birimi başkanı Nadejda Krupskaya getirilmiştir. Bu olurken tarih yeni takvime göre 9 Kasım 1917'dir. Yani devrimden sadece iki gün sonrası. Dolayısıyla sinema, devrimin ilk günlerinden beri Sovyetler Birliği'nin devlet politikası olarak ele alınmış ve 1919'da tamamen devletleştirilmesinden sonra büyük bir sıçrama yaşamıştır.

Ben de dahil pek çok sinema yazarı, Sovyet sinemasından bahsederken zaman zaman aynı hatayı tekrarlar. Sovyet yönetmenlerin dehalarından, estetik anlayışlarının dünyayı nasıl etkilediğinden, hangi filmde kaç plan kullanıldığından ve filmlerin içeriklerinden söz ederken, aslında sinemanın Sovyetler Birliğinde nasıl bir ekonomi politikası olduğundan söz etmeyiz. Sovyet sinemasını doğuran koşullardan ya da devletin sinemanın gelişimine verdiği destekten, sinemanın dünyanın bilinen ilk işçi devletinde nasıl örgütlendiğinden pek bahsetmeyiz. Oysa asıl bahis oradadır.

Lenin, 1907 yılında Bogdanov ile yaptığı bir sohbette kitlelerin eğitimi ve öğretimi üzerine tartışırken konu sinemaya gelince, ilkel tüccarların elinde sinemanın kitleleri yozlaştıracağını söyledikten sonra "Ama kitleler doğal olarak sinemayı ele geçirdiklerinde ve sinemaya sosyalist kültürün gerçek militanları egemen olunca, kitlelerin eğitiminin en güçlü araçlarından biri o olacaktır" der. Sinema da dahil tüm kitle iletişim araçlarının geldiği düzey ve bunun kültür endüstrisinin bir ürünü olarak burjuva toplumun çürümesine yaptığı katkılar düşünülürken, Adorno ve Horkheimer daha kitle kültürü kavramını bile yaratmamışken, Lenin'in nasıl büyük bir öngöründe bulunduğunu en baştan belirtmek gerekir. Ancak asıl vurgulanması gereken şey, daha Ekim Devrimi gerçekleşmemişken, ilk günlerden sinemayı bir devlet politikası olarak ele alınacağına dair yaptığı göndermedir. Lenin, sinemanın kitleleri olumlu ya da olumsuz etkileme gücünün farkındadır. Burjuva sınıfın elinde toplumu çürüten bir silah, işçi sınıfının eline geçtiğinde sosyalizmin inşası için muazzam bir eğitim aracıdır sinema. Bu sebeple daha devrimin ilk günlerinde kültür ve eğitim politikasının merkezine oturmuştur. Elbette bunun da devrimin gelişim seyrinde karşılaştığı güncel problemlerle büyük bir ilişkisi vardır. Krupskaya'nın anılarında, Lenin ile gittiği tiyatro oyunları ve izledikleri sinema filmlerinden bahsettiği bölümlerden, bir estetik anlatım biçimi olarak sinemaya değer verdiği izlenimine kapılabiliriz. Ancak sinemanın Sovyetlerde bir devlet politi-

kası olarak güçlendirilmesinin altındaki en önemli sebep, devrimin ayakta kalması için sinemaya yüklenen misyonla ilgilidir. Bu yüzden, başta dediğimiz hataya düşmeden, eğer bir Sovyet sinemasından bahsedeceksek, bununla birlikte Sovyetlerden de bahsetmemiz gerekir.

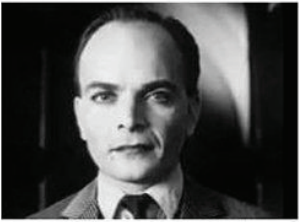
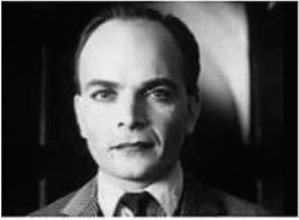
“Sinema bizim için sanatların en önemlisidir.” (Aleksandr S. Karaganov, Sinema ve Devrim, Edebiyat ve Sinemada Yaşayan Lenin, Çev: İsmail Yerguz, Sel Yay., İstanbul, 2009, s. 82.) Lenin, Halk Eğitim Komiserliği yapan Lunaçarski'ye sinemaların en önemlisidir diye tariflerken, bunu yalnızca sinemaya olan tutkusu yüzünden söylemişti elbette. Sovyet toplumu bir dünya savaşından henüz çıkmıştı. İki devrim, bir karşı devrim, devrime karşı emperyalistlerin finanse ettiği ayaklanmalar ve bir iç savaş görmüştü. Dahası, değil sosyalizm, Lenin'in kim olduğunu bile bilmeyen milyonlarca insan vardı ve çoğu okuma yazma dahi bilmiyordu. Çarlık Rusya'sında eğitim, sadece ayrıcalıkların ayrıcalıklarını sürdürmesinin bir aracıydı ve örgün değildi. Sovyet halkına devrimi ve sosyalizmi en hızlı şekilde anlatmak gerekiyordu ve sinema halkın eğitim sürecinde hızlı sonuç alacak araçlardan biriydi. Çünkü görüntünün dili, harflerden ve sembollerden çok daha etkili ve hızlı mesaj iletiyordu. Lenin bunu biliyordu ve önce işçi sınıfı iktidarının sağlamlaşmasında, kitlelerin eğitiminde, yeni kurulan işçi devletinin ilkelerinin ve sosyalizmin kitlelere anlatılmasında bu etkili araçtan yararlanmak istiyordu. Lenin Sovyetler'in Üçüncü Kongresi'nde şunları söylüyor; “Önceleri insan akli ve tüm dehası yalnızca bazılarına tekniğin ve kültürün bütün nimetlerini sağlarken, başkalarına eğitim ve gelişme gibi yalın ihtiyaçları esirgemek amacıyla kullanılıyordu. Şimdi tekniğin bütün mucizeleri, kültürün bütün fetihleri halka ait olacak ve bundan sonra insan akli ve dehası asla bir baskı ve sömürü aracı olarak kullanılamayacaktır... Ülke ve devrim, yalnızca öncü işçilerin kitle halindeki çabalarıyla kurtarılabilir.” Orak Çekiç adlı bir fabrikada, işçilere yaptığı bir konuşma sırasında suikast girişimi olmadan hemen önce “Yoldaşlar, iktidarı korumak, onu almaktan çok daha zor.” diyen Lenin, 1919 Mart'ında parti sekizinci kongresinde kültürsüzlüğün, sosyalizmin kuruluşunda nasıl engel teşkil ettiğini anlatıyor. Özetle söylersek, daha en başından itibaren Sovyet devrimi genelde kültürel gelişime ve özelde sinemaya, kitlelerin eğitimi için özel bir önem atfetmekteydi. Buradan bakıldığında Ekim Devriminin ilk yıllarında sinematografın devrim ve toplum için

Sovyet toplumu bir dünya savaşından henüz çıkmıştı. İki devrim, bir karşı devrim, devrime karşı emperyalistlerin finanse ettiği ayaklanmalar ve bir iç savaş görmüştü. Dahası, değil sosyalizm, Lenin'in kim olduğunu bile bilmeyen milyonlarca insan vardı ve çoğu okuma yazma dahi bilmiyordu.



*Aelita, Marsa Yolculuk, 1924
film afişi*

Kluşev Deneyi



önemi, Lumiere Kardeşlerin ya da Melies'in kısa filmlerinden, Amerikan Sinemasının eğlence aracından çok daha büyük bir öneme sahipti. Daha çok yaşamsaldı. Bundandır ki sinema Sovyetler Birliğinde bir eğlence aracı olmaktan öte, bir eğitim aracı, bir propaganda ve ajitasyon yöntemi yani ideolojik mekanizmanın bir parçası olarak ele alınmıştır.

"Lenin'in... konuşmalarında üstünde ısrarla durduğu nokta şudur: ülkenin bütün yurttaşlarının yeniden eğitimi davasını son derece yoğun ve güçlü bir biçimde ve önce proletarya anlayışı içinde sadece Sovyet yönetimi üstlendiğinden ulaşmak zorunda olduğu kültürel bir değeri olan sinema üretimi iddiasında sadece Sovyet yönetimi bulunabilir... ideolojimizden ilginç yaşam dilimleri çarpıcı filmlerle gösterilmelidir ve bu yaşam dilimleri halkın dikkatine sunulmalıdır, en önemli, en cesaret verici gelişmeler, en iyi şeyler hem bizde hem öteki sınıfların ve yabancı ülkelerin yaşamında etkili olmalıdır." (Aleksandr S. Karaganov, Sinema ve Devrim, Edebiyat ve Sinemada Yaşayan Lenin, Çev: İsmail Yerguz, Sel Yay., İstanbul, 2009, s. 84 - 85.)

Bu anlamıyla, Sovyet sinemasından ve yönetmenlerinden bahsetmeden önce, Sovyetlerin ilk yıllarından itibaren sinema adına attığı adımlardan söz etmek yerinde olacaktır. 1917 yılında, devrimin hemen ertesinde, Bogdanov, Proletkült adıyla Proletarya Kültür Örgütleri'ni kurmuş ve bunun içinde bir foto-film birimi oluşturmuştur. Bu hareket küçük burjuva ve Menşevik bir karakter kazanana kadar devlet ve bizzat Halk Komiserliği tarafından desteklenmiştir. 1917 Nisan ayından itibaren (devrimin hemen öncesinde) Petrograd Sovyeti, foto-film departmanı, Skobelov Komitesi kurulmuş ve haber filmleri kayda almaya başlamıştır. Lenin'in Nisan 1917'de Mühürlü Tren ile gelişini kameraya almak isteseler de trenin gecikmesi ve havanın kararması nedeniyle bunu başaramamışlardır. 1917 devrimin ön günlerinde örgütlenmeye başlayan sinema işçileri devrim sonrası OKO (dağıtımçı, gösterimci ve yapımcılar federasyonu), Sinema Sanatı İşçileri Birliği (yaratıcı işçiler-sinema aristokrasisi) ve Sinema Tiyatro İşçileri Birliği gibi örgütler kurmuşlardır. Halk Eğitim Komiserliği içinde Krupskaya'nın başkanlığını yaptığı bir sinema komisyonu kurulmuş, bu komisyon daha sonra Devlet Sinema Dairesine dönüşmüştür. Aynı yıl Vladimir Gardin öncülüğünde ilk sinema okulunun temelleri atılmış ve Kuleşov deneyinin öncülü olacak, eski filmlerin yeniden kurgulanarak değişen anlam yapılarının incelendiği "Yeniden Kurgu Laboratuvarı" kurulmuştur. Kuleşov, deneyini yaparken Gardin'den etkilendiğini söylemektedir. Zira çalışması bu çalışmaların bir uzantısıdır. Kuleşov 1917 yılında bu laboratuvarlarda çalışmalarını sürdürür ve 1918 yılında

meşhur deneyini gerçekleştirir. Bir vakit kilisenin incil ayetlerini ezberletmek için kilise duvarlarına çizdiği ikonalara benzer biçimde, Sovyet halkını eğitmek için okuma yazma bilmeyen halka sosyalizmi anlatmanın yolunu, görüntünün dilini keşfederek bulmuş olur. Gardin, aynı zamanda Sovyetler Birliği döneminden çekilen ilk uzun metrajlı film olan "Orak Çekiç" filminin de yönetmenliğini yapmıştır.

1918 yılında Moskova Sinema Enstitüsünün temelleri atılır. Ardından 1919 Haziran'ında ajitasyon gemileri Volga ve Kama nehirlerinde gezmeye başlar. İçinde bir matbaa ve devrimin, sosyalizmin, Kızıl Ordu'nun anlatıldığı filmlerle ve oldukça yüklü bir kitap stoğuyla yüklü olan bu nehir gemilerinin başında tanıtım bir isim vardır; Molotov. Nihayetinde 27 Ağustos 1919'da "fotoğraf ve sinema ticaret ve sanayiinin" Narkompros'a (Halk Eğitim Komiserliği) devredilmesine ilişkin kararnameyle ülkedeki sinemacılık alanı Lenin tarafından devletleştirilir. Hemen ardından sadece beş gün sonra) sinemacı yetiştirmek amacıyla Moskova'da, daha sonra dünya ölçeğinde ünlenecek olan Gerasimov Sinematografi Enstitüsü (VGIK= Vsesojuzniy Gosudarstvenniy Institut Kinematografii) açılır. Bu dünyanın bilinen ilk sinema okuludur. Enstitünün akademi kadrosunda yer alan kayda değer isimler şu şekildedir; Lev Kuleshov, Aleksey Batalov, Alexander Dovzhenko, Sergei Eisenstein, Sergei Gerasimov, Marlen Khutsiev, Vsevolod Pudovkin, Mikhail Romm, Vadim Yusov. Bu akademik kadro aynı zamanda, her biri sinemanın bugünkü anlatım olanaklarını yaratmış olan dünyaca ün yapacak genç yönetmenlerdir. Ardından 1922 yılında Kalinin'in öncülüğünü yaptığı, Dzyga Vertov adıyla özdeşleşmiş ajit-trenler, ülkeyi demiryolu ağları üzerinden bir uçtan diğer uca gezmeye başlarlar. Sosyalizmin, Sovyet toplumunun en ücra köşelerine kadar yayılmasında etkili olan bu trenler, her uğrak noktasında sosyalizmi, devrimi, devrimin ilkelerini anlatan filmleri kitlelerle buluştururlar. Böylelikle, sinema komiteleri, amatör işçi örgütleri, halkevleri, işçi sanat evleri, sinema kooperatifleri ya da komünleri şeklinde örgütlenen genç sinemacılar, kapitalist eğlence sektörünün bir parçası olan ve piyasaya ürün olarak üretilen sinema filmlerini sosyalist bir ekonomi politik süreç olarak yeniden örgütlemişlerdir. Bu anlamıyla devrimin ilk yıllarının coşkusuyla ve devletin kısıtlı olanaklarına rağmen sınırsız desteğiyle Sovyet sineması hem deneysel bir laboratuvar, hem yeni bir anlatım olanağı ve dil, hem bir eğitim aracı hem de bir sanat olarak yeniden örgütlenmiştir. Başa dönecek olursak Kulesov, adıyla anılan deneyini devrimin kendisine atfetmiştir.

Sergey Yutkeviç o yılları ve ilk Sovyet sinemacıları kuşağını şöyle anlatıyor; "Harika günlerdi; devrimci bir

Böylelikle, sinema komiteleri, amatör işçi örgütleri, halk evleri, işçi sanat evleri, sinema kooperatifleri ya da komünleri şeklinde örgütlenen genç sinemacılar, kapitalist eğlence sektörünün bir parçası olan ve piyasaya ürün olarak üretilen sinema filmlerini sosyalist bir ekonomi politik süreç olarak yeniden örgütlemişlerdir.



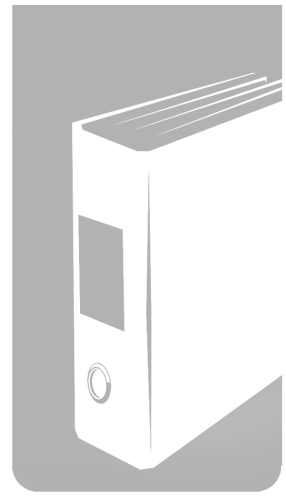
NARKOMPROS, 1919



Sovyetlerde yapılan çalışmalar, sadece bilimsel ve estetik olarak değil, sinemanın üretimi, dağıtımı ve tüketimi konularında da yeni ve özgün örnekler yaratmış, özetle ekonomi politiğine de büyük bir katkıda bulunmuşlardır.

sanatın ilk adımları. Sanat çalışmalarımıza ilk başladığımız yıllarda... on altı-on yedi yaşlarındaydık. Oysa bunun çok basit bir açıklaması vardı: Devrim biz gençlerin önünü açmıştı. O zamanlar bütün bir kuşağın yok olduğu unutulmamalıdır. Büyüklerimiz ülkenin her tarafına dağılmışlar, iç savaşta kırılmışlar ya da Rusya'yı terk edip gitmişlerdi. Bu yüzden devrim, açıkça örgütlenme eksikliği, insan eksikliği duyuyordu; bunu anlamıştık, ülkemiz bizden çalışmamızı bekliyordu. Açıldı ki, ülkemizin kültürün her alanında insanlara ihtiyacı vardı." (Sergey Yutkevic, Devrimin Delikanlı Sanatçıları, Devrim Sineması, L.-J. Schnitzer, Marcel Martin, İstanbul, Agora Kitaplığı (Birinci Basım), 2003, s. 6-7.)

Sonuç olarak, sinemanın bugünkü biçimine ve anlatım olanaklarına kavuşmasını, Sovyet Devriminin ihtiyaçları doğrultusunda ve o zamanın yoksunlukları içinde toplumu eğitmek için oluşturulan devlet politikasına ve sinema kolektiflerinin, örgütlerinin çalışmalarına borçludur. Sinema sadece bir eğitsel araç olarak değil, aynı zamanda bir dil, kuramsal bir tartışma ve sonrasında bir sanat olarak gelişimini Lenin'e ve dönemin Sovyet politikalarına, Sovyet sinemacılarına, sanatsal ve deneysel çalışmalarına borçludur. Sovyetlerde yapılan çalışmalar, sadece bilimsel ve estetik olarak değil, sinemanın üretimi, dağıtımı ve tüketimi konularında da yeni ve özgün örnekler yaratmış, özetle ekonomi politiğine de büyük bir katkıda bulunmuşlardır. Sinemanın sadece panayır eğlencesi olmaktan kurtulup bir sanat olmasına en büyük katkıyı sunmuşlar, hem de sadece kendi toplumları için de değil. Sovyet sineması, sinemanın dünyadaki seyrini de etkilemiştir. İtalyan Yeni Gerçekçiliği, İngiliz Belge Ekolü, İngiliz Özgür Sineması, Fransız Yeni Dalgası, Latin Amerikan Gerilla Sineması gibi akımların ideolojik altyapısını ve öncülüğünü oluşturmuş, sınırların çok ötesinde evrensel bir kültür, evrensel bir dil olmasını sağlamıştır. Hali hazırda hala, sinemasal üretim, dağıtım ve tüketim olanakları konusunda dünyanın tüm özgür sinemacılarına örnek teşkil etmeye devam etmektedir. Lenin'in 1907 yılında Bogdanov ile yaptığı sohbet güncelliğini korumaktadır.



renas toprak

Momentum SOL

*öfkende kiralar
öfkende taksitler
öfkende zoraki aybaşları
öfkende yağlı bankerler
öfkende daha onlarca şey
onlar da biliyor pul pul dağıtmak öfkeni
aşağılaması bundan seni neon ışıklar çağında
toparlan gel
bile giyotinini tarihin
içilecek kan kırmızı şaraplar var mahzenlerinde*

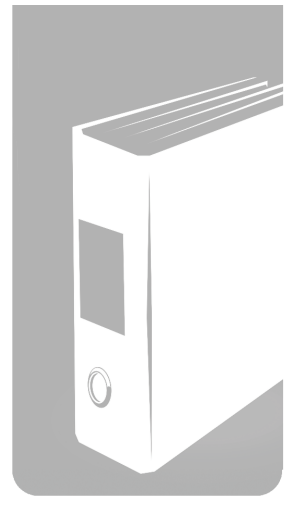
*senin sınıfın kardeşim
uzundur yitik kendine kimsesiz
senin sınıfın kardeşim
kaldırıp başını vakti yok yıldızlara bakmaya
senin sınıfın kardeşim
denizsiz nehirler gibi tek başına
toparlan gel
hatırla Marat'ın bir söğüt altında yattığını
o bileycisiydi tarihin
şimdi sıra sende*

*senin evinde mutlu sevgiler yok kardeşim
sevginin mutsuzu olur mu? olur.
sevgi ertelenerek yaşanmıyor
sen hep yarını düşünüyorsun
toparlan gel
kasımın üçü alexander bahçesinde bir nümayiş
bronz yok mermer yok beton ve borular var
gülümsüyor robespierre
bolşevik avant la lettre*

her şey küflendi çürüyor
gövdeler mat ve koyu
gövdelerin kemikleri eskimiş
yok yüzlerimiz
işçiler ölü, kadınlar ölü, çocuklar ölü, kürtler ölü..
neredeyiz biz?
toparlan gel
insanlığın mutlu geleceğini mektubuna yazan
babeuf'un kurşunlarını hatırla
mürekkepten koyu kandan kızıl

bir polis spinozanın sevincini okuyor
mardinde karakolda
kilit altında esmer bir adam
ve kilit altında on binlercesi insanlarımızın
felsefe insan kapatmak için okunur mu? okunur.
toparlan gel
ilk kez kazandık
pariste hotel de ville'de bir kızıl bayrak
burjuvazi uykusuz...

deri koltuklarda siyasetçiler
deri koltuklarda patronlar
deri koltuklarda sendikacılar
takkeler, mafyalar, su yılanları
take away oy pusulaları ve seçimler
ağaç denize meyletmiş
toparlan gel doğru bir yaklaşım olmayabilir
lakin bir ölçü birimi 1917 hala
yeni provokasyonlara...



S.Ş.

Çizgilerle “Lenin’in Karargâhı”

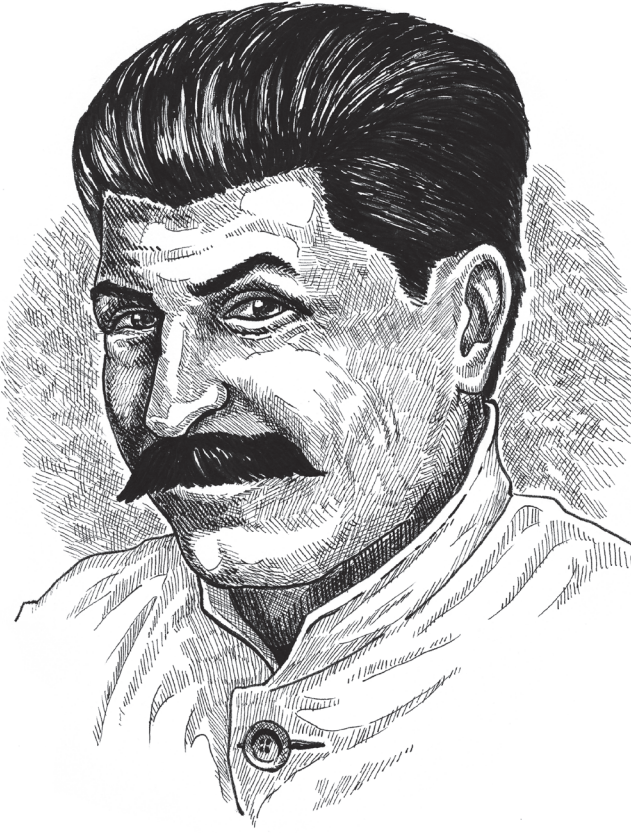
Lenin ile sanatın ilişkisini incelerken özellikle dönemin sanatçılara etkilerini görürüz; onlarla tartışmalarını, eserlerini inceleyişini, aynı şekilde sanatçıların gözünden Lenin’in nasıl hem edebiyatta hem resimde hem de drama sanatlarında yeniden ve yeniden canlanışını...

İlerleyen sayfalarda göreceğiniz portreler hem Lenin’in hem “Lenin’in Karargâhı”ndaki Bolşeviklerin 21.yüzyıl sanatçılarından naçizane bendeki etkisini göreceksiniz.

Bahsi geçen ‘karargâh’ tamamlanma olanağı bulunamamış bir kitap çalışmasıydı aslında. Birkaç sene evvel her biri Ekim Devriminin mimarlarından olan devrimcilerin portrelerini okura sunmayı hedefleyen kitapta Lenin ve 15 devrimciyle ilgili ayrı yazılar okuma fırsatı bulacaktınız. Her bir yazıda her bir devrimcinin birer portre illüstrasyonları da yer alacaktı.

Bir gün fırsat bulur kitap yayımlanırsa, belki okur orada bu isimler hakkında yazılan yazıları okuyabilir, portrelerini orada görebilir.



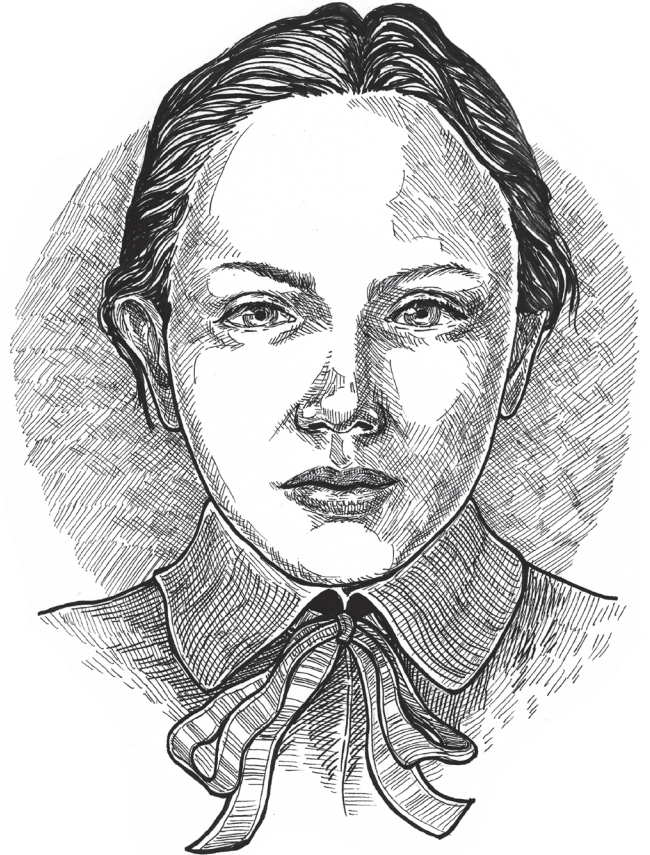


JOSEF STALİN
(18 Aralık 1878 - 5 Mart 1953)

“Leningrad’da, Rus işçilerinin çevresinde, bütün ülkelerin proleterlerinin büyük öğretmeni Lenin yoldaşın yanı başında, proletarya ile burjuvazi arasındaki büyük muharebelerin fırtınası içinde, emperyalist savaş koşulları altında, ilk kez, işçi sınıfının büyük partisinin önderlerinden biri olmanın ne demek olduğunu öğrendim. Orada, Rus işçilerinin çevresinde, ezilen halkların kurtarıcısı ve tüm dünya proletaryasının öncü savaşçısının çevresinde, devrimci mücadelede üçüncü büyük deneyimimi edindim. Orada, Rusya’da, Lenin’in yönetimi altında, devrimin ustalarından biri oldum.”

NADEJDA KONSTANTİNOVNA
KRUPSKAYA
(26 Şubat 1869 - 27 Şubat 1939)

“İlyiç Helsingfors’a yerleştiğinde, bana görünmez mürekkeple bir mektup göndererek yanına davet etti; adresini verdi ve hatta kimseye sormama gerek kalmadan evini bulabileceğim bir plan çizdi. Sorun şu ki, mektubu bir lambanın üzerinde ısıtırken planın kenarlarını yakmıştım. Yemelyanov’lar benim için de bir pasaport aldılar. ... Her şey mükemmel gitti. Yine de planın yanık kenarları bana biraz sorun çıkardı. İstedığimi bulana kadar uzun bir süre sokaklarda dolaştım. İlyiç beni gördüğüne çok sevinmişti. Belli ki, mücadele hazırlıklarının merkezinde olmanın kendisi için bu kadar önemli olduğu bir zamanda burada yeraltında yaşadığı için kendini son derece yalnız hissediyordu. Ona tüm haberleri anlattım ve Helsingfors’ta iki gün kaldım.”
(Lenin’den Anılar, Ayaklanma öncesi)



ALEKSANDRA
MİHAYİLOVNA
KOLLONTAY

(22 Nisan 1870 - 9 Nisan 1952)

Çok iyi eğitim alan ve birkaç yabancı dil öğrenen Aleksandra Mihailovna, çocukluğundan itibaren Rus toplumundaki haksızlıkların bilincine vardı. 1896'da eşinin mühendis olarak çalıştığı fabrikaya yaptığı bir ziyaret sırasında işçi sınıfının yaşam koşullarını görmesi, hayatına yeni bir yön verdi. 1898'de arkasında bir eş ve bir oğul bırakarak, ekonomi okumak için Zürih'e gitti. Bu sırada Marksizmle tanıştı. 1905 ayaklanmasına katıldı. Lenin ve Bolşeviklerle bu dönemde tanıştı. 1917 yılında hükümette yer alan tek kadın olarak, kadınlarla ilgili ağırlıklı çalışmalar yaptı. 1926 yılında Meksika'da, 1927 yılından 1930 yılına kadar Norveç'te ve 1930 yılından 1945 yılına kadar İsveç'te büyük elçilik görevi yaptı. 1933 yılında kadınlar arasındaki çalışmaları için Lenin Nişanı ile, 1942 ve 1945 yıllarında da diplomatik çalışmaları için İşçi Sınıfı Kızıl Sancağı ödüllerini aldı.



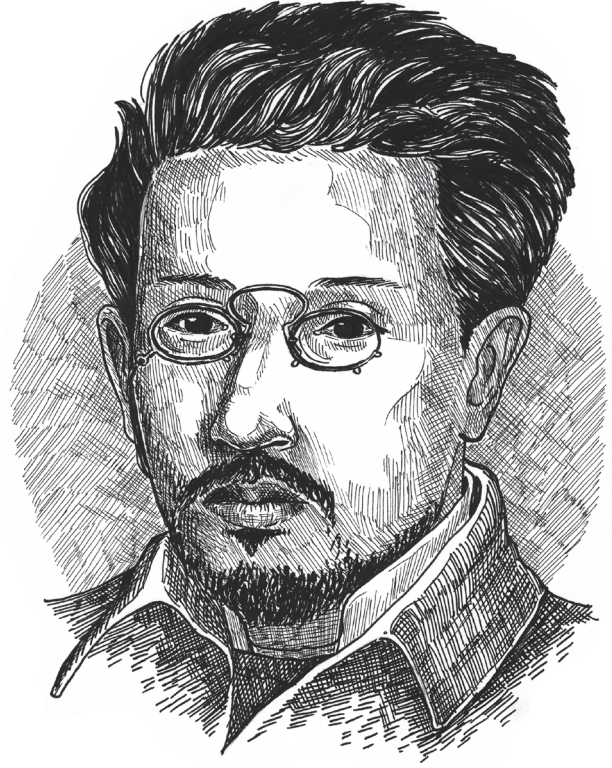
GEORGİY VALENTİNOVİÇ
PLEHANOV

(29 Kasım 1856 - 30 Mayıs 1918)

“Genç Parti üyelerinin yararlanması için parantez içinde şunu da eklememe izin verin: Plehanov'un tüm felsefi yazılarını incelemeden gerçek, zeki bir Komünist olmayı umut edemezsiniz, çünkü dünyanın hiçbir yerinde Marksizm üzerine daha iyi bir şey yazılmamıştır.” (Lenin)

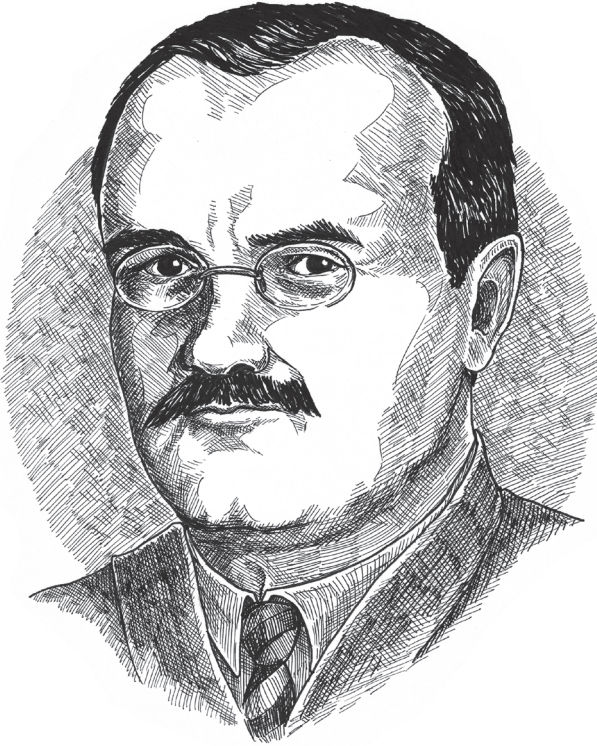
YAKOV MİHAİLOVIÇ
SVERDLOV
(3 Haziran 1885 - 16 Mart 1919)

“Yoldaş Sverdlov’la her gün birlikte çalışmış olan herkes, şimdi çok iyi anlıyor ki, gurur duyduğumuz ve haklı olarak gurur duyduğumuz şeyleri bize sağlayan şey onun olağanüstü örgütlenme yeteneğiydi. O, örgütlü proleter kitlelere layık, birleşik, verimli, örgütlü faaliyetler yürütmemizi mümkün kıldı; bunlar olmadan başarıya ulaşamazdık ve proleter devrimin gerekliliklerine tam olarak cevap veremezdik. Yoldaş Yakov Mihayloviç Sverdlov’un anısı, yalnızca devrimcinin davasına bağlılığının bir sembolü, yalnızca pratik, ağırbaşlı bir zihnin, pratik yeteneğin, kitlelerle en yakın temasın ve onlara rehberlik etme becerisinin nasıl birleştirileceğinin bir modeli olarak değil, aynı zamanda sürekli büyüyen proleter kitlelerin komünist devrimin tam zaferine doğru ilerleyeceğinin bir teminatı olarak da hizmet edecektir.”
(Lenin)



VYAÇESLAV MİHAYLOVIÇ
MOLOTOV
(9 Mart 1890 - 8 Kasım 1986)

Stalin’in en yakın çalışma arkadaşlarından biri olarak bilinen Molotov, 1917 Şubat Devrimi patlak verdiğinde şehirde bulunan az sayıdaki Bolşevikten biriydi. Ekim Devrimini gerçekleştiren Askeri Devrimci Komite içinde yer aldı. Molotov İç Savaş sırasında Ukrayna Cephesinde bulundu ve 1920 yılında Ukrayna Bolşevik Partisinin Merkez Komitesinin sekreteri oldu. 1921’de ise Moskova’ya çağrılarak Merkez Komitesi ve Örgüt Bürosu üyesi yapıldı. 1939 yılında Dışişleri Komiseri oldu. Molotov, işgalci konumuna düşmüş olan Almanların saldırısı hakkında Sovyet halklarına ilk resmi konuşmayı yaptı ve savaş boyunca dik duruşunu kaybetmedi. Hayatının sonuna kadar devrime ve Sovyetlere bağlılığını korudu.





INESSA FYODOROVNA
ARMAND
(8 Mayıs 1874 - 24 Eylül 1920)

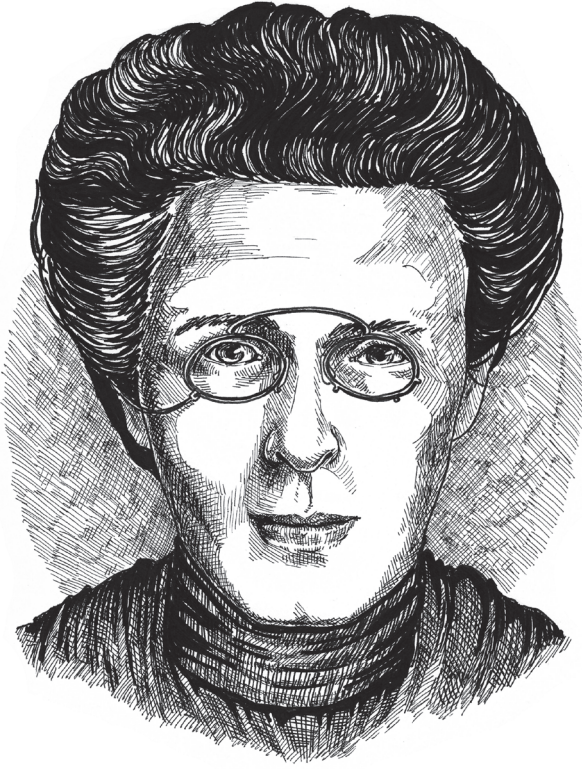
"Inessa geldiğinde her şey daha rahat ve neşeli oluyordu. Tüm hayatımız parti kaygıları ve işleriyle doluydu, aile hayatından çok bir öğrenci komünü gibiydik ve Inessa'ya sahip olduğumuz için mutluyduk... Konuşmasından sıcak bir şeyler yayılıyordu. ...

Inessa, Nasıl Yapmalı'daki kadın hakları ve özgürlüğü imgesinden etkilenerek sosyalizme yönelmiştir. Kadın kahraman gibi o da bir erkekle olan bağı koparıp başka bir erkekle yaşamaya başlamış, yoksul kadınları ve fahişeleri kurtarmak için iyi işlerle uğraşmış, kadının toplumdaki fazla kölece yeriyle ilgili sorunları çözmeye çalışmıştır. Gerçekten de, Rus radikallerinin tüm nesilleri Çernişevski'nin çok yönlü ütopyik romanından etkilenmiş ve onun "sıra dışı kadın ve erkeklerini" taklit etmeye yönelmiştir." (Krupskaya)

FELİKS EDMUNDOVIÇ
DZERJİNSKİY
(11 Eylül 1877 - 20 Temmuz 1926)

"Şimdi nutuk atma zamanı değil. Devrimimiz ciddi bir tehlike altındadır. Etrafımızda olup bitenleri çok mülayim bir şekilde tolere ediyoruz. Düşman güçler örgütleniyor. Karşı devrimciler iş başındalar ve ülkenin çeşitli bölgelerinde gruplarını örgütleyiyorlar. Düşman Petrograd'da, tam kalbimizde kamp kurmuş durumda! Bunun tartışılmaz kanıtlarına sahibiz ve devrimimizin kazanımlarını savunmak için her şeyi yapmaya hazır olan en sert, enerjik, yürekli ve sadık yoldaşları bu cepheye göndermeliyiz. Devrimci adalet biçimleri arayışında olduğumu düşünmeyin. Şu anda adalete ihtiyacımız yok. Şimdi ölümüne bir savaşa ihtiyacımız var! Tüm karşı-devrimcilerin sonunu getirecek olan devrimci kılıcın devreye sokulmasını öneriyorum, talep ediyorum. Yarın değil, bugün, hemen harekete geçmeliyiz!" (Dzerjinski)





YELENA DMİTRİEVNA
STASOVA
(3 Ekim 1873 - 31 Aralık 1966)

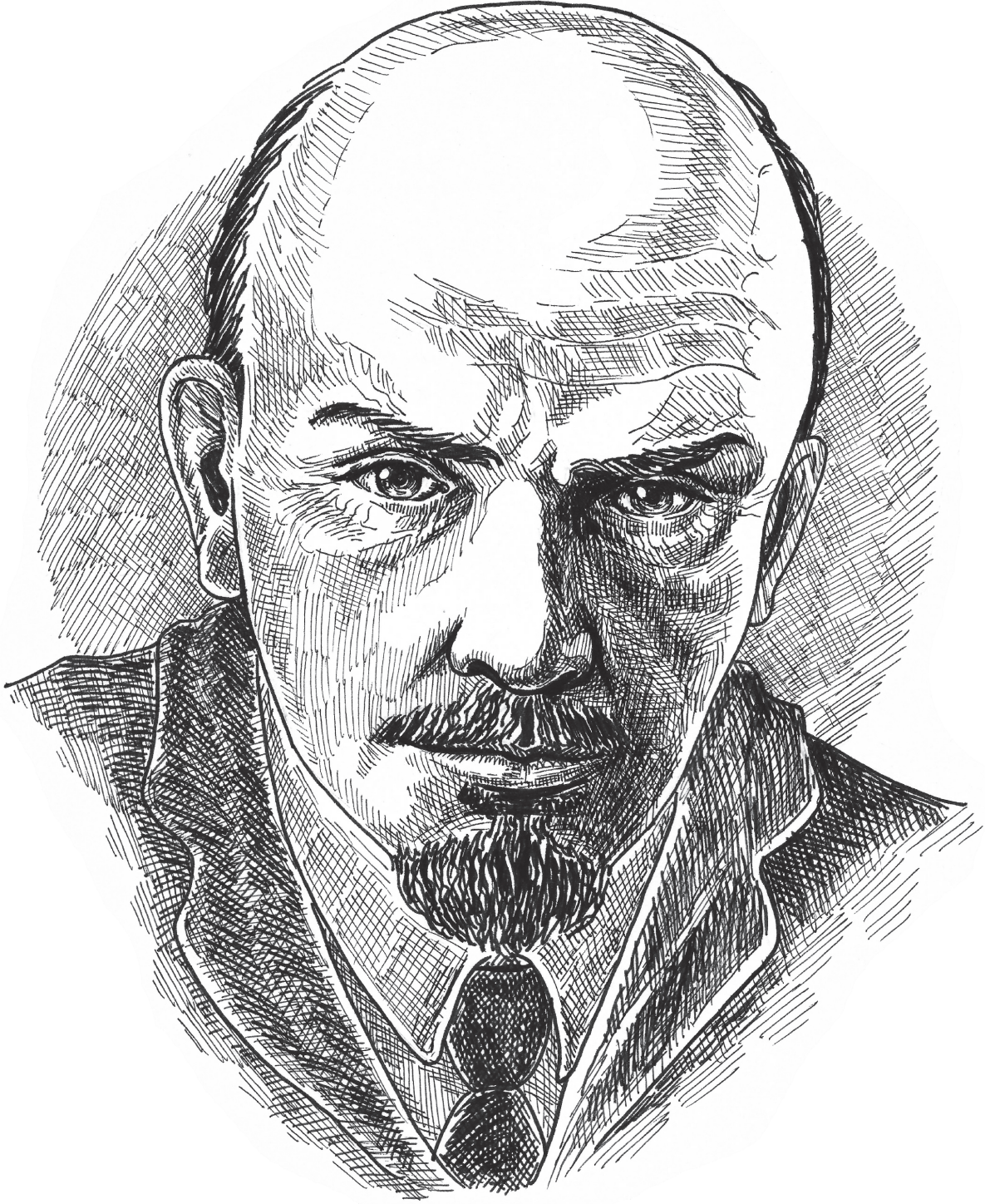
“Yoldaş Mutlak”

20 yaşındayken Krupskaya tarafından örgütlendi, birlikte Pazar okullarında işçiler için ders verdi ve komünist propaganda yaptılar. Stasova, 1898'den beri İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'nin aktif bir üyesi, 1901'den beri İskra'nın temsilcisidir. Bauman dahil önde gelen bolşevik liderlerin çalışma arkadaşı ve MK sekreteryasıdır. Defalarca tutuklandı, sürgüne gönderildi. Şubat Devrimi onu zindanda buldu. Leningrad, Moskova ve Kafkaslar dahil pek çok parti örgütünde çalıştı. Çeka Başkanlığı ekibinde görev aldı.

İVAN BABUŞKİN
(3 Ocak 1873 - 18 Ocak 1906)

“İvan Vasilyeviç Babuşkin'in yaşam öyküsü, bu işçi-İskracı'nın on yıllık Sosyal-Demokrat faaliyeti, bu liberal yalanı çarpıcı bir şekilde çürütmektedir. İ. V. Babuşkin, devrimden 10 yıl önce işçilerin Sosyal-Demokrat Partisini kurmaya başlayan işçi sınıfı militanlarından biridir. Bu tür militanların proleter kitleler arasındaki yorulmak bilmez, kahramanca ısrarlı çalışmaları olmasaydı, RSDİP bırakın on yılı, on ay bile var olamazdı. Sadece bu militanların faaliyetleri sayesinde, sadece onların desteği sayesinde, RSDİP 1905'te, Ekim ve Aralık'ın büyük günlerinde proletaryayla ayrılmaz bir şekilde kaynaşan ve bu bağlantıyı sadece İkinci değil, Üçüncü Kara Yüz Duma'da bile işçi milletvekillerinin şahsında sürdüren bir Parti haline geldi.” (Lenin)





VLADİMİR İLYİÇ LENİN
(22 Nisan 1870 - 21 Ocak 1924)

"Günün yirmi dört saati devrimle meşgul olan, devrim düşüncesinden başka bir şey düşünmeyen ve uyurken bile devrimden başka bir şey hayal etmeyen başka bir adam yoktur." (Akselrod)



dursun ali durur

Temmuzun İkisi

Kara kızın
masalsı güzelliği
karşısında
yüreğim
bedenime
sığmaz oldu.
Söylenecek sözler
utangaçlığıma
çarpiyordu.
Yolunu kaybetmiş
gözlerim
sandığıma
sığındı. Sonunda
ağızımdan
bir iki kelam
dökülüverdi.

Hava o kadar sıcaktı ki mola verdim. Baruthane tepesinden yükselen, gökyüzünü rengârenk boyayan uçurtmalara ilişti gözlerim. Ateş renkli uçurtmanın gökyüzünde çerağ uyandırırçasına yükselişini diğerleri izledi. Uçurtmalarla birlikte bulutlar dönüyor, bütün evren dönüyordu. Portakal renkli uçurtmayı daha önce buralarda hiç görmemiştim. Dansına daha fazla yalnız devam edemedi. Uçurtmaların açtığı 'meydan'a o da girdi.

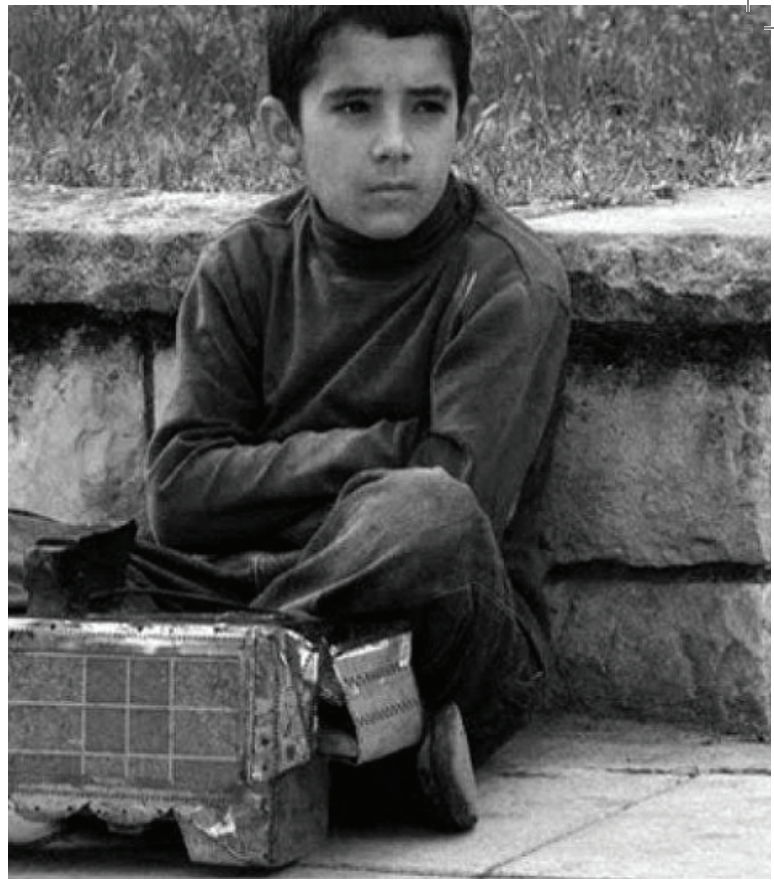
Ezan sesiyle, yeni aldığım, o zamanlar meşhur, kordonları plastik kol saatime baktım. Adliye binasının olduğu sokağa gitmeme vakit vardı. Bir anda kara kuyruklu uçurtmaların yükselişlerini gördüm. Nerede görürsem tanırdım onları. Uçurtma ipine taktıkları jiletlerle uçurtmaları tıraşlıyorlardı. Bağırsam sesim duyulmaz, koşsam yetişemem, ne yapacağımı bilemedim. Biçare gözlerimi kırpmadan bakakaldım. Önce beyaz kuyruklu uçurtma kaydı gökyüzünden, döne döne dansını tamamladı. Onu yeşil ve kahverengi uçurtmalar izledi. Yasemin ve menekşe renkli uçurtmaların kuyrukları dolandı, düşene kadar sarıldılar birbirlerine. Annemin en sevdiği çiçeklerin rengiydi. Ben papatya severim ama falına bakmaya kıyamam. Gökkuşuğu renkli uçurtmanın düşmesiyle sayıları 33 oldu. Mavi renkli uçurtmada süzüle süzülüş şehri ikiye bölen nehrin sularına erişmek için bıraktı kendini. En son ateş rengindeki uçurtma yalnız kaldı. Son bir

çarpınıyla rüzgârdan nefes aldı. Suya karışmadan önce toprağı süpürürcesine dokundu. İçindeki çerağı söndürdü. Aşk ile gül rengine dönüştü, sırlandı. İçindeki yangını söndürmek için suya kavuşmadılar. Sanki özüne dönmekti bütün mesele. Gökyüzünde siyahtan başka renk kalmadı. Epey zamandan sonra geç kalmamak için boya sandığımı omzuma yükleyip Adliye binasının olduğu sokağın yolunu tuttum. O yaz ilk kez âşık olmuştum.

Yıl sonu karnelerini aldığımız günün ertesi sabahıydı. Güneş ışığı odanın karanlığını dağıtmak üzereydi. Yer yatağında beraber yattığım erkek kardeşimi uyandırmadan yavaşça doğrudum. Dış kapının önünde duran boya sandığımı alıp yola koyuldum.

Halk otobüsünde fazladan nefes alacak yer bulunmazdı. Hemen hemen akranım olan arkadaşlarımla Kızılay Çarşısı Durağı'nda inip Ustalar Kahvesi'nin bizi bekleyen kaldırımlarına dizilir, saat yedi olduğunda işçiler gelir "boyalım mı abi?" denirdi. Bu şehrin ayazı da meşhurdur. Yerin soğukluğunu bütün bedenimde hissedirdim. Ayakkabı sandığım kendim gibi küçüktü. Fazla ağırlık yapmaması için Kenan abi öyle tasarladı. Boyadığım her çift ayakkabıdan bir ekmek parası kazanıyordum. Herkesin kendi yeri vardı ve orayı kimseye kaptırmamak için kimi zaman uyanık olmak gerekiyordu. Gerekirse kavga da edilirdi. Aramızda adı konulmamış bir yarışın içindeydik.

Ustalar Kahvesi'den ayrılıp adliyenin karşısındaki mıntıkama gittim. Terlikler elimde doğruca müşterilerin olduğu iş hanına girdim. Bir çift kundurayla aşıya indim. Ayakkabıyı sırasıyla fırçalayıp tozunu alır, boyar, akabinde cilalar, tekrar fırçalar nihayetinde kadifeyle bir güzel parlatırdım. Bu esnada olmadık hayallere kapılır bilmediğim diarlara gider, büyük adam olur, çocuk-



lara yardım eder, sonunu tamamlamadığım türküler söyledim. Ayakkabı cilasını sandığın bölmesine yerleştirdiğim sırada sokağın başında kara saçlı kara bir kız gördüm. Özenle giyinmiş temiz kıyafetli kızın elinde İngilizce ders kitabı vardı. Bana doğru yaklaştı, siyah güneş gözlüklerini saçlarının arasına takıştırdı ve elindeki bozuk parayı uzattı. Kendi yaşlarında birisinin çalıştığını görünce büyük kalbi yardım etmek istemiş. Kara kızın masalsı güzelliği karşısında yüreğim bedenime sığmaz oldu. Söylenecek sözler utangaçlığıma çarpıyordu. Yolunu kaybetmiş gözlerim sandığıma sığındı. Sonunda ağızdan bir iki kelam dökülüverdi. "Ayakkabımı fırçalayayım o zaman yoksa kabul etmem." dedim. Zaten boyalıydı ayakkabısı. Hızlı kıvrak ellerim işin bitmesini istemiyor, zaman dursun, ilerlemesini istiyordu. Kim olduğumuza dair konuşmamıza gerek yoktu. İkimiz de çocuktuk.

Zaman durmadı aktı aktı, önce sol ayakkabı fırçalandı, sonra sağ ayak sandıktan yere doğru adımını attı. Parmak ucuyla yürüyen elim ellerine dokundu. Sadece alınan bozuk para değildi, yakarı-

şıydı kalbimin, "Gitme!" diye haykırmak başka türlü nasıl söylenir.

Tek dilden çıkarcasına peşi sıra "teşekkürler" edildi. Hatırda kalan küçük bir tebessümle kara kız dershaneye doğru yürüdü. Ardından her adım atışına bakakaldım. Kara kızın adını dahi soramamıştım. Gerçi o da adımları sormadı. Ben kara çocuk.

Pazar günü bahçede toplu saç tıraşı olacaktık. Bizim gecekondu bahçenin arka tarafında, girişi mutfak, iki göz odadan ibaretti. Banyomuz ise evin dışında tahtadan çevrili tuvaletimizdi. İki adım önümüzde giriş katında Sinanlar, üst katında Emreler oturuyordu. Ev sahibimiz sınıf arkadaşım Emre'nin babası Davut amcaydı. Davut amca koyun kırpma makasından hallice saç makinesiyle sırasıyla on erkek çocuğu tıraşlayacaktı. İki seçeneğiniz vardı; ya sıfır numara ya da üç numara saç kesimi. Bahçenin her bir

yerini güneşten şemsiye misali koruyan asma ağacının altında bu kıyım gerçekleşecekti. Her yaz Japon tapınaklarında dövüş sanatı öğrenen küçük şövalyelere benziyorduk. Ne yapıp edip bu toplu merasimden, ninjaları andıran görünümünden kurtulmam gerekiyordu. Normalde pazarları boyaya çıkmazdım. Hem saç tıraşından kurtulma hem de kara kızın görme arzusuyla, Sinanların kedisi bile uyanmadan erkenden boya sandığımı yükleyip kaçtım. Yaz boyunca işe gitmek mecburiyettendi.

Bir saat bazen güne benzer, bitmez zaman yerinde sayar. Gün başka bir günü o kadar hızla kovalar ki bir hafta dünden sonraki gün gibidir. Yine günlerden cumartesi. Adliye sokağından belki yarın gelir umuduyla ayrıldım. Dericiler sokağında müşterimin olduğu iş hanının köşesinde saklanarak etrafı iyice kolaçan ettim. Sobacı, tuğlaların sağlamlığını, yakacak dışında yemek konulacak gözün derinliğini, ne kadar kaliteli olduğunu, değerini hak ettiğini anlatarak fiyattan bir lira aşağıya inmek istemiyordu. Karşısında kabullenmekten başka seçenek bırakılmayan adam pazarlık savaşında çok da ısrarcı olmadı.

Sobacının karşısındaki berber dükkânını korkan gözlerle keşfe devam ettim. Berber ustura bıçağıyla hünerini sergiliyordu. Berberin alışlagelmiş şekilde her fikri onaylayan başı, uzay boşluğunda istemsizce hareket ediyordu. Hal hatır, ne işle meşgul olduğu faslı bitmiş, her muhabbetin olmazsa olmaz ortak tanıdıkları bulunmuş gözüküyordu. Sıra enseye geldi, topuklamak için tam fırsattıydı.

Hep aynı korku; ya yakalanırsam! Doğulu olduğum koyu tenimden anlaşılıyordu. Bir iki Kürtçe kelime ezberleyenler aynı soruyu soruyordu. "Tu kürdî dizanî?" Evvelce berber de sordu. İkinci soru bu işin burada bitmeyeceğini, bunun başlangıç olduğunu gösteriyordu.



"Müslüman mısın?". 'Ben de sizdenim, bırak beni' dercesine "Müslümanım" dedim. "Elhamdülillah Müslümanım diyeceksin imansız!" diyerek tokadı yapıştırdı. Sobacı, sünnetli olmadığımı ortalığa döktü. Kendisini eşraftan sanan, itibarı üç kuruştan fazla olmayanlar da dahil oldu. Zorla pantolonumu sıyırıp baktılar. Tıpkı 1 Mayıs günü Gayrettepe Karakolunda olduğu gibi. Uzun boylu, deri ceketli, safını belli eden bıyıklarıyla koltuğunda oturan genç komiser, kimliğimin önünü arkasını çevirdi, hafifçe ayağa kalktı. Nereli olduğumu artık biliyordu. Üstüne bir de Taksim'e izinsiz çıkmıştım. Beni gözleriyle tarttıktan sonra sorguya başladı. "Müslüman mısın?". İkinci sorudan başlamıştı. İlk sorunun cevabı henüz gözlerinden kaybolmamıştı, yaş ilerledikçe yüzüme bir nurlanma da gelmemişti demek. Gözlerim "sizden değilim" diyordu. Bir sonraki soru da tanıdıktı. "Sünnetli misin?" Beni sünnet eden mahallenin namı değer sünnetçisi Ustura Cemil'i şahit gösterecek değildim. Sustum. Bu sefer tokat gecikmeli geldi. Havada sallanmam uzun sürmedi. Bir oda dolusu meraklı gözün kontrolünün sonunda; pantolonumu, sağından solundan çekiştirilmiş tişörtümü, kandan yapış yapış olmuş en sevdiğim kot ceketimi, iç çamaşırimi ve bağcıkları bıçakla kesilmiş ayakkabılarımı kucakladım. Anadan üryan nezarethaneye götürülmek üzereyken komiser durdurdu. Yeni bir sual beklerken, gafil avlandım. Bu yediğim Osmanlı tokatıydı.

Defalarca uyandım, uyumak istedim, yorganın altına girdim, saklandım lakin içimdeki korkuyu bir türlü atamadım. Fiskostaki geyikler öne doğru yürüyor ama ilerlemiyorlardı. Perdenin içine işlenmiş yaratıklar her an üzerime atlayıp boğazlayacak zannediyordum. Kafamın içindekilerle cebelleşip durdum. Çok yorulmuştum, sonunda uyuyakaldım. İçimde dolaşan kâbus, günü de esir

alacaktı. Karanlıktan beslenen karabasan gündüz uçurtmalara musallat oldu. Gökyüzü kara renge boyandı. Sene 93, Temmuz'un ikisiydi.

Akşam eve döndüğümde babam, annem, kardeşlerim televizyonun karşısına gulbeng tutarcasına dizilmiş dua ediyorlardı. Televizyondan duman yükseliyordu. Yanan otelin kırık camlarından yükselen alevler ocağımızın tam ortasına düşmüştü.

Sabah erkenden kalkan anamın gözlerinin derinliklerinde dolaşan korku günyüzüne çıkıyordu. Bulutlarla taşınan kül henüz toprağa düşmemişti. Oyali yazmasıyla kelimelerin üstüne düşen yaşı silerken, "sakın Alevi olduğunu kimseye söyleme" dedi anam.

Yalnız değildim, ayakkabı boyayan, simit satan cümle çocuk mayası birlikte yoğrulmuş endişeli öğüdü aldı. "Sakın söyleme!" Öyle ki gazeteciler fotoğrafımızı çekmek istediklerinde bizden yaşça büyük olan Ahmet abi olay mahallinden sıvıştı. Ertesi gün gazetede "arkadaşları oyunda, onlar iş başında" başlıklı haber yayımlandı. Havuzda yüzen çocuk fotoğrafları yanında bizim de fotoğrafımız vardı. Herkesin saçı üç numara, benimki hariç. Anam hâlâ çeyiz sandığında eşsiz bir mücevher değerinde saklar.

Yaz ortasında bizim de bir havuz maceramız olmadı değil. Belediye binasıyla kapalı çarşının ortasında içine dilek tutulup bozuk para atılan küçük fiskiyeli havuzda, biz bozuk paraları toplarken Tarık o zaman yeni yeni popüler olan tasoların derdine düştü. Mehmet abi kardeşinin beş para etmeyen uğraşına kızarak havuza itti. Üstü başı sırlıklam oldu Tarık'ın. Kahkahamız bekçinin düdüğüyle kursağımızda kaldı. Havuzun sağına soluna bıraktığımız kıyafetlerimizi kucaklayıp çırılçıplak sıcak sular mevkiine kadar yaklaşık beş dakika tabanlarımız kaba etlerimize değerek

koştuk. Şehir merkezinde şaşkın bakışlı gözler, bir grup çocuğun tuhaf atletizm yarışmasına tanıklık etti. Anlaşıldığı üzere bu yaşa kadar üryan geldik, gidiyoruz.

Birbiri ardı yaz günlerinde normalde dağınık olan saçlarımı kara kızın gördüğündeki gibi yana taradım. Defalarca geç kalacağım diye olmadık zamanda boyanan ayakkabıları yetiştirmek için alınımdan gözlerime akan terleri sildim. Hafta sonları dershaneye geldiğini bildiğim halde her gün hiçbir randevu olasılığını kaçırmadan olmam gereken yerde, vakitten bir saniye bile eksiltmeden hazır ve nazırdım.

Adı neydi bilmiyordum, görsem nasıl seslenecektim bilmiyordum. Sadece aklımda kalan siyah güneş gözlüklü, hafif kıvrıkcık saçlı, elinde İngilizce ders kitabı olan kara bir kız.

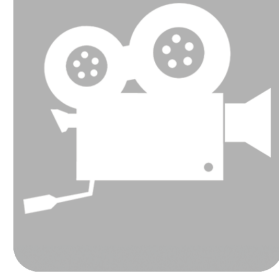
Ezan sesi araba seslerini bastırıyordu. Adliyenin orada her zamanki yerimde heyecanımdan eser yoktu. Durma noktasındaydı kalbim. Okul hafta başında açılacaktı. Kararımı verdim, hafta sonu gelmeyecektim. Son defa dershaneye doğru baktım. Bulutlardan izini sürdürdüm. Soluksuz yağmurun sürüklediği küçük taşların ardında aradım. Gelmeyeceğini bile bile. Sokak bomboştu. Kırtasiyeciler abla kirlenmiş camını siliyordu. Eskimiş dikiş makinesinin sesi şaşaalı zamanından uzak, emekliye ayrılmaktan başka şans olmayan detone solist kadınları andırıyordu. Lokantada halinden memnun olmayan mübaşirler içlerine bağıyor, tabldot yemeklerini yazgılarının bir gereği olarak

yıyorlardı. Şipşak dayı gözlerini nüfus müdürlüğünden gelecek olan avlarına diyor, sokağı işgal eden ayakkabılar ise arkalarından iz bırakmıyordu. Sokakta onsuzluk vardı. Aramaktan vazgeçmiş gözlerim iki müşterinin bıraktığı siyah ayakkabılardaydı. Bir solukta şehrin en işlek caddesinden karşıya geçtim. Aynı nefesle boya aldığım malzemeci dükkânından çıktım. Tabureme oturdum. Önce ayakkabılara cila sürdüm. Çakmağı ateşledim ve eylemime başladım. Arkeolog titizliğinde kazıma işlemini ta-

mamladım. Mavi ile kırmızı boyları yeni aldığım süngerle birbirine karıştırıp harmanladım. Sonra sarı renkli boyanın kapağını açtım. Ayakkabılar bir sihirbaz marifetiyle boyadıkça değişti, güzelleşti. Sokak Yasemin ve Menekşe kokuyordu. Ayakkabıları oracıkta bıraktım. Hayattan iki çift terlik ve iki ekme parası alacaktıydım.

Eve gitmeden doğruca, lakabı kasap olan berber Şevket amcanın dükânına vardım. Koltuğa oturdum. Suaşını beklemeden üç numara dedim. Zira çocukluğumun vazgeçilmez saç kesimi alabros ya da Amerikan modeli bu dükânı uğramamış, Şevket amca tarafından gavur icadı sayılmıştı. Çocuklarını dükânı getiren babalara çarşığı kastederek, 'aşağıya götürün orada traş ettirin' diye azarlardı. Kırpılan saçım beni terk ettikçe küçük dükkânın yer yer kırık, çatlak fayans döşemelerinin üstünü kapatıyordu. Aynaya baktım. Her şey kabak gibi ortadaydı.

İçimde
dolaşan kâbus,
günü de esir
alacaktı. Karanlıktan
beslenen karabasan gündüz
uçurtmalara musallat oldu.
Gökyüzü kara renge
boyandı. Sene 93,
Temmuz'un ikisiydi.



toprak güney

Dolunay Katilleri: They Don't Live Long

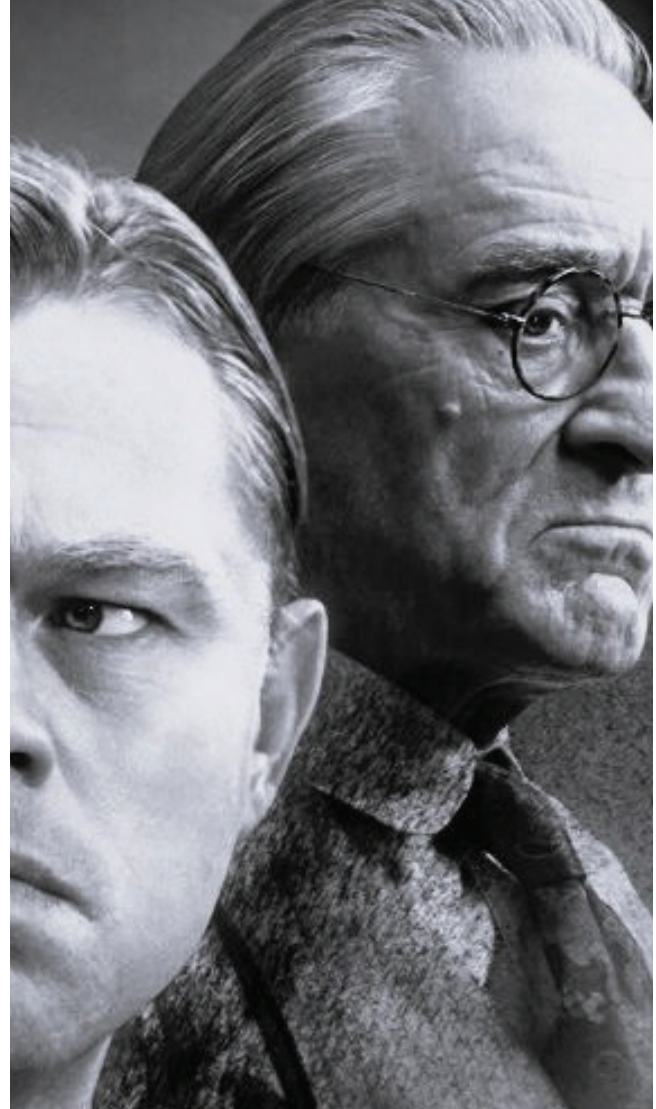
FILMİN AÇILIŞ SAHNESİ: SÜRGÜN AYINI

1800'lerin başı... Oklahoma... Henüz ABD'ye bağlı bir eyalet değil. Verimsiz, çorak ve dağlık alanlardan oluşan ve ucuza alınıp satılan arazilere sahip bir bölge. Hemen kuzeyinde Kansas ve Missouri. Buraları Oklahoma'dan daha verimli ve Amerika yerlilerinin yoğun yaşadığı, beyaz yerleşimcilerin akın ettiği, Osage halkının da terk etmek zorunda kaldıkları, sürüldükleri vatanları.

Sürülen Osage halkının Oklahoma'yı tercih etme nedenleri; buradaki arazileri ucuza satın alabilme şansı ve dışardan gelen yerleşimcilerin bu tür verimsiz ve tepelik yerleri istila etme ihtimalinin düşük olmasıydı. Osage şefi de bir konsey toplantısında bu durumu vurgular: *"Eğer halkım, arazinin tam yerleşime elverişli olduğu bir yere, batıya giderse, beyaz adam bizim yerleşkemize gelecek ve 'toprağımızı istiyoruz' diyecek... Sonra arazi bitecek ve Osagelerin yuvası kalmayacak."* Göç eden Osageler, istilacı yerleşimcilere cazip gelmesin diye bile bile bu topraklara yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

Osageler, Oklahoma'daki yerleşim yerlerini (rezervasyon alanı) düşük ücrete de olsa satın almışlardır. Zira yüzyıl bile geçmeden bu arazilerden petrol fışkıracak ve toprakları parasıyla satın aldıkları için petrol üzerinde de hak sahibi olacaklardır.

Filmin açılış sahnesinde bir ayın var. Kazık benzeri bir sopa kutsanır ve toprağa gömülür. Yeni topraklara kazık çakma ritüeliyle, artık yeni yerimiz burası mesajı verilir. Böylece film, Osagelerin





Oklahoma'ya sürgünü sonrasını işleyeceğini bize gösterir. Bu ayinde asimilasyonun, özünü yitirmenin kaçınılmaz olduğu da vurgulanır. Yeni dili öğrenme zorunluluğu ve kendi dillerini unutacak olmanın kaçınılmazlığı da ayin sahnesinde anlatılır. Sürülen halkın akıbetinin ne olacağı hatırlatılır bu giriş sahnesiyle.

PETROL ZENGİNİ OSAGELER

Dünyada petrol kuyusu kazma tarihi çok eski değildir. İlk ticari petrol kuyuları 1850'lerde açılıyor. Filmin geçtiği coğrafyada da 1900-1920'ler arası çok sayıda petrol sondajı yapılıyor ve Osage halkının esas zenginleştiği tarihler bu aralıkta.

1900'lü yılların başları, ABD'de petrol sondajlarının arttığı yıllar bir yandan. Bir petrol tüccarının zenginleşme hikayesini anlatan ve Upton Sinclair'in yazdığı "Oil" romanından uyarlanan "**Kan Dökülecek**" filminde de petrol kuyusunun kazıldığı tarih 1902. Günümüzde sınırlı sayıda büyük petrol şirketinin tekelinde olan petrol ticareti, 1900'lü yılların başında, irili ufaklı çok sayıda girişimci ve şirket eliyle yürütülüyor. Petrolün bulunduğu araziye kiralayacak parası olan şahıslar dahi küçük çapta petrol kuyusu

kazıp petrol işine girebiliyor. Oil kitabındaki girişimci de arazi kiralayarak kuyu kazıyor ve çıkan petrolle zenginleşiyor. Bu üretim tarzı Osagelerin de zenginleşmesinin önünü açıyor. Çünkü arazisinde petrol olan herkes, arazisini şirket ya da şahıslara kiraya verebiliyor.

Osageler, sürüldükleri bu toprakları satın alarak yerleştiğinden ve ABD hükümeti ile yaptıkları anlaşma gereği, Osage topraklarından çıkan her türlü maden ve yakıt Osage kabilesine ait olduğundan, arazilerini petrol arayıcılarına kiraya verebiliyorlardı. Osageler petrolü kendisi çıkarmamakta, petrol yüklü arazilerini yüksek fiyattan kiraya vermekte ve petrol gelirlerine belli hisseden ortak olmaktaydılar. Bu da sürekli bir gelir demektir.

Kabile kısa süre içinde keşif için daha çok araziye daha fazla arayıcıya kiralar. Çoğu arazide petrol çıkar. Osageler gittikçe zenginleşirler.

GÜNDELİK HAYAT

ABD hükümeti, Osageleri daha güneye sürdükten sonra, burada da onları asimile etme peşindeydi. Merkeze bağlı bir birim olan Kızılderili İşleri Bürosu kurulmuştu. Bu

büro yoluyla, özellikle yeni kuşak yerli nüfusa, beyazların dili ve dini öğretilmekteydi. Filmde gördüğümüz birçok sahnede, Osage halkını Katolik kilisesinde ibadet ederken görürüz.

Filmde bize gösterilen yıllar 1916-1925 yılları arasındır. Ernest'in (DiCaprio) trenden indiği ve Osage'ye geldiği yıl, filmde görünme de muhtemelen 1916 yılıdır. Ernest'in Mollie ile evlendiği yıl, kayıtlara göre 1917 yılıdır.

Mollie, 7 yaşındayken (1894 yılı), Kızılderili İşleri komiseri tarafından zorla Katolik okuluna (St. Louis) gönderilir. Komiser, Mollie'nin ailesine, "Kızılderililer, beyaz adamın yöntemlerine uyacaktır, ister gönül rızasıyla ister zorla." diyerek, kızlarını bu okula gitmeye zorlar.

Yatılı olarak gittiği bu okulda yılın 8 ayı eğitim görür. Okulda, kendi Osage dilini konuşması yasaktır. İngilizce konuşma zorunluluğu vardır. Katolik kitap ve metinleri okutulur. Günün her saati planlıdır. Piyano, güzel sanatlar, coğrafya ve aritmetik de öğrenirler. Amaç Mollie'yi ve yaşitlarını okul aracılığıyla asimile etmek ve onu "ideal kadın" haline getirmektir.

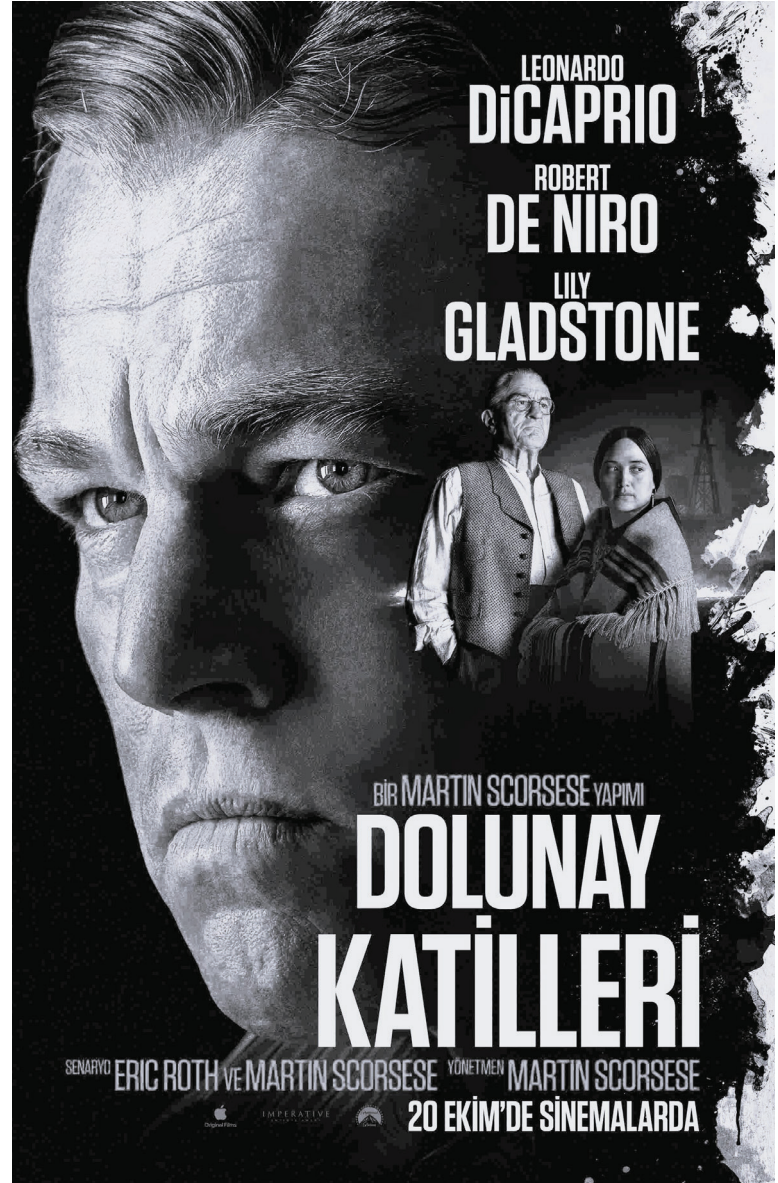
Filmde gördüğümüz Osageler, artık çoğunlukla asimile olmuş ve Katolikleşmiş kuşaktandır.

Osageler, geldikleri coğrafyada yaşayan beyaz halk tarafından aşağılanıyor ve ayırmıcılığa maruz kalıyordu. Kendilerine her şey fiyatının çok üstünde satılıyordu. Filmde hatırlayacak olursak, Ernest tarafından Anna'nın cenaze masrafları için ödeme yapılacağı sırada, normalde 300 dolar tutan cenaze masrafına 2000 dolar istenmişti. Ernest'in tepkisi ise fahiş fiyat politikasına işaret ediyordu: "Bana da mı Osage fiyatı çekiyorsun?"

O dönemde beyaz adamın bir Kızılderili'yi öldürmesi cinayet değil, hayvana zulüm olarak görülüyordu. Filmdeki suikast sahneleri hatırlanacak olursa, cinayetlerin özensizliğinin nedenini anlamak kolaylaşacaktır. Cinayeti işleyen tetikçiler yargılanmayacakları ve Osagelerin öldürülmesinin pek tepki yaratmayacağından emin olduğundan, intihar süsü verilerek işlenmesi tembihlenen cinayetler için dahi özensiz davranmakta, kişiyi gelişigüzel ateş ederek öldürmektedirler.

Filmin başlarında, belgesel tarzında sırayla gösterilen birkaç cinayet, "no investigation" diye bitirilerek, Osagelerin yaşam hakkının değersizliği, hiçbir cinayetin soruşturulmadığı belirtiliyor.

Osageler, petrol zengini olduktan sonra, bir süreliğine oldukça refah bir hayat sürerler. Hemen hepsinin evi, hizmetçisi, şoförü, arabaları vardır. (Mollie'nin de hizmetçisinin olduğunu hatırlayalım.) Ancak bu zenginlik artmasına rağmen, aşağılanmaktan ve öldürülmekten kurtulamamışlardır. Vesayet sistemi ile paralarını yönetme hakları ellerinden alınmış; miras hakkını gasp etmeye çalışan evlendikleri beyaz adamlar tarafından öldürülmüşlerdir. Ernest de böyle bir adamdır.



VESAYET

Mollie'nin filmde ilk belirlediği sahnede, pek anlam veremediğimiz bir diyalog yaşıyor.

Bu sahnede anlıyoruz ki Mollie "kısıtlı". Tedavi için yaptığı harcamaların hesabını veriyor. Kendisine sorulan sorular aşağılayıcı nitelikte: "Tedavin başarılı oldu mu?" Daha sonra annesinin de kısıtlı olduğunu öğreniyoruz. Annesinin marketten satın aldığı et için ödediği paranın hesabı soruluyor: "Sence bu kadar et fazla değil mi?" diye. Sonrasında kapıyı çarpıp çıkıyor. Bu sahnede, kısıtlanmanın aşağılayıcı yönlerinden bir kısmı gösteriliyor.

Osageler, sürüldükleri bu toprakları satın alarak buraya yerleştiklerinden ve hükümetle anlaşmaları gereği topraktaki doğal maden ve petrole sahip olduğundan, bu zenginliğe devlet dokunamıyordu. Çareyi daha sonra buldu; vesayet...

ABD hükümeti, birçok Osage'nin paralarını idare edemeyeceği bahanesiyle, Kızılderili İşleri Bürosundan, kabilenin hangi üyelerinin tröst fonlarını (petrolden gelen zenginliği) yönetebileceğine karar vermesini istemişti. Osageler parayı harcama konusunda "yetersiz" kabul edilerek kısıtlandı ve tüm harcamalarını denetleyen ve yetkilendirilen yerel bir beyaz vasi tayin etmek zorunda kaldılar.

Osagelerin petrolden gelen zenginliği arttıkça, beyaz sermaye sınıfı, vesayet sınırlamalarını daha da sıkılaştırdı. 1921'de Kongre, Osagelerin paralarını nasıl harcayacaklarını belirleyen daha acımasız bir yasa çıkardı. Artık vasiler, sadece mali durumu denetlemekle kalmayacak, aynı zamanda bu Osage yerlilerini kısıtlayacaktı. Kısıtlanan kişiler, milyon dolar sahibi olmasına rağmen yılda birkaç bin dolardan fazla para çekemeyecekti. Kabilenin seksen yaşlarındaki son hane-dan üyesi şefi, yaptığı açıklamada;

"Çok sayıda küçük çocuğumuz var, onları yetiştirmek, okutmak istiyoruz. Rahat olmalarını istiyoruz. Paramızın bizi umursamayan birileri tarafından alınulmasını istemiyoruz. Paramızı şimdi istiyoruz. O bizim paramız. Paramızın sırf biz kullanmayalım diye bir zorbanın elinde



durmasını istemiyoruz. Bu hepimize yapılan bir haksızlıktır. Bize bir avuç küçük çocuk gibi muamele edilmesini istemiyoruz. Bizler yetişkiniz, kendi başımızın çaresine bakabiliriz" diyerek isyan etmişti.

Vasiler genellikle Osage County'deki en önde gelen beyaz vatandaşlar arasından seçilirdi. Mollie evlenince vasisi kocası Ernest oldu. Osageli kadınlarla evlenmek, beyaz erkekler için iki sebeple çok cazipti. Biri, bu kadınların petrol zengini olması, diğeri ise onlarla evlenen beyaz erkeklerin doğalında vasi olarak atanması. Yani daha kadın ölme-

den onun mirasını yönetme hakkına sahip oluyordu beyaz adamlar. Bu durum (Osage kadınlarıyla evlenmek arzusu) o kadar yaygındı ki, filme soruşturmacı Tom White'ın dahil olduğu bölümde, soruşturma kadrosundaki bir ajan kendini "dışarıdan buraya evlenmek için gelen bir adam" olarak tanıtıyor ve bu durum sırtıtmıyordu.

MOLLIE VE AİLESİ: CİNAYETLER

Mollie, annesi Lizzie ile yaşıyor. Kardeşleri Anna, Rita ve Minnie.

Anna, 1921'de silahla öldürülüyor; annesi Lizzie ve Minnie zehirlenerek, Rita ise evi bombayla havaya uçurularak...

Mollie de zehirlenerek öldürülmeye çalışılsa da soruşturma ekibi cinayetleri araştırınca bu durumun farkına varıyor ve Mollie tedavi edilerek kurtarılıyor.

Mollie ve ailesinin hikayesi, ilk kez etraflıca soruşturulduğu için ve Soruşturma Bürosu tarafından artık dikkate alınmak zorunda kalındığı için önem taşıyor. Bugüne kadar öldürülen Osageler için soruşturma yapılmadığından, filmin merkezine de doğal olarak bu aile konulmuş oluyor. Osage cinayetleri için açılan ve etraflıca yürütülen ilk cinayet soruşturma dosyası...

Sonuç: They Don't Live Long

Peki "Dolunay Katilleri" ismi nereden geliyor? Anlatıyor kitabın¹ giriş paragrafında Grann, betimleyerek. Tarifinin özcesi;

"Nisan ayında, Oklahoma'nın Osage bölgesindeki meşelik tepelere ve uçsuz bucaksız çayırlara milyonlarca minik çiçek yayılır. Mayıs ayında çakallar, korkunç büyüklüğe ulaşan ayın altında ulurken, uzun boylu bitkiler küçük çiçeklerin ışığını ve suyunu çala çala üzerlerine çökerler. Küçük çiçeklerin boynu bükülür, taç yaprakları uçuşur ve çok geçmeden toprağa gömülürler. Bu nedenledir ki Osage yerlileri, mayısı, gökyüzündeki ayın "çiçek öldüren" zamanı olarak tanımlarlar."

Bu hikayedeki çakallar, Hale ve yeğen-

¹ *Dolunay Katilleri: Osage Cinayetleri ve FBI'nın Doğu David Grann, İthaki Yay. 2. Baskı-2023 (Yazıda kullandığımız veriler bu kitaptan alınmıştır.)*

leridir. Öldürülen küçük çiçekler, azınlıkta olan Osage yerlileridir. Mollie'nin kardeşi Anna Brown, 1921 Mayıs ayında öldürülmüştür. Osage soruşturmalarına konu edilen ve Mollie'nin ailesinden olan ilk kurbandır. Filmin (kitabın) ismi buradan gelmekte. Mollie ve ailesinin cinayetleri oluşturulana kadar, Osagelerin kaderi şu alışlageldik cümleyle geçiştiriliyordu: **"They don't live long: Osageler uzun yaşamazlar."** Çoğu, hastalıktan erken yaşta ölüyordu; aslında zehirleniyordu. Barbar oldukları için birbirlerini vuruyorlardı; aslında suikasta kurban gidiyordu. Bir şekilde erken ölüyorlardı; uzun yaşamıyorlardı. Böylece miras hakkı beyaz vasilerinin eline geçiyordu.

Scorsese sinemasının genelinde "mafya", "suç", "hesaplaşma" unsurları önem taşıdığından, bu filmin anlatısı da kendisine cazip gelmiş gibi. Özellikle son sahnede, başrol karakterlere günümüzde ne olduğu (kaç yıl ceza aldığı, nerede yaşadığı) bilgisinin verildiği bölüm, alışlageldik şekilde yazılı olarak değil, seslendirilerek (radyo tiyatrosu havasında) veriliyor. Scorsese de cameosuyla Mollie'ye ne olduğunu metinden seslendiriyor. Mollie'ye sahip çıkan tavrını sürdürüp, finalde de onu bizzat anmış oluyor.

Scorsese, dramatik anlatımdan genel olarak kaçınmış. Daha filmin başında, ayın sahnesinde ağıt yakılırken, ani sahne geçişiyle eğlenceli bir sahneye geçiliyor, yerden petrol fışkırıyor ve yerliler etrafında dans ediyor. Yine bombalı suikast sahnesi sonrası yoğun dramatik anlar gösterilecek gibi olurken, aniden sahne değişiyor ve eğlenceli bir Pazar sahnesine geçiliyor. Film duygu yoğunluğuyla değil, düşünerek izlememizi sağlıyor bu tarzla. Dramatik tarzla bu konuyu işleyip izletmek ne kadar kolaysa, türü bozarak izletmek de sıra dışı olduğundan, o kadar riskli. Bu riski göze alıyor yönetmen ve çok da güçlü bir anlatım elde etmiş gibi görünüyor.

Film iyi bir uyarılama. Belgesel, tarih ve araştırma türünde bir kitabın, bu kadar güçlü bir epik-dramatik anlatımla kurgulanması, Scorsese ve ekibinin sinema diliyle yeni bir tarih yazımı yaptığına da işaret ediyor.

Beritan' ın Anısına

Uçurumları dişliyorum,
Engin dağların kıyısında.
İrmaklara, şelalelere meydan okuyorum.
Doğumları, doğum tanrıçalarını selamlıyorum.
Yaşamı ve bereketi kutsuyorum.
Seslerini işitiyorum
Özgür düşlerin elçileridir onlar
Toprağın, suyun, ateşin ve havanın hürmetine
Bir bir doğuyor ve doğuruyorlar...
Uçurumları dişliyorum,
Çağlardır gelen bir rüzgarın dikişindeyim.
Tarihin belleğime kazdığı şahlığın, zorbalığın,
Yalancı ve zalim beyliğin uğultusudur bunlar.
Ellerini uzatıyorlar reddediyorum ihanetleri, ihtimalleri...
Uçurumları dişliyorum
Sesim çağların, çağlayanların,
Dirilmiş ve öldürülmüş ruhların çılgılığıdır.
Dürtüyorum ermiş, suskun, kızgın dağları...
Uyandırıyorum yaşamın habercilerini,
Müthiş zilgıt tufanları kopuyor içimden.
Sesim; lêlikan'ın tililisi!..
Umuda bir çağrışım,
Zaferi bir dönüşümdür.
Kadınsal yiğit kimliğimle,
Kavganın en büyüğü, görkemin ta kendisiyim ben!
Bugün hiç olmadığım kadar deliyim, cesurum, güçlüyüm.
Şahidim olsun lêlikan; rüzgarları savuracağım.
Dağlarımın çiçeklerine onurlu, özgür bir yaşam bırakacağım.



özgün demirci

Isaac Asimov'un Robot Serisi

Asimov, sadece bilim-kurgu yazınının değil, genel olarak edebiyat dünyasının en güçlü beyinlerinden birine sahip. Hani kitaplar için kullanılan "elinden bırakamamak" diye bir tabir vardır ya, işte Asimov kitaplarını okurken bu tabiri yeniden keşfediyor insan.

Olayların örgüsü, sürekli el yükselterek şaşırtan, hatta bazen "yok artık!" dedirten bir yazarla tanışacaksınız.

Polisiye veya bilim-kurgu türlerinin en az birinden hoşlanıyorsanız ya da edebi eserler konusunda seçiciyseniz Asimov'un Robot Serisi'ne bakmalısınız.

Yapay zekâ ve robot teknolojisi ile ilgili tartışmalar yoğunlaşmışken önerilebilecek ilk eser bu kitap serisi olacaktır.

Hikâye, günümüzden yüzlerce yıl sonra, uzak bir gelecekte yaşanıyor. Robotlar toplumda yaygın bir şekilde kullanılıyor, ama henüz sadece sıradan robotlar. Yani bildiğin düz mantık. Fakat bugün yapay zekâ dediğimiz yaratıkların temelini oluşturuyor. Serinin ilerleyen bölümlerinde bu tartışma da okuyucuya sunuluyor.

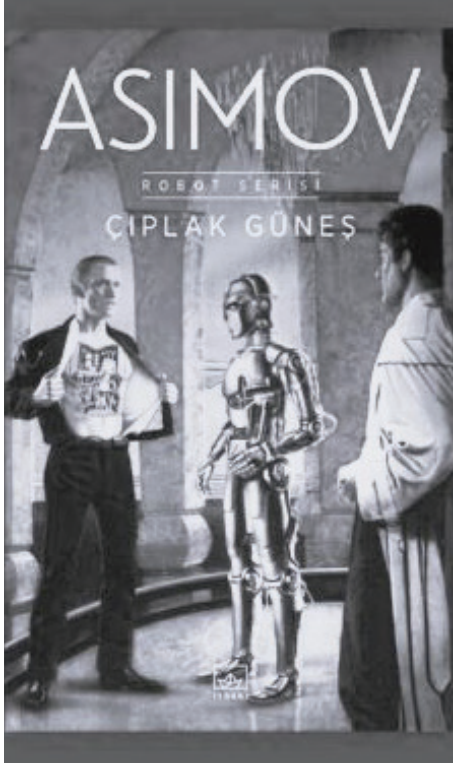
Diyaloglar içerisinde yapay zekanın farklı yönlerine dair tartışmaların yanı sıra

toplumsal düzen ve insanın kendi hayatını sorgulamasına ilişkin yorumlar da bulacaksınız. Hikayedeki karakterlerden birisi şu cümlelerle ne için yaşadığını ve ulvi bir amacın bireyin hayatına neler kattığını anlatıyor:

"Ben hayatım boyunca hiçbir şey yapmadım. Eften püften şeylerle kendimi eğlendirdim... Sevdim, sevildim, bir eş ve anne oldum. Fakat bunların hiçbirinde birey olamadım. Ansızın yok olsaydım veya hiç doğmasaydım bundan hiç kimse ya da hiçbir şey etkilenmezdi – belki bir iki yakın dost hariç. Ama şimdi durum farklı.

(...) Hiçbir işe yaramadan geçirdiğin yıllardan sonra bir işe yaramanın, boş olduğunun zannederken harika bir şey içerdiği anlaşılan bir hayat bulmanın, mutlu olma ümitlerinden vazgeçtikten çok ama çok sonra mutluluğu yakalamanın ne kadar büyük bir fark yarattığından haberin var mı?"

Asimov'un Robot Serisi'nden önce yazdığı robot hikayelerinin toplandığı, "Ben Robot" isimli bir kitabı daha vardır, bir de bu hikayelerden ilham alınarak senaryosu yazılmış olan "Ben Robot" isimli bir Hollywood filmi. Eğer Robot Serisi'ne başlayacaksanız -zorunlu olmamakla birlikte- bu iki esere de bir bakmanızı öneririm.



“Acaba yapay zeka dünyaya egemen olup insanlığın sonunu mu getirecek?” sorusu, pek çok insanın korkularından birisi. Asimov bu sorunu ünlü “robotiğin üç yasa-sı” ile çözmüş:

1- Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz.

2- Robotlar, birinci kanunla çelişmediği sürece insanlar tarafından verilen emirlere itaat etmek zorundadır.

3- Robotlar, birinci ya da ikinci kanunla çelişmediği sürece kendi varlıklarını korumak zorundadır.

Asimov hikayelerinde robotlar ‘pozitronik beyin’ adı verilen düşünme ünitelerine sahipler. Bu ünitelere üretim aşamasında yukarıdaki üç yasa yükleniyor ve robotlar bu yasaların sınırlarının dışına çıkamıyorlar. Romandaki olayların gelişiminde bu üç yasa önemli bir rol oynuyor.

Yaşanan cinayetleri çözmeye çalışırken hem poliseye türünün gizemli ve zekâ geliştiren detaylarıyla hem de yapay zekanın bugün tartışılan yönlerine Asimov’un daha o dönemden verdiği yanıtlarıyla karşılaşacaksınız.

Çelik Mağaralar, 1954
Çıplak Güneş, 1956
Şafağın Robotları, 1983
Robotlar ve imparatorluk, 1985

Bu dört kitap 1954 ile 1985 yılları arasında yazılmış, ama bugünün tartışmalarına yanıt veriyor.

Yapay zekaya karşı duyulan korkuya Asimov’un birinci kitabın giriş bölümünde yazdıklarıyla verdiği bir cevap var. Bu yazının o cümlelerle bitmesi gerekiyor.

“1920’lerde ve 30’larda robotları kaçınılmaz bir şekilde yaratıcılarını yok eden tehlikeli aygıtlar olarak hayal etmek çok yaygın bir hal aldı. İnsanların bilmemesi gereken şeyler olduğu düsturu tekrar tekrar ortaya kondu.

Fakat gençliğinde bile bilgi tehlike teşkil ediyorsa çözümün cehalet olduğuna inanmayı kendime yediremedim. Bana hep çözüm bilgelikmiş gibi geldi. Tehlikeye bakmayı reddetmezsiniz; öyle yapmaktansa onun hakkından nasıl güvenle geleceğinizi öğrenirdiniz.

Sonuçta belirli bir maymun grubu daha en başta insana dönüştüğünden beri insanlığın imtihanı bu olageldi. Her teknolojik gelişme tehlike yaratabilir. Ateş baştan beri tehlikeliydi ve aynı şey (belki daha bile fazlasıyla) sözler için de geçerliydi ve o ikisi bugün bile tehlikelidir. Fakat onların yokluğunda insanlar insan olamazlardı.”



sarya

Sevgi Soysal

Kadınların Edebiyatı - III

Toplumcu gerçekçi bir yazar olan Sevgi Soysal 60'lı 70'li yılların yazarlarından. Öğrenci eylemlerinin, işçi grevlerinin peş peşe olduğu, sendikal mücadelenin büyüdüğü, sınıf savaşının keskinleştiği, devrimcilerin katledildiği dönemler. Yazarın da söylemiyle 12 Mart'ın gelip de kazma kürek yerine insan yakmaya başladığı dönemde, insan yakmanın -tutuklamakla insanlar ne kadar yakılabilirse- türlü yolları vardı. 12 Mart darbesiyle bütün toplum, öğrenci gençlik, aydın ve sanatçılar baskı altındaydı. Radyo ve televizyonlarda tutuklama listeleri yayınlanıyor, ev baskınları yapılıyor, devrimciler gözaltına alınıyor, türlü işkencelerden sonra tutuklanıyordu. Böyle bir süreçte aydınlar hangi taraftaydı? Hiçbir şey olmamış gibi yaşananlara kulak mı tıkayacaklardı? Bu işin az şekerlisi çok şekerlisi olmaz diyerek sınıfın sanatçısı mı olacaklardı?

Soysal bu dönemde siyasal alana müdahale edip, toplumu değiştirmek için mücadele edenlerdendi. Bu mücadelesi onun bütün metinlerine şu ya da bu şekilde yansımıştı. Kalemı hep devrimcilerden, öğrenci gençlikten, kadınlardan taraftı. Kalemı hep itirazdan beslenmişti ve kadın sorununa bakış açısı oldukça ileriydi. Ataerkil sistemin





kadını baskılamasını, ikinci plana atma durumunu hep eleştirmişti. İlk dönemde kaleme aldığı eserlerinde bununla sıkça karşılaşırız.

“Tante Rosa” kitabında erkek egemen sisteme itirazı olan, başına buyruk, toplumsal kuralları yıkan bir kadınla tanıştırır bizleri. Okula başladığı ilk andan itibaren ona dayatılanlara karşıdır. Tanrıyla ilgili çok soru sorduğu için cezalar alır, günahkâr ilan edilir, rahibeler okulundan kovulur. Evlenir, çocukları olur, zamanla eşiyle sorun yaşamaya başlar. Rosa çocukları için fedakârlık yapmayı tercih etmez. Onların “geleceği” için istemediği bir evliliğe devam etmez. Eşiyle anlaşamadığı için evi terk ettiğinde aforoz edilir. Çünkü geleneğe sıkı sıkıya bağlı olan anneannelerimize benzemez. “Yuvayı dişi kuş yapar.” söylemini tarihin çöplüğüne atar. Anneliğin kutsal oluşunu reddeder. Ekonomik özgürlüğünü kazanmak, kendi ayaklarının üzerinde durmak için çok çabalar. Gazete bayiliği, pansiyonculuk, bekçilik yapar. Ona dayatılan toplumsal kuralları, ezberleri bozar. Örneğin eşi evde çocuklarına bakarken Rosa çalışıp evin ekonomisini sağlamaya çalışır. Evden kaçan, uçarı, başına olmadık işler açandır Tante Rosa. Aslında herkesin bir Tante Rosası vardır ve Soysal Rosa’yı anlatırken kendini anlatıyordu.

Türkiye Edebiyatında 1960’lı yıllara kadar yazarların çoğunun kadına, kadın sorununa bakış açısı gericedir. Tabii Sabahattin Ali hariç... Sabahattin Ali’nin 1943’te kaleme aldığı Kürk Mantolu Madonna isimli romanı edebiyatta kadına bakış açısında bir kırılma niteliğindedir. Kürt Mantolu Madonna kitabını sadece bir aşk metni olarak okumak eksik bir okuma olur. Çünkü romandaki kadın karakter Maria erkek iktidarına başkaldıran bir kadındır. Maria ressam ve müzisyendir, güçlü bir kadındır. Tanzimat edebiyatı kadın karakterlerine benzemez. Romanın diğer karakteri Raif Efendi ise Tanzimat edebiyatının erkek karakterlerine benzemez. Tanzimat edebiyatı güçlü erkek karakterler çizer-



ken Raif Efendi silik, zayıf bir karakterdir. Kürk Mantolu Madonna Tanzimat edebiyatına, kadını yok sayan akla bir cevap niteliğindedir. Sabahattin Ali'yi dışında tutarak, 60'lı yıllara kadar özellikle Tanzimat edebiyatında kocasına sadık, fedakâr, cariye ya da köle kadınlarla karşılaşırız. Yazarlar Asya ile Avrupa arasındaki evlilikten bahseder, Asya kemale ermiş bir erkek olarak görülüyorken Avrupa genç bakire bir kadın olarak görülür. Avrupalı yazarlar nasıl doğuyu fethedilmeyi bekleyen uysal bir dişi olarak görüyorsa Tanzimat yazarı da Avrupa'yı benzer bir şekilde hayal eder. Batıyı fethedilmeyi bekleyen bir kadın olarak görür. Yabancı kültüre nüfuz etme arzusu kadına nüfuz etme arzusu olarak görülür. Tanzimat yazarlarının hastalıklı olan bu aklı eserlerine yansımıştır.

Samipaşazade'nin Sergüzeşt romanında da Namık Kemal'in İntibah'ında da Dilber ve Mahpeyker üzerinden esir kadın tipini görürüz. Kadınlar cariyedir, hiçbir hakları yoktur ve meta gibi alınıp satılırlar. Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu'sunda toplum kadını yok saymış, öldürmüştür. Kadını doğu batı, fethedilmiş, el değmemiş vs. gibi gören bir aklın karşısında kadınları özgür, kendi ayaklarının üstünde duran, iktidara karşı çıkan, devrimci kadınlar olarak görür Soysal. Bir tarafta burjuva bir ailenin evinde cariyelik yapan, çaresiz kaldığı için intihar eden Dilber vb. diğer tarafta ataerkil sistemin bütün baskılarına karşı çıkan, mücadele eden Rosa.

Soysal Tante Rosa kitabıyla tek bir kadının üzerinden bütün kadınların sorunlarını anlatmıştır aslında. Ataerkil sistemde kadın olmanın zorluklarını, var olan düzene karşı başkaldırını anlatmıştır. Bu başkaldırı salt Tante Rosa'da yoktur elbette. Tutsak kadınları kaleme aldığı Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nda da vardır. Hem itiraz hem de ironi vardır. Soysal'ı diğer kadın yazarlardan ayıran en önemli nokta neredeyse bütün eserlerinde ironiden beslenmesidir. Yaşamdaki zorluklara, 12 Mart darbesinin baskıcı sürecine, tutuklamalara ve işkencelere karşı bir baş etme yöntemidir. Bunu yaparken, Soren Kierkegaard'ın İroni Kavramı'ndan çok etkilenmiştir ve ironiyi başkaldırının ana motifi haline getirmiştir. Cezaevinde ilk

zamanlar işkenceden gelen kadın tutsakların üstüne gidilmez, işkence üzerine konuşulmazken sonraları işkencenin şakası yapılmaya başlanır. Bunun önünü açan Soysal'dır. İşkenceden gelenlere ad takarlar, "devos". Gardiyanların kadınlara ettiği küfürlerin en incisi "orospu". Maruz kaldıkları muamele de malum. Dev-os: Devrimci Orosputar Birliği. "Geldi işte Dev-os'lu." Diyerek kahkaka atarlar. İşkenceye ve hakarete maruz kalan kadın tutsaklar hem dik bir duruş sergilerler hem de gardiyanların aklıyla dalga geçerler.

Kitabın bir bölümünde şöyle bir olay daha yaşanır: Bir gün cezaevinde sayım yapmaya gelen albay, herkesin hazır ol durduğuna emin olduktan sonra, gönlü olmuşçasına komut verir, "Rahat!" Ama kimse istifini bozmuyor. Herkes yine hazır ol durumunda, taş gibi... Albay tutsak kadınların karşısında dikilip bağıyor: "Rahat, dedim sözcü, rahat dedim." Soysal sakin bir sesle cevap verir Albay'a, "Biz böyle rahatız komutanım!" Kadın tutsakların kahkahası bütün cezaevine yayılır. Albay küplere binerek koğuştan çıkar. Soysal "Ya dalga mı geçiyor bunlar? Bizimle insan koğuşta nasıl rahat olabilir." der başka bir kadın tutsağa. Kadın tutsaklar kendi kurallarını kendileri belirlerler. Bu tutsakların "O duvarımız vız gelir vız!" deme halleridir.

Soysal, kadın sorununu ele alış tarzıyla, var olana itirazıyla, alaycılığıyla, Türkiye Edebiyatının en yetkin yazarlarından olmayı başarabilmiştir. Sadece ataerkil sisteme değil, erkek yazarların eril diline de saldırmıştır. Nasıl yaşamışsa kalemine yansıtmış, dönemin aydınlarını sorgulatmış, sistemin üst ve alt yapısına saldırmış; dil uzatmış, kendine has bir dilleyle edebiyata yön vermiştir.

Kuracağımız her cümle belki de Soysal'ın sadece bir yanını anlatmaya yetecektir. Soysal'ı en iyi kendi sözleriyle anlayabiliriz. "Düzenle bütün bağlarını koparabildiğin zaman, ki bu cesaret ister, bu cesareti gösterebildikten sonra zaten karanlıktan korkmayan biri olursun." Bu cümleleri yazdığı Yenişehir'de Bir Öğle Vakti kitabında sistemin çürümüşlüğü ve yıkımı kavak ağacının devrilmesiyle anlatılır. Umud, yeni bir sistemdedir, başka bir dünya mümkündür. İşte bu Soysal'ın en güçlü yanıdır.



ergül çiçekler

Işık ve Turna

Turna Öyküleri 1.Bölüm

Turna dediğin karlı dağları aşan bir çift kanat... Süzülerek göllere inen ışık, sevdiği için dans eden kalp... Sesi uykusuz çocukların ninnisi, bakışları umut... Bundandır, asırlardır taşlara kazınır turnalar, halılara, kilimlere nakışlanır, duvarlara çizilir. Turna deyince herkesin söyleyecek bir sözü olur. Herkes bir turna öyküsü bilir, dahası bir turnası olur, kendi içindeki duvarlara kazıdığı...

Turna dinmez, durmaz, bitmez, sonsuzca bir yolculuktur. Yükü özlem, amacı kavuşma ve haritalarındaki tek istikameti varmaktır. Öyle ki, turnalar uçtuğu için döner dünya...

Bir kardeşi vardır. Biz berfin deriz, o bilinmeyen dilimizde, bilmeyenlerse kardeşlen. Yüksek dağ diyarlarının asi çiçeğidir, yüreği renk û ahenk, dili davet. Önce, o boy verir açar, kardan beyaz örtüleri yırtarak, sonra turnalar gelir. Her yıl buluşur bu iki kardeş. Biri dağların asi kızı, diğeri suların, vadilerin sevdalı yüreği. Şaşmaz bir ritmi var bu döngünün, ne zaman, hangi dağda bir berfin kışın beyaz ve soğuk hükümlerliğini

parçalasa hemen en yakın göle iner kanatlarında alevi taşıyan turnalar...

O turnalar ki o tunalar; iner o inmez göllere, suları dalgaları göllerin nazlıdan nazlıya. Yuva kurduklarında çiçeklenir ovalar, vadiler; açar sosinler, nergizler baharlar gelir bütün diyarlara...

Sana turnaları anlatmak istiyoruz Turna'm. Sana seni anlatır gibi değil, ama sana bizdeki seni anlatır gibi. Biliyoruz, yetmeyecek. Bizdeki seni bize ve bizdeki seni herkese anlatmak istiyoruz. Madem amacımız bu, o halde söze devam...

Baharı getiren bu kuşların bazılarının başlarının arkasına doğru birkaç uzunca tüy vardır. Bu tüylerden dolayı onlara telli turna denir. Pek çoğu bilmez ama kadınların saçları da bu yüzden uzundur. Şimdi senin saçların da uzamış başının arkasına doğru. İşte onlar sadece saç değil, türkülerdeki telli turnaların telleridir, a bizim tellice Turnamız. Hiç dikkat ettin mi, bütün kadınların dudakları kırmızıdır, allı turnalar gibi ... Şimdi koş ve bak aynaya görüyor musun, senin dudak-



Aslım E.

Zamanın
başlangıcında
her şey kocaman bir
ışıkmiş. O ışık sonra
taşlara dönüşmüş, o
taşlar dünyalara. Sonra
akmış sular, hiç durma-
dan o taşların üze-
rinden. İşte o akıştan
geriye denizler, göller
ve karalar kalmış. O
topraklardan ve o den-
izlerden balıklar, kuşlar,
kelebekler ve
insanlar çıkmış.

ların da kırmızı, ama o öyle basit bir kırmızı değil, yakut gibi parlayan derin bir lal ren-
ginde. Alı turnalar gibi...

Annen anlatmıştır sana turnaların yal-
nız uçmadığını, onlar hep birlikte uçar, hep
birlikte yer, hep birlikte yaşar, birlikte konar
ve birlikte göçerler. İşte bu yüzden içlerinden
biri gerince kanatlarını, geriye kalanların
hepsi birden gerer kanatlarını. İnanmıyor-
san eğer o zaman aç kollarını iki yana ve koş
tanıdığın insanlara doğru, göreceksin, onlar
da açarak kanatlarını iki yana koşacaklar
sana. İnan bana, seni kandırmıyorum, inan
sözlerime, çünkü bu dünyadaki hiç kimse
bir turnaya yalan söyleyecek kadar kalpsiz
olamaz.

Peki, ben bunları nereden biliyorum?
Annemden, bana annem anlattı. Onun da
kırmızıydı dudakları, onun da siyahtı saçları,
telli telli... Onun da aldı hatta yakut û lal'di
kanatları...

Turna'm, ben kocaman dağların yurt
olduğu o diyarlarda büyüdüm oradan bili-
yorum. Önce berfin açardı, açar açmaz da
ben koşardım göl kıyısına beklerdim turna-
ları. Onları beklemenin en güzel yanı neydi
biliyor musun? Mutlaka gelirlerdi. İnsanın

bekledikleri bazen gelmez ama turnalar hep
gelir. Sonra başka yerlerde açan berfinlerin
çağrısına kanat açarlar. Fakat bu bir ayrılığın
değil, başka başka kavuşmaların hikayesi
olur.

Şimdi ayrılık ne, diye soracaksın. Uma-
rım hiçbir zaman öğrenmen gerekmez. Zaten
bir turnaya da hiçbir zaman lazım olmaz.
Olur ya birisi inat eder de ille anlatırsa, unut
anlatılanı. Çünkü sana kavuşmaların tarifi
lazım. Sana sarılmaların, sana güzel olan
hayatın. Yani soracaksan Turna'm hani ille
de soracaksan işte bunları sor. Sor Turna'm,
sor nedir hayat, sor nedir mutluluk. Ve nedir
kavuşmak, umut nedir, sevda nedir, ve ve ve
sonu gelmeyen güzel şeyleri sor.

Bilmediklerin varsa bu saydıklarım-
dan, hepsini değil, birini anlatayım o da
turna olsun.

Zamanın başlangıcında her şey koca-
man bir ışıkmiş. O ışık sonra taşlara dönüş-
müş, o taşlar dünyalara. Sonra akmış sular,
hiç durmadan o taşların üzerinden. İşte o
akıştan geriye denizler, göller ve karalar
kalmış. O topraklardan ve o denizlerden ba-
lıklar, kuşlar, kelebekler ve insanlar çıkmış.
Yani ışık taşlara, taşlar dünyalara, sulara,
topraklara ve insanlara dönüşmüş. Peki,
insanlar neye dönüşmüş? Hepsi değil ama
en iyileri turnalara dönüşür. Yani o ışık en
sonunda bir turna olmuş.

Turnaların durmadan uçmasının ne-
deni bu. İnsanlar sanıyor ki, turnalar sıcak
yerlere göçüyor. Oysa onlar sadece ışığın
peşinden gidiyorlar ve ışığın olduğu yerler
de sıcak olur.

Ayrıca her turnanın kendi ışığı vardır,
turna ona bağlıdır O da turnaya. Biz buna
anne ve bebeği deriz; aslı ışık ve turnadır.
Dahası var, başta söylediğimiz gibi her
insanın bir turnası var. Olmayan da var ama
onlar da hep kendi turnalarını arar dururlar.
Örneğin annenin turnası sensin, annen çok
şanslı çünkü turnasını bulmuş. Mesela benim
bir turnam yok. Galiba hep uçup uzaklara
gidiyorlar. Fakat üzülme en zevklisi zaten
turnaları uçarken izlemektir. Lakin bu bizim
sırrımız olsun, ona göre onu sakla ve uçar-
ken beni hatırla olur mu?

TURNADAN BİZE

DUVARLAR BIRAKMIYOR Kİ KANATLARIMI AÇAYIM!

Annem bana Turna'm diyor. Fakat ben her istediğimde ona uçamıyorum. Çünkü kanatlarımı açamıyor, onları iki yana gere gere ona doğru gidemiyorum. Oysa o bana ne zaman "Turna'm!" diye seslense, ben hep bunu yapmak istiyorum ama... Ah! Bir açabilsem kanatlarımı; bir uçabilsem, karlı dağları aşarcasına; uçabilsem ıssız çölleri geçercesine uçabilsem, ayrılıkları tüketircesine, sevdiğilerine kavuşurcasına uçabilsem. Bir yapabilirsem bunları her canım çektiğinde yamaçlarına konup doya doya sarılacağım, hatta doya doya doyamadan sarılacağım. Ama olmuyor, çünkü dört duvarın içine konunca turnalar kanatlarını açamazlar, kanatlarını açamayan kuşlar, mavilerde kanat kanat yol alamazlar. Sonra kanat kanat dönerek mavilerden, annelerine sarılamazlar.

Bazen annemin yanındayım, içinde o duvarların. Bazen özlüyorum anneannemi, teyzemi, dayımı, dedemi ve tanıdıklarımın hepsini, özlüyorum onları annemle birlikte. "Hasretlik" diyor annem buna... Sevdiklerine kavuşamamayı anlatıyormuş. Bazen içerideyim, annemden öğreniyorum böyle şeyleri ya da arkadaşlarından. Bazen dışarıdayım ve kavuşamıyorum anneme o zaman da yokluğundan öğreniyorum hasretin aslında ne olduğunu. Bir çocuğa bütün bunlar neden öğretilir hiç bilmiyorum. Bilmediğim için insanlara soruyorum. Kimi omuz silkip geçiyor, kimi "Bilmiyorum" diyor. Kimisi de "Sen daha çocuksun boş ver bunları öğrenmesen de olur" diyor. Ne kadar aptalca bir cevap. Bir çocuğa bunları yaşatmak normal de yaşadığı bu şeyi sorması mı garip. Bütün bunlara "zalimlik" diyor annemin arkadaşları ve annem. Bence de zalimlik. Hiç sormadım "Zalim ne?" diye çünkü ne olduğunu biliyorum. Zalimlik, turnaları ve anneleri o duvarların içinde tutmak ya da onları duvarlarla birbirlerinden ayırmaktır.

Şimdi, elinden tutarak annemin çocuk parklarına gidemiyorum. Oyun parklarıyla aramıza kilitli demir kapılar koymuşlar.

Şimdi, annemle deniz kıyısına gide-

miyorum. Denizlerle bizim aramıza beton duvarlar örmüşler.

Şimdi, annemle yolculuklara çıkamıyorum. Yolculuklarla aramıza dikenli teller çekmişler.

Şimdi, annemle mutlu olamıyorum. Mutlulukla aramıza eli silahlı insanlar dikmişler. Annem korkmuyor ama ben korkuyorum, bir gün onu vuracaklar diye.

Sorsam şimdi, sorsam; kim koydu çocuk parklarıyla aramıza bu kilitli demir kapıları diye...

Sorsam şimdi, sorsam; kim ördü denizlerle aramıza bu beton duvarları diye.

Sorsam şimdi, sorsam; kim çekti yolculuklarla aramıza bu dikenli telleri diye.

Sorsam şimdi, sorsam; kim dikti mutlulukla aramıza bu eli silahlı insanları diye.

Sorsam şimdi, sorsam; kim ne cevap verecek bunlara. Bir çocuk korkar mı hiç korkar mı annesini vuracaklar diye, hatta bir çocuk korkar mı, hiç korkar mı annesinin yanında ve ona sarılıyorken bile...

Sorsam şimdi kim cevap verecek bana, kim yakıyor annelerin canını, kim koyuyor anneleri ve turnaları bu duvarların içine. Kim ayırıyor onları birbirinden?

Şimdi bazıları diyecek, "Üzülme güzel kuşum". Fakat bu mümkün değil. Çünkü ben bir turnayım. Bütün turnalar gibi benim de kanatlarım aslında omuzlarıma değil, tam içimdeki kalbime bağlıdır. Yani ben kanatlarımı kalbimin atışlarıyla çırpırım. Mutlu olduğum zaman kalbimle gererim onları mavilere doğru, kalbimle uçar, kalbimle gider, kalbimle döner, kalbimle sever ve kalbimle konarım kıyılarına kalbinizin. Fakat üzülürsem toplar kanatlarımı, yaslar kalbimin duvarlarına, saklarım onları. Acılarını saklayan siz büyüklerim gibi, saklarım.

Bir de çoğu insanın unuttuğu bir şey var! Turnalar böyle şeyler karşısında üzülmecek kadar kalpsiz değildir. Tam tersine turnaların kalbi kocamandır. Bu yüzden de biz acıyı da, sevinci de, mutluluğu da siz büyüklerden daha çok hissederiz.

Ne istiyorum biliyor musunuz? Hani şimdi deseniz ki, geçecek bunlar Turna'm değişecek her şey.

Deseniz ki, söküp atacağız çocuk parklarıyla aramıza konmuş o kilitli demir kapıları.



Deseniz ki, yıkacağınız denizlerle aranızda örülmüş beton duvarları.

Deseniz ki, paramparça edeceğimiz yolculuklarla aranızda çekilmiş o dikenli telleri.

Deseniz ki, hiçbiri kalmayacak mutlulukla aranızda dikilen o eli silahlı insanların ve hiçbir Turna da bir daha hiç korkmayacak annesini vuracaklar diye.

Hatta deseniz ki, ne bir turna kalacak o duvarların arasında ne de bir karanfil!

Desenize! Ne de demiyorsunuz?

Ya da neden daha çok demiyorsunuz? Daha çok desenize! Dediklerinizi bir yapacak kadar çok desenize!

İçinizden biri demiş ya, "Önceden kardelenler açar sonra turnalar gelir" diye. Doğru söylemiş. Çünkü benim de bir kardelenim var; annem. Bütün çocuklar birer turna ve her anne bir kardelendir. Turnalar kanatlarını sevdalara, özgürlüğe açar, kardelenler ise özgürlük ve sevdalar için hem de canlarını insanlığın canına can katarak. Bu yüzden önce kardelenler açar sonra turnalar gelir.

Sevgili büyüklerim unutmayın, umut oldukça turnalar uçacak ve turnalar uçtukça da dünya dönmeye devam edecek.

Bizden Turnalara Söz Olsun Ki

Söz olsun ki size, kanatları kızılca sevdamıza nakışlı turnalar; ne bir tek duvar kalacak denizlerle aranızda, ne bir tek kilitli demir kapı oyun parklarıyla, ne yolculuklarınıza mâni bir karış dikenli tel, ne de mutluluğunuza mani bir tek silahlı insan!

Söz olsun ki size, tellice turnalar, ne hasret kalacak, ne zalimlik, ne zorbalık.

Söz olsun ki size, kalpleri kalbimizden binlerce kez büyük turnalar, ne bir tek turna kalacak o duvarların içinde, ne bir tek kardelen.

Söz olsun ki size, sevdamızın sevdalı kuşları, binlerce kez söz olsun ki, umutlarla büyüteceğiz bütün turnaları, can can büyüteceğiz, sevda sevda, el el üstünde büyüteceğiz...

Ve bu uğurda, bu onurlu yolda, bu şanlı kavgada yumruk yumruğa büyüteceğiz, gece gündüz demeden, su içer gibi, ölümsüz aşklar taşarcasına durdurulamaz şekilde büyüteceğiz.

Söz olsun ki herkese;
Uçacak telli turnalar, maviye yoldaş
allı turnalar, kalbimizde nakış, gözümüzde
fer turnalar.

Uçacak turnalar onlar uçtukça, dönme-
ye devam edecek dünya...

TURNADAN İNSANA YÜKÜM

Niçin aşıyorum ben bu karlı dağları,
niçin tüketiyorum bunca mesafeleri, niye
gidiyorum, niye geliyorum, niye süzülerek
iniyorum göllere, vadilere, ırmak boylarına,
derdim nedir biliyor musunuz?

Bir umut var, sizde, bende, şafaklarca
yanan gökyüzünde; karıncanın ayak izin-
de, suyun akışında bir umut var. Bir umut
var; şu başakları ve denizleri dalgalandıran
rüzgarlarda, sokaklarda, köprülerde, izbe
atölyelerde, kömür tozu soluyan madenciler-
in gözlerinde...

İşte budur mavi göklere kanatlanışımı-
zın, döne döne katarlanarak gidişimizin, sü-
züle süzüle dönüşümüzün sebebi. Bu umut-
tur bizim karlı dağlardan aşırduğumuz, ıssız
çöllerden geçirdiğimiz, kuşatılmış kentlerden
kaçırıp kurtardığımız...

Ve budur işte, Bağdat'a, Çin'e, Japon
eline taşıdığımız. Budur Dicle'nin, Aras'ın,
Kızılırmak'ın suyuna kattığımız. Budur Nil
boyunca aktığımız. Budur yedi iklim, dört
mevsim cihanın tenine çaldığımız. Budur
göğün mavisine, denizin en derinlerine, gü-
neşin kızıl tenine mayaladığımız...

Biz bunu taşıdık zamanlar boyunca.
Leyla'dan Mecnun'a, Köroğlu'ndan Nigar'a,
Mem'den Zin'e. Ölümsüz aşkların feryatları-
nı taşıdık. Unutulsun istemedik, acıları onca
kavuşamayan aşkların. Maalesef, kimisi
hain oldu onlara; Beko olup sinsice vurdular
onları. Mezarlarında bile kavuşamayanlar
diye aralarında boy verdiler diken diken
aşkların. Biz ise inadına buluşturduk onları
türkü türkü dizelerde...

Gün oldu firavunlar ülkesine indik,
Nil kıyılarına; umudu taşımak için Mısır'ın
kölelerine... Gün oldu Mississippi kıyılarına
indik, bu kez de kara derili köleler için. Nice
nice gözyaşımızı akıttık Mississippi sularına,
nice feryadımızı kattık Mississippi semala-
rına; kamçılanırken siyah teninde insan, ası-

lırken ağaçlara ve yakılırken duyulsun diye
çığlıkları dünyanın her yanına, alev tenli
kanatlarımızla bu çığlıkları taşıdık...

Yani neresinde zamanın, nerede pranga
vurduysa insan insana bizdik pranga vurula-
na umutlar taşıyan...

Ey insan! Biz senin karanlık yanını yak-
mak için kanatlarımızı güneşin kızıl rengiyle
nakışladık. Bu yüzden, bu kanatların değdiği
her yerde şafağı söktüren bir aydınlıkla yan-
dı karanlıklar.

Ey insan! Biz senin aydınlık yanının
sevdası olduk ve biz bu sevdadan beslen-
dik, bu sevdayı besleyerek. Umut sen oldun
taşıyan biz...

Ve şimdilik biz bu umudu çocuk gözle-
rine sakladık...

Şimdi o çocuk, çocuk gözlerinden bize
bakan, senin aydınlık yanın...

Bu bizim yükümüzün senin ışıklı yanın,
ey insan!

İNSANDAN TURNAYA

ŞAHİDİZ

Şahidiz, gördük; sizi karlı dağları aşar-
ken...

Şahidiz, gördük; en derin okyanuslar-
dan daha da maviydi kalpleriniz...

Şahidiz, gördük; kardelenler açarken
geldiğinizi...

Şahidiz, gördük; zalimdi avcılar size
tuzaklar kurarken...

Şahidiz, çığlıklarınızda çağları mayala-
dığımızı...

Şimdi bekliyoruz, o çığlıklarla mayalı,
o çığların, o avcıların üzerine kopup gelme-
sini...

Bekliyoruz, umutla, aşkla, inançla, sev-
dayla, annemizle, çocuğumuzla, sevgimizle,
dünümüzle, bugünümüzle, yarınlarımızla...

Bekliyoruz, çığlık çığlığa bekliyoruz,
kalplerimizi çıkarıp o çığlara atarcasına...

Bekliyoruz, bütün gövdemizi turna çığ-
lıklarıyla mayalı bu çığlara katararcasına...

Kop da gel artık ey uca dağları yurt
eyleyen sevdamız. Çağla gel artık, ey yanını
doğuracak çığ...



i. cevât çetiner

İki Kitapla Orta Doğuya Bakış

Günümüzde dünyanın herhangi bir köşesinde yaşanan önemli bir olay hem hızla duyulmakta hem de başka coğrafyalar üzerindeki etkileri hızla açığa çıkmakta. Dolayısıyla da emekçi sınıflar, gündemlerine giren bu olaylar ve etkileri üzerinden siyasallaşıp taraf olmaktadır. Bu da bizlere, çeşitli coğrafyalarda meydana gelen önemli siyasal olayları sığağı sığağına ve sıklıkla yorumlama ya da yapılan yorumları değerlendirme gibi zorunlu bir görev yüklüyor.

Öte yandan da biliyoruz ki, önemli siyasal olaylara dair sığağı sığağına doğru değerlendirmeler yapabilmek, özellikle de başka ülkelerde meydana gelmişse, hiç de kolay değildir. Engels, “Fransa’da Sınıf Savaşmaları”na yazdığı önsözde, Marx’ın 1848-50 Fransa’sına dair değerlendirmeleri üzerinden bu konuya değinir. Zorluklarına ve Marx’ın bir işin üstesinden başarıyla gelebilmesinin nedenlerine dair ipuçları verir.

Bunlardan ilki ve elbette en temel olanı, siyasal olayları doğru anlamayı sağlayacak bir teoriye sahip olmanın gerekliliğidir. Eğer böyle bir teoriye sahip değilseniz, ne yaparsanız yapın, siyasal tarihi ve olayları anlamak ve kavramak mümkün olmayacaktır.

Ne yazık ki siyaset alanı, yarım yamalak bilgilerle büyük laflar etmeye, yazılar döktürmeye imkân veren bir alan olduğu için, siyasal yaşamları bu türden vahim hatalarla dolu küçük burjuva siyasetçiler ve siyasal hareketlerle doludur etrafımız.

Materyalist tarih anlayışına, “bütün önemli olayların ilk nedenini ekonomik gelişmede, sınıf savaşımında arayan” bir teoriye sahip olmadan, siyasal tarihi ve olayları anlamak mümkün değildir. Önemli siyasal olayları sığağı sığağına isabetli bir şekilde yorumlamada Marx’ı herkesten üstün kılan, teoriye hakimiyeti olmuştur. İkincisi ise ele alınan ülkedeki kapitalist üretimin ele alındığı dönemdeki durumuna dair tam bilgiye sahip olmak ve üçüncü olarak da ülkenin ele alınan dönemdeki siyasal sürecine hâkim olmak gerektiğidir. Ki Marx’ın, bu konularda da otorite olduğunu biliyoruz.



Tüm bunlara rağmen, söz konusu olan güncel olayları sıcağı sıcağına değerlendirmek olunca, yanılmak yine de mümkündür. Marx'ın tüm yetkinliğine rağmen 1848-50 sürecine dair değerlendirmelerinde yanıldığı noktalar olmuştur ve Engels, kaleme aldığı önsözde bunu da hatırlatmıştır bize. Bu hatırlatmasıyla, önemli siyasal olayları sıcağı sıcağına değerlendirmenin zorluğuna dikkatleri çekmiş olur.

Burada önemli olan sık sık yanılmamak ve/veya bu yanılığın vahim nitelikte olmasıdır. Eğer sık sık yanılığara düşülüyor ve/veya bu yanılığın vahim nitelik taşıyorsa, burada teorik yetersizlik hali ya da teorik kavrayışta yanlışlık var demektir. Ve akabinde, ele alınan ülkenin ekonomik ve siyasal sürecine dair yeterli ve doğru bilgiye sahip olunmaksızın değerlendirmelerde bulunuluyor demektir.

Ne yazık ki siyaset alanı, yarım yamalak bilgilerle büyük laflar etmeye, yazılar döktürmeye imkân veren bir alan olduğu için, siyasal yaşamları bu türden vahim hatalarla dolu küçük burjuva siyasetçiler ve siyasal hareketlerle doludur etrafımız. Ve yine

ne yazık ki, bunlar ne dönüp teorik kavrayışlarını ne de bilgi birikimlerini sorgulama cesaretini de gösteremiyorlar.

İşte, bu kadar zor bir işi, bugünün dünyasında sık sık yapmak gibi bir zorunlulukla karşı karşıyayız. Ve bizler için, bu zorluk ve zorunlulukla baş edebilmenin tek yolu var: Hem teorik hem de özellikle sık sık gündem olan ülkelerin ekonomik ve siyasal süreçlerine hakimiyet noktasında sürekli yetkinleşmek.

Ülkelerin siyasal süreçlerine hâkim olma konusundan devam edelim. Çünkü bu alan, az önce de belirttiğim gibi, bilgi kırıntılarıyla dahi büyük anlatılar üretmeye dolayısıyla gerçekliğin bu kırıntılar içinde boğulmasına uygun. Ve aynı zamanda, burjuvazinin oldum olası manipülasyon ve sosyal inşacılık faaliyetleriyle dolu bir alan. İşin daha kötüsü, bu iki durumun birbirini de besliyor olması.

Bu durum üstelik 1990'larla birlikte daha sıkıntılı bir hal aldı. Çünkü, 1990'lara kadar SSCB Bilimler Akademisi, tüm eksikliklerine rağmen burjuvazinin ideolojik propaganda, manipülasyon faaliyetini en

azından dengeleyici bir rol oynuyordu. Ama SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, burjuvazinin eli kolu iyice rahatlamakla kalmadı, burjuva tarih anlatısını egemen kılmak ve sosyalist kesimlerin içine de yaymak için daha yoğun çalışmaya başladı. Devrimci Marksizmle bağları giderek zayıflamaya başlayan küçük burjuva devrimcilik ve ideologlarına ait anlatıları yeni keşiflemiş gibi sunmaya başladılar. Ve tüm bunların sonucunda, materyalist tarih anlayışıyla kaleme alınan çalışmalar azalmakla kalmadı; var olanların da görünürlüğü ve ulaşılabilirliği de yayınevlerinin bilinçli tercihleri nedeniyle zorlaştı.

Sonuç, güncel ve yakın siyasal tarih değerlendirmelerinde emperyalist kapitalist ülkelerin, gerici devletlerin ve bunların hizmetinde olan güçlerin bütün imkanlarıyla yazdıkları yalan yanlış bilgi yığınının, uydurulmuş ya da manipüle edilmiş olay ve olgular yığınının üzerinden sosyal-şovenizmden köktendencilige kadar varan bir yelpazede yükselen sosyal inşacılık faaliyetinin geniş bir alana ağını örmesi oldu. Ve geriye sadece insanların bu ağa düşmesini beklemek, hatta düşürmek için yönlendirmek kaldı. Ne yazık ki yazarların popülerliğine, adlarının önüne dizilmiş unvanlara inanan/inandırılan insanlar, güncel ve yakın siyasal tarihi öğrenmek için, işin uzmanı kişilerin inceleme ve araştırmalarına başvurduklarını sanırken, aslında bu aldatmacanın kurbanı haline geldiler, geliyorlar.

Dolayısıyla, ülkenin güncel ve yakın siyasal tarihine dair bilgilenmeye ve yetkinleşmeye çalışırken, burjuvazinin ideolojik-politik etkisinden uzak kalmaya özen göstermek ve bunun içinde materyalist tarih anlayışı temelinde kaleme alınmış çalışmalara başvurma konusunda hassas davranmak gerekiyor. En azından temel bilgilenme ve kavrayışa ulaşana ve bu sayede burjuvazinin çarpıtma ve yalanlarını fark edecek bir siyasal tarih tasavvuruna ulaşana kadar.

Tüm bu hatırlatmaların ardından sohbetimizin başına dönebiliriz artık. Önemli siyasal olayların çok sık yaşandığı, bunların ve etkilerinin sık sık yorumlanmasının bir zorunluluk olduğu çağda yaşıyoruz ve gündemimize en çok giren coğrafyalardan biri de Ortadoğu ve Arap dünyası. Üstelik bura-

sının, komşumuz olmanın ötesinde yaşadıklarıyla bu topraklarda süren sınıf savaşımını doğrudan etkileme gibi bir özelliği de var. Dolayısıyla, bizim için söz konusu olan Ortadoğu ve Arap Dünyasındaki önemli siyasal olaylar olunca, bunları sıcağı sıcağına ve en doğru biçimde yorumlamak çok daha önem arz ediyor. Ve bu da bu coğrafyanın siyasal sürecine, dolayısıyla güncel ve yakın siyasal tarihine hâkim olmanın önemini artırıyor.

İşte "Arap ülkelerinin Yakın Tarihi" ve "Ruslar Gözüyle Ortadoğu" bu coğrafyanın yakın siyasal tarihine (modern tarihine) dair düşünsel bir zemin oluşturmaya, bu sayede güncel önemli olayları doğru kavrayıp yorumlamaya yardımcı olacak nitelikte iki kitap. Ve aynı zamanda, yukarıda anlattığımız durumda GÜZEL ÖRNEK TEŞKİL EDEN İKİ KİTAP.

ARAP ÜLKELERİNİN YAKIN TARİHİ

"Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi"nin yazarı Borisoviç Lutskiy (1906-1962). Yordam yayınlarından çıkmış. Kitabın sunuşunu yazan N. İvanov, kitap ve yazarı hakkında şu bilgileri veriyor:

Lutskiy SSCB Arap Tarihçileri Okulu'nun kurucusu. Modern Arap tarihinin önde gelen araştırmacısı olarak kabul ediliyor. Moskova Doğu Araştırmalar Enstitüsünde dersler veriyor ve bu kitapta, bu derslerde tutulmuş notlar ve kayıtların bir kısmını barındırıyor. Kitap Arapların kendilerini Osmanlı ve Avrupalı sömürgecilerden kurtarmak için verdikleri mücadeleyi de içeriyor. Lutskiy'in Marksist Leninist bakış açısına sahip olduğunu söylememize gerek bile yok. Kitap sadece bir ülkeyi ele almıyor. Esas olarak Arapların 1800'lere kadarki döneminin sistematik tarihini barındırıyor. Modern Arap tarihini sistematikleştiren ve genelleştiren ilk girişim, aynı zamanda Arap dünyasının tarihinin gelişimini modern zamanlardaki konumunu ve rolünü kapsamlı bir şekilde bize sunarken, özellikle ana hatları ve nirengi noktalarını başarılı bir şekilde ortaya koyuyor.

İvanov'un sunumundan yaptığımız özetle anlaşılacağı üzere, materyalist tarih anlayışıyla Arap dünyasını ele alan Lutskin,

Arap dünyasının yakın ve güncel tarihini zihnimizde canlandırmamızı sağlayacak önemli bir kaynak sunuyor bize.

Kitap ağırlıklı olarak Mısır ve Mısır'ın diğer Arap ülkeleriyle ilişkisi üzerinden ilerliyor. Ama kitap ilerledikçe bunun bir tercih meselesi olmadığını anlıyoruz. Lutskiy, Arap dünyası denildiğinde de neden Mısır'ın konuşulmak zorunda olduğunu başarılı bir biçimde anlatıyor. Mısır'ın bu konumunun, 1850'lere gelindiğinde Marx'ın "sarığı gerçek bir kafayla ikame eden tek adam" dediği Mehmet Ali ve oğlu İbrahim önderliğinde, yine Marx'ın "Osmanlı'nın ayakta kalabilir tek unsuru" olarak nitelediği bir ülkeye dönüşmüş olmasından kaynaklandığını gösteriyor.

1789 Fransız Devrimini, modern Fransız devletinin kurumsal yapısına inşa eden Bonapart'ın reformlarını ve İtalyan devrimini yakından takip eden yönetici kadrolar önderliğinde Mısır, hızlı bir gelişim sağlıyor. Bunun sonucunda, resmiyette Osmanlı'nın vilayeti olsa da fiilen bağımsızlaşmış bir ülkeye dönüşüyor. Mısır'ın gelişimi o kadar hızlı olur ki, Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, Yemen, Sudan ve Arap yarım adasının bir kısmını almakla kalmazlar. Basra'ya kadar ilerlerler ve önlerinde onları durduracak bir Osmanlı ordusu bile bırakmazlar. Osmanlıyı, tarihin tozlu sayfalarına daha 1846'larda karışmaktan Fransa-İngiltere-Rusya'nın müdahalesi kurtaracaktır. Yani Türkiye'deki egemen ideolojinin ve kültürün iddia ettiği gibi, bir Türk-Osmanlı aşkı yoktur Araplarda. Aksine, Osmanlı'nın Türklerin egemenliğinden kurtulmak için 1800'lerin başına kadar giden mücadele tarihleri vardır.

Kitap, bir yandan Mısır'ın tüm bu modernleşme sürecinin ve bu süreçte Osmanlı ve Avrupalı sömürgecilerle olan ilişkilerinin genel çerçevesini bize verirken bir yandan da Mısır'daki sınırların durumunu ve bu süreçteki yerlerini, rollerini görmemizi sağlıyor.

Lutskiy kitabında, tüm Arapları tek bir devlet çatısı altında toplama fikrinin ve çabasının ne kadar köklü ve güçlü olduğunu da bize gösteriyor. Tam bu noktada Suriye'nin Arap halkı içinde süre gelen özel konumunun kaynaklarını da bize veriyor. Mehmet Ali'nin oğlu İbrahim'in yönetimi

Borisoviç Lutskiy

Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi

16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla

İngilizceden Çeviren: Turan Keskin

Kitap,
bir yandan Mısır'ın tüm
bu modernleşme sürecinin
ve bu süreçte Osmanlı ve
Avrupalı sömürgecilerle olan
ilişkilerinin genel çerçevesini
bize verirken bir yandan da
Mısır'daki sınırların durumunu
ve bu süreçteki yerlerini,
rollerini görmemizi
sağlıyor.

altında Suriye'de (Lübnan, Filistin, Ürdün) ekonomik politik ve kültürel alanlarda yaşanan gelişmeler ve yine sınıfların bu süreçteki yerini aktarıyor.

Kitabın en çarpıcı konu başlıklarından biri de kuşku yok ki Süveyş Kanalı. Fransa'nın açmak istediği ama doğuracağı sonuçlar nedeniyle Mehmet Ali'nin yapımına izin vermediği kanal, M. Ali ve oğlu İbrahim'in peş peşe ölümünden sonra yapılacak ve Mısır'ın emperyalizme mali bağımlılığını doğuran en temel şey olacaktır. Süveyş kanalının Mısır halkına maliyeti sadece mali bağımlılıkla sınırlı kalsa, bir nebze iyi. Kanalin harcı antik çağda piramitlerin inşasında olduğu gibi, Mısır köylüsünün, yoksullarının canı-kanıyla yoğrulacaktır. Bunlardan dolayı Süveyş Kanalı sorunu, Mısır halkı için bir toprak parçası sorunu

olmanın çok ötesinde bir anlam kazanmıştır. Mısır köylülerinin, yoksullarının, işçilerinin hafızasında Süveyş Kanalı bir mihenk taşına dönüşmüştür. Kanal, “Özgürleşmeden mi, yoksa emperyalizmin yerli işbirlikçilerinin ve onlara uşaklık eden yönetici elitin kölesi olarak kalmaktan mı yanasın?” sorusunu ortaya koyan bir mihenk taşı olmuştur. Mısır halkının gözünde kim kanalı millileştirmek istiyorsa o özgürleşmeden, halktan yana, kim ki buna karşı çıkıyor, yapmıyor ya da savsaklıyorsa o da halkın köleliğinden yanadır. Yani Süveyş Kanalı, sadece jeopolitik konumu, bu konumun sağladığı ekonomik-politik-siyasal avantajlarla ele alınamayacak kadar anlam yüklüdür. Ancak bu anlaşıldığında 1950’lerde Nasır’ın ve 1970’lerde Sedat’ın neden Süveyş Kanalı üzerinde ısrarla durdukları, daha iyi ve bütünlüklü kavranabilecektir.

Kitaptaki bir diğer nokta ise, Osmanlı’da ve Türkiye’de olduğu gibi Arap dünyasında da ordunun ve subayların gerek modernleşme sürecinde gerekse sınıf savaşımında oynadıkları roldür. 1954’te iktidarı alan ve Cumhuriyet ilan eden Nasır önderliğindeki Hür Subaylar Hareketi’ni ve onların ortaya koyduğu “Devrimci Arap Milliyetçiliği”nin kökenlerinin 1876’lara uzandığını görüyoruz. Bu tarihte, Yarbay Ahmed Arabi önderliğindeki bir grup subay tarafından gizli bir topluluk kurulur. Ve onların taraftarları kendilerini “Vataniyun” (Milliyetçiler) olarak adlandırır. Başlangıçta ordu içindeki Mısır kökenli subayların, Türk-Çerkes subaylarla aynı haklara sahip olmasını istemeleleriyle başlayan süreç, bir süre sonra “Mısır Mısırlıdır” sloganı etrafında ulusal bir mücadeleye döner. Hedeflerinde artık sadece Osmanlı-Türkler değil, emperyalist Avrupa’nın uzantısı olan hükümetler vardır. Ve bu 1881’de ayaklanmaya kadar varır. Kitapta bu süreç ve ulusal kurtuluş mücadelesi, sınıfların konumlanışı penceresinden detaylı bir şekilde inceleniyor. Ki bu, 2000’ler sonrası süreci anlamamıza da yardımcı olacaktır.

Kitap, Arap tarihini anlama açısından daha birçok konuda bizlere fikir vermekle birlikte, değindiği konulardan birkaçına da başlıklar halinde değinerek bitireyim. İlki, 1800’lerden 1918’lere kadarki süreçte İslami hareketlerin sanıldığı kadar güçlü olmadığı

gerçeği. Mısır dahil Arap dünyasında baskın olan eğilim, bilimsel ilerleme ve gelişme yolunda yürümek. Bu o kadar güçlü bir eğilim ki “Burjuva yaşam koşullarını benimseyebilecek bir İslam reformundan yana olan” din alimleri ortaya çıkıyor. Ve bunlar, Vataniyun Hareketini destekliyor. Arap dünyasının bu siyasal ve toplumsal tarihini bilmek, 1950’lerden sonra İslamcı hareketlerin iktidarı alma çabalarının neredeyse her seferinde neden başarısızlıkla sonuçlandığını anlamayı olanaklı kılıyor. Ve bu hareketlerin neredeyse tamamının arkasında neden NATO’nun olduğunu anlamayı da...

Ayrıca Yahudilerin Filistin topraklarına yerleştirilmesi fikrini ilk ortaya atanın Napolyon olduğunu; 1. Dünya Savaşında İngilizlerin bu fikri yeniden gündeme getirdiğini, ama Yahudilerin dünyanın hiçbir yerinde buna yanaşmadığını ve bu bölgede sadece 15 bin civarında Yahudi olduğuna dair bilgilerinin de bu kitapta bulunduğunu belirtelim.

RUSLARIN GÖZÜYLE ORTADOĞU

Kürt hareketine açtığı kısa bir parantezi saymazsak, bu kitap Arap dünyasının 1950’lerden 2000’lere kadar olan dönemini ele alıyor. Yazarı Yevgeni Primakov (1929-2015) ve kitap Kızıl elma yayınlarından çıkmış. En baştan söyleyelim, çeviri ve redaksiyon kötü. Bu yüzden, eğer başka bir yayınevinden de yayınlanmışsa, önerimiz onun tercih edilmesi olacaktır. Ama bu haliyle de akıcı olmasının yanı sıra bolca bilgi, olay ve olguyu barındırmasıyla Arap dünyasının yakın tarihinin anlaşılmasına ve güncel önemli olayların yorumlanmasına katkı sunacak nitelikte. Peki, Y.Primakov kimdir?

1929 Kiev doğumlu. Moskova Doğu Bilimleri Enstitüsünden mezun. Tahminimizce Lutskiy’nin öğrencilerinden olmalı. 1953-77 yılları arasında devlet radyo ve televizyonunda, Pravda’da ve SSCB Bilimler Akademisi Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkileri Araştırma enstitüsünde çeşitli kademelerde görev yapıyor. SBKP (MK) üyesi oluyor. SSCB Yüksek Konseyi Birlik Konseyi Başkanlığı yapıyor. 1991-96 yılları arasında Rusya Federal Dış İstihbarat Başkanlığı, 1996-98’de Dışişleri Bakanlığı, 1998-99’da



1963'te BAAS iktidara geldiğinde komünistlere karşı kanlı bir savaş yürüttüğünü ve infaz listelerinin CIA tarafından hazırlandığını hatırlatıyor. Dahası, ABD'nin memnun olmadığı ve aşırı sola kayıyor diye CIA darbesiyle devrilmesini sağladığı Kasım'ın da aslında ABD ve İngiltere'nin iddia ettiği nitelikte bir iktidar olmadığını, daha 1959'da komünistleri tutuklamaya başladığını ve Kürtlere karşı da savaş ilan ettiğinin altını çiziyor.

Rusya Federasyonu Başkanlığı yapıyor. Sanırım bu kısa özgeçmiş Primakov'un siyasal kimliğinin ve evriminin anlaşılmasına yeter.

Kitap 1950-2000 arasını ele almakla birlikte asıl olarak 1950-90 arası dönem üzerinde duruyor. Primakov bu dönemde, bir SSCB diplomatı ve siyasetçisi ve gazetecisi olarak tanıklıklarına sık sık kitabında yer vererek canlı bir siyasal tarih anlatısı sunmayı başarmış.

Kitap, SSCB dönemindeki Arap dünyasını anlatıyor, ama bunu bir Sovyet vatandaşı ve bir komünist gözüyle değil, bir burjuva Rus politikacısı gözüyle yapıyor. Dolayısıyla eleştirel bir yaklaşımı da barındırıyor. Ama bu, siyasal evriminden dolayı sağdan yapılan eleştiri. Dolayısıyla bu kitap, sohbetimizin başında dikkat çektiğimiz türden. Ancak bu farkındalıkla okunursa yararlı olabilecek bir kitap.

Primakov, sosyalizmin eğitiminden geçmiş biri olarak, anlatımlarında materyalist tarih anlayışının etkilerini görmek mümkün. Sınıfsal atıflara sık sık başvuruyor. Ama öte yandan, sosyalizmden kapitalizm safları-

na yönelmiş biri olarak, Ortodoks Marksizmle arasına mesafe koyduğu ve tüm kapitalist topluma karşı mücadeleyi temel alan politik hattı yanlışlamaya çalıştığı görülüyor. Burjuva dünya görüşüne ait kategorileri şirin gösteren ve SBKP'nin bunlara karşı çekinceli tavrını eleştiren bir üslup benimsiyor. En açık örneği, Mısır üzerinden Profesör Liberman'a ayırdığı özel bölüm. Burada Liberman'ın sosyalist ekonomiyi piyasa kuralları, kategorileriyle uzlaştırmaya dönük çalışmasına sempati gösterdiğini ve bu yaklaşıma sıcak bakmayan SBKP'ye eleştirel yaklaştığını görüyoruz.

Dolayısıyla "Ruslar Gözüyle Ortadoğu" kitabını okurken, Primakov'un SBKP(MK) üyeliğinden SSCB'nin dağıtıcılarından biri olmaya başladığını ve ardından da kapitalist Rusya'nın başbakanlığına kadar uzanan bir siyasal hayatı olduğunu; ideolojik-politik evrim geçirdiğini ve bunun da doğal olarak kitabına yansıdığını unutmamak gerekiyor. Ve bu çerçeveyi dikkate alarak okuyanlar için faydalı olacağını yeniden belirtelim. "Arapların Yakın Tarihi" kitabının

üzerine okunduğu takdirde, Arap dünyasının yakın tarihinin (modern tarihinin) en temel yanlarıyla ve dirençli noktalarıyla zihinlerde canlanacağını ve bunun da güncel olayları anlamaya, yorumlamaya katkı sağlayacağını söyleyebiliriz.

Primakov kitabında, Abdülnasır ve “Devrimci Arap Milliyetçiliğine” ordunun konumuna, emperyalist ülkelerle olan ilişkilerinin evrimine, 1954’te Nasır’a suikast düzenleyecek kadar ileri giden “Müslüman Kardeşler” örgütüne ve Arap halkı içindeki yerine, Arap sosyalizmi ve İslamcı sosyalizm tartışmalarına ve SBKP’nin bu konulara bakışına, SSCB’nin Arap dünyasında sosyalizmin gelişimine nasıl yaklaştığına, Mısır’ın ve diğer Arap ülkelerinin İsrail’le ilişkilerinin evrimine, “Arap Birliği”ni savunanların gerçek hayattaki karşılığına, Arap iktidarların SSCB ile olan ilişkilerinin evrimine ve nedenlerine, Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün, Yemen, Filistin ve Sudan’da yaşananlara, Arap dünyası ile İsrail arasında yaşanan savaşlara, Arap ülkeleri arasındaki ilişkilere ve daha birçok şeye anılarını da katarak yer vermiş. Fikir vermesi bakımından birkaçına kısaca değinelim.

Primakov, SBKP’nin 1952’deki 19. kongresinde Stalin önderliğinde belirlenen, “milliyetçi burjuvazinin milli kurtuluş mücadelesinin bayrağını bordodan dışarı attı, o bayrağı komünistler ele geçirmelidir” temelindeki politikanın 1950’lerin sonlarından itibaren tamamen terk edildiğini olumluyarak anlatmakta bize. Ve bu değişimin sonunda izlenen pratik-politikayı da şu cümlelerle bize aktarıyor:

“Bu bölgedeki... komünist partilerin temsilcileriyle yapılan sohbetlerde onlara Arap ülkelerinin küçük burjuva yöneticileriyle yakınlaşmaları gerektiği açıkça söylenmekteydi” ve “...öncü gücün ilk etapta devrimci-milliyetçi yöneticiler olduklarını kabul etme tavsiyesinde bulunulmaktaydı.”

Primakov bu politik çizgiyi onaylamakla kalmıyor, Arap coğrafyasında sosyalist bir toplumun kurulmasının koşullarının hiç oluşmadığına dair sık sık göndermelerde bulunuyor. Ama biz biliyoruz ki komünist partilerin kendilerini öncü güç olarak görmemeleri, onların zayıflamasına, devrimci bir dönüşümü yapacak güç olmaktan uzak-

laşmalarına ve iktidarın yedeği konumuna düşmelerine neden olmuştur. SSCB’nin benzer bir şekilde yaklaştığı Latin Amerika’da benzer bir sonucun doğduğunu ve Che’nin bunu çok sert eleştirdiğini de biliyoruz.

Peki, şimdi de bu kitapta yer alan, Arap milliyetçisi bu iktidarların altına imzalarını attıkları icraata bakalım.

En başta belirtelim ki, Primakov, “devrimci Arap milliyetçisi” olarak tanımladığı ülkeler de dahil SSCB ile olumlu, dostane, sıcak ilişki kuran bütün Arap devletlerinin anti-komünist olduğunu çok net olarak tespit ediyor. Zaten tüm kitap boyunca, öne çıkan Arap ülkelerinin anti-komünist faaliyetlerine tanık oluyoruz. Primakov, bu Arap ülkelerinin SSCB ile pragmatist temelde ilişki kurduklarını ve ABD ile ilişkilerini bir şekilde korumaya çalıştıklarını da belirtiyor.

“Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin Kuruluşunun İç Yüzü” başlıklı bölümde, Mısır ve Suriye’nin BAC’ı kurmalarındaki temel motivasyonun Suriye’de giderek güçlenen komünist partinin önünü kesmek olduğunu çeşitli tanıklıklarla anlatıyor. İşin ilginç yanı, BAC’ın dağılmasının asıl nedeni, sanıldığı gibi aksine komünistler değil, Suriyeli milliyetçiler. Suriyeli milliyetçiler, iktidarı kaybedeceklerini anladıklarında Abdülnasır’ı komünizm tehlikesiyle korkutarak bileşmeye ikna ediyorlar; ortada tehlike kalmayıp Mısır’ın Suriye’de etkin hale gelmeye başladığını görünce de birliği bozuyorlar.

Irak’taki Kasım yönetimi sırasında muhalefette olan BAAS partisiyle ABD’nin çok yakın ilişki içinde olduğunu, Saddam’ın CIA ve Mısır istihbaratı ile yakın çalıştığını ve Beyrut’ta CIA’nin koruması altında barındığını öğreniyoruz. Primakov, Saddam’ın idama giderken bile bu ilişkiler nedeniyle ABD’nin kendisini gözden çıkarmayacağını düşündüğünü ima da etmekte. 1963’te BAAS iktidara geldiğinde komünistlere karşı kanlı bir savaş yürüttüğünü ve infaz listelerinin CIA tarafından hazırlandığını hatırlatıyor. Dahası, ABD’nin memnun olmadığı ve aşırı sola kayıyor diye CIA darbesiyle devrilmesini sağladığı Kasım’ın da aslında ABD ve İngiltere’nin iddia ettiği nitelikte bir iktidar olmadığını, daha 1959’da komünistleri tutuklamaya başladığını ve Kürtlere karşı da savaş

ilan ettiğinin altını çiziyor.

Kitapta, SSCB-Suriye ilişkilerinin ise, asıl olarak 1970'ten sonra, daha radikal küçük burjuva çizgi diye tanımladığı Hafız Esad'la birlikte geliştiğini belirtiyor. Peki Esad kimdir? Primakov, 1976'da H. Esad yönetimindeki Suriye'nin Lübnan'a giriş kararından SSCB'nin haberinin olmadığını, ama ABD'nin haberi ve onayı olduğunu belirtmekte. Primakov bunu, Naif Havatme'nin H. Esad'la yaptığı konuşmaya dayanarak aktarıyor bize. Ha keza, Filistinli yöneticilerin de bazen bilgiler verdiğini ekliyor.

Havatme ve Canbolat Lübnan'a dış müdahaleye karşılar. Suriye girerse de tarafsız kalmasını ve süreçte asıl SSCB'nin rolünün artmasını istiyorlar. Ama Suriye, ABD'nin onayı ile 1976'da Lübnan'a giriyor ve tarafsız kalmayıp sağ Hristiyanları destekliyor.

'İleri Sosyalist Parti'nin kurucusu olan K. Canbolat daha sonra şöyle diyecektir, "Suriye tarafsız olsaydı, biz üç aya iktidara gelirdik." Çünkü Lübnan'da Durzi Canbolat'ın İlerici Sosyalist Partisi, Lübnan Komünist Partisi, Şii Yoksullar Partisi (1978'de AMAL olur) ve BAAS'çılar, Canbolat liderliğinde 'Ulusal Müdahale Cephesini (UMC) kurmuşlardır ve Sünni örgüt "Murabitur" ve Nasırcılar da onları desteklemektedir. Ülkeye hâkim olma noktasına gelmişlerdir.

Suriye'nin Lübnan'a girişinden bir yıl sonra buna karşı olan Canbolat, ki kendisi 1972'de SSCB tarafından Lenin Barış Ödülü almış biridir, öldürülecektir. Primakov'un dediği gibi K. Canbolat bir komünist değildir. Ve hatta materyalist bile değildir. Ama SSCB ile oldukça dostane ilişkiler kurmuş bir siyasi liderdir.

Kitabın önemli bir alt başlığı ise, "Karameh Çatışması". Filistinli örgütlerin Siyonist İsrail'e karşı verdikleri mücadelede El-Fetih'i en güçlü örgüt haline ve Filistin davasının temsilcisi konumuna getiren bu çatışma oluyor. Ne kadar cılız olursa olsun, bir siyasi hareketin doğru zamanda takınacağı doğru tavrın, o siyasi hareketin nasıl sıçramalı bir gelişim göstermesine yol açacağına iyi bir örnek.

Primakov, Arafat ve Saddam Hüseyin'e de iki ayrı bölüm ayırmış. Saddam fenomenine dair bir iki ip ucu vermiştik, bu nedenle Arafat'la ilgili şu çarpıcı bilgiyi

paylaşalım. Yazar, Arafat'ın iki devletli çözüm fikrini daha 1977'de benimsediğini, iki devletli çözümü gösteren bir haritayı da imzalayarak o tarihte kendisine hediye ettiğini anlatıyor. Ama Arafat'ın bu fikri ancak 20 yıl sonra açıkça telaffuz ettiğini de ekleyerek, diğer birçok örnekte olduğu gibi burada da burjuva diplomasisinin, siyaset tarzının iki yüzlülüğünü gösteriyor. George Habbaş için ise, "bana sempatik gelen, zeki ama beyninin son hüccesine kadar aşırı solcu" olan biri tanımlamasını kullanıyor. El-Fetih'in batı karşıtı olmadığını, batı karşıtı olanların G. Habbaş liderliğindeki MAH (Milliyetçi Arap Hareketi) olduğunu ve bütün Arap ülkelerindeki batı yanlısı iktidarları devirme çağrısı yaptıklarını da aktarıyor.

İlginç bir anlatı da 1973 savaşına dair. Bu savaş bilindiği üzere Mısır-Suriye ittifakının İsrail'le savaşıdır. Yani böyle bilinir. Lakin Sedat liderliğindeki Mısır, bu savaşı ABD ile birlikte, İsrail'le barış sürecine girmek için planlıyor. Primakov'un anlatımına göre, Suriye, tek kelimeyle Mısır'dan hayatının kazığını yiyor. Yazar, H. Kissinger'in

En başta belirtelim ki, Primakov, "devrimci Arap milliyetçisi" olarak tanımladığı ülkeler de dahil SSCB ile olumlu, dostane, sıcak ilişki kuran bütün Arap devletlerinin anti-komünist olduğunu çok net olarak tespit ediyor. Zaten tüm kitap boyunca, öne çıkan Arap ülkelerinin anti-komünist faaliyetlerine tanık oluyoruz.



Süveyş Savaşı, 1956

anlarından şunu aktarıyor; “Bu savaşın asıl amacı, Mısır’a özsaygı hissini yeniden uyardırmak ve Mısır’ın diplomatik esnekliğini arttırmasını sağlamaktır.” Ve bunun için de Süveyş Kanalı sorunu bir araç olarak kullanılır. SSCB’nin savaşa doğrudan müdahalede bulunmasıyla duran, yani görünürde böyle olan ve dünyanın gündemine nükleer savaş sorusunu getiren bu savaşın arka planında olanlar özetle böyledir. Ve yazar, bu savaşa dair başka ilginç detayları da aktarıyor.

Ortadoğu’da şiddetin/terör faaliyetlerinin başlatıcısının da Siyonistler olduğu somut örneklerle anlatılıyor. Siyonistlerin bir İngiliz generaline söylediklerini, generalin anlarından aktarıyor. General, Siyonist grupların liderlerine “Bu topraklardaki Filistinlileri ne yapacaksınız, bu ciddi bir sorun değil mi?” diye sorunca şu cevabı alıyor, “Zorluklar aşılabılır, birkaç katliam onlardan kurtulmamızı sağlayacaktır.” Bu cümle bugünkü İsrail devlet politikasının özeti.

Siyonist İsrail’in anlaşılması için bir başka örnek olarak şu veriliyor: 1954’te Mısır’ın, ABD ve İngiltere ile ilişkilerini bozmak isteyen İsrail, Mısır’daki ABD ve

İngiliz kurumlarına yönelik saldırılar düzenliyor ve bunların arkasında Mısır varmış gibi göstermeye çalışıyor. Ama Mısır, eylemleri yapanları yakalayıp konuşturunca, bunun bir komplo olduğu açığa çıkıyor.

Siyonist İsrail’in sınır tanımazlığına bir başka örnek: Süveyş kanalını Mısır’dan almak isteyen İsrail, ABD’den habersiz İngiltere ve Fransa ile plan yapıp savaş çıkarıyor. SSCB’nin sert tepkisi ve bir dünya savaşı çıkmasını istemeyen ABD’nin Fransa’ya baskısıyla bu yalan boşa düşüyor. Ama İngiltere’de hükümet düşüyor, Fransa’nın ise NATO’nun askeri kanadından ayrılmasına neden olacak süreç başlıyor.

Son olarak da Kürt hareketine ilişkin bir anısını aktaralım.

Primakov dağda Barzani ile görüşmeye gidiyor ve hediye olarak Barzani ve oğluna birer Sovyet saati götürüyor. Yanlarına vardığında, Barzanilerin kolundaki Rolex saatleri görüyor. Primakov, Sovyet ekolüyle yetişmiş biri ve aynı zamanda dikkatli bir gözlemci olarak, sadece bu küçük anekdotla Barzanilerin sınıf karakterine ve ABD ile olan ilişkilerine dikkat çekmeyi başarıyor.

Dal

*Bir mevsim yemyeşil,
bir mevsim çırılçıplak,
gencecik bir dal.*

*Yarısı bildiridir ömrün
yarısı masal.*

*Yapraklarını rüzgara
kaptırmamak için
az dil dökmedin.*

*Damarlarındaki su
sebepse yaşamalarına,
senden geçmiştir onlara.*

*Ve hangisi ayrılmışsa dalından,
karışarak sarı, beyaz ve cansız,
sonbahar manzaralarına.*

*Yerlerini doldurdun sen,
yeni yapraklar vererek yarına.*

*Dal dediğin, ne yağmur dinler
ne de fırtına.*

Değişir mevsimler yaşama kavgasında.

*Ama o durur hep
Güneşle toprağın
Köklerle yaprağın,
arasında.*

Sibel Sürücü

15 Temmuz 1977- 22 Nisan 2001



فلسطين

*Düşlerin Filistin'i ve acıların,
ayakların, bedenlerin ve mendillerin Filistin'i,
sözcüklerin ve sessizliğin Filistin'i
ve çığlıkların.*

Mahmud Derviş

